

**VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ ÜZERİNE
BİR ALAN ÇALIŞMASI**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Maliye Anabilim Dalı
Maliye Tezli Yüksek Lisans Programı**

Kutay ŞENEL

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fatih DEYNELİ

Eylül 2014

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı öğrencisi Kutay Şenel tarafından Yrd. Doç. Dr. Fatih Deyneli yönetiminde hazırlanan "Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 22/09/2014 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim Örgen

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Fatih Deyneli

Jüri Üyesi

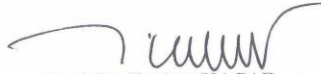

Yrd. Doç. Dr. Ferda Esin Gülel

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 25/09/2014 tarih ve 21/25... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Öğrenci Adı Soyadı : Kutay ŞENEL

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Maliye Yüksek Lisans Programında yürütülmüştür.

Yapılan bu çalışma ile Ağrı ilinde yaşayan vergi mükelleflerinin, vergi hakkındaki genel düşünce ve algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma ve çalışmalarım sırasında destek ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Fatih DEYNELİ'ye ve tüm hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca çalışmalarımın her aşamasında yanımda bulunup bana güç veren eşim Ayşe DİMELİK ŞENEL'e, babam Hakan Mehmet ŞENEL'e, annem İlkay ŞENEL'e ve kardeşim Aybike ŞENEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI

Şenel, Kutay
Yüksek Lisans Tezi, Maliye, Denizli
Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Fatih DEYNELİ

Eylül 2014

Vergiye karşı mükellefler tepkileri üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, Türkiye'nin vergi gelirleri sıralamasında gerilerde olan Ağrı ilindeki vatandaşların vergi hakkındaki genel düşünce ve algılarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Vergi gelirlerinin artması ve vergi kayıplarının en aza indirilebilmesi vatandaşların vergi ahlakı ve vergi bilincine sahip olmalarıyla mümkündür. Bu sebeple Ağrı'daki mükelleflerin vergiye karşı tepkileri üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, vatandaşların vergi ahlakı ve vergi algısını belirlemesi açısından önemlidir.

Çalışmanın temelini, mükelleflerin vergiler karşısında gösterdiği çeşitli tutum ve davranışlar oluşturmaktadır. Çalışmanın genel amacı, vatandaşların neden vergiler karşısında tepki gösterdiklerini ortaya çıkarmak ve bu tepkilerin sebeplerini araştırmaktır. Çalışmanın özel amacı ise vergi kaçırma eğilimini etkileyen psikolojik ve ahlaki faktörleri belirlemektir. Böylece vergi kaçırma davranışına neden olan genel ve özel faktörler incelenebilmekte ve vergi kaçakçılığını oranın azaltmak için çeşitli çözüm önerileri değerlendirilebilmektedir.

Bu çalışmada, vergi mükelleflerin vergi karşısındaki tepkilerini ölçmek için 42 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmış ve bu anket yüz yüze anket yöntemi ile 401 katılımcıya uygulanmıştır. Elde edilen veriler, Ağrı ilinde yaşayan vatandaşların vergiyi doğru algıladıkları ve vergi bilincine sahip olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan, Ağrı ilindeki vergi mükelleflerinin Türkiye'deki vergilendirme sistemine tepkili oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca sebepleri ise vergi oranlarının yüksekliği, vergi sistemindeki adaletsizlik, vergi denetimlerinin yetersizliği, tekrarlanan vergi afları, devletin vergi gelirlerini etkin kullanmaması, kamu harcamalarında savurganlık ve vergi kaçakçılığıdır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Psikolojisi, Vergiye Uyum, Vergi Politikaları, Vergi Adalet

ABSTRACT

A FIELD STUDY ON TAXPAYER'S RESPONSES

Şenel, Kutay

Master Thesis, Finance, Denizli

Adviser of Thesis: Yrd. Doç. Dr. Fatih DEYNELİ

Eylül 2014

The study which is performed on taxpayer's responses aims to determine general idea and perception of citizens about tax in Agri which is behind in Turkey's tax revenue rankings. It is possible to increase tax revenues and minimize tax loses thanks to that citizens must have tax moral and tax awareness. For this reason, the study which is performed on taxpayer's responses in Agri is so important that it may emerge tax moral and perception of citizens.

The foundation of study bases on taxpayer's various attitudes and behaviors. The general target of study is to emerge why people react to tax and to search causes of the reaction. The specific target of study is to identify psychological and moral factors which affect tax evasion trends. Therefore, it is possible that the general and spesific factors which cause tax evasion behaviors are examined and several solutions are studied in order to reduce the rate of tax evasion.

In this research, in order to measure taxpayer's responses, a questionnaire consisting of 42 questions has been used and this questionnaire has been carried out 401 respondents by means of the method of face to face. The obtained datas indicate that people who live in Agri percive taxes correctly and have tax awareness. On the other hand, taxpayers who lives in Agri have reacted the system of taxation in Turkey. This is because in this system; there are the high rate of tax, unfairness in the tax system, lack of tax audits, repeated tax amnesties, ineffective use of tax revenue, wastefulness of public spending and tax evasion.

Keywords: Tax, Tax Physiology, Tax Compliance, Tax Policies, Tax justice

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.VERGİ KAVRAMI, VERGİ YÜKÜ VE VERGİ PSİKOLOJİSİ	3
1.1.VERGİNİN TANIMI VE ÖNEMİ.....	3
1.1.1. Vergi Tarihi Gelişimi	5
1.1.2. Verginin Amaçları	7
1.1.3. Vergilemeye İlişkin Temel Kavramlar ve Terimler	8
1.1.3.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay	9
1.1.3.2. Vergi Yükümlüsü (Mükellef) ve Sorumlusu	10
1.1.3.3. İstisna ve Muafiyet.....	10
1.1.3.4. Vergi Tarifeleri	11
1.1.3.5. Verginin Tarh, Tebliğ, Tahakkuk ve Tahsili	12
1.1.3.6. Verginin Matrahı.....	13
1.2.VERGİ YÜKÜ VE ÇEŞİTLERİ	13
1.3.VERGİ PSİKOLOJİSİ	18
1.3.1. Vergi Psikolojisi Tanımı ve Önemi	18
1.3.2. Vergi Psikolojisinin Amaçları	19
1.3.2.1. Toplumsal İlişkileri Düzenleme.....	19
1.3.2.2. Vergi Politikalarının Etkinliğini Arttırma	20
1.3.2.3. Vergi Uyumunu Kolaylaştırma.....	21
1.4.VERGİ KAPASİTESİ	22
1.5.VERGİ GAYRETİ	23

İKİNCİ BÖLÜM

2.VERGİYE KARŞI DAVRANIŞLARI BELİRLEYEN FAKTÖRLER	25
2.1.BİREYSEL FAKTÖRLER	25
2.1.1. Devlete Olan Bağlılık	25
2.1.2. Siyasal İktidarı Benimse Durumu.....	26
2.1.3. Mükelleflerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Görüşleri	27
2.1.4. Eğitim Düzeyi.....	28
2.1.5. Kamu Gelirlerinin Etkin Kullanımı	28
2.1.6. Ailenin Yapısı Ve Anlayışı (Ailenin Gelir Düzeyi)	29

2.1.7. Vergi Ahlakı	30
2.1.8. Vergi Ödeme Gücü	31
2.1.9. Yükümlünün Mesleği	32
2.1.10. Diğer Kişisel Özellikler	33
2.2. ÇEVRESEL FAKTÖRLER	35
2.2.1. Vergi Aflarının Etkisi	35
2.2.2. Vergilemede Yaşanan Adaletsizlik	37
2.2.3. Vergi Oranları	39
2.2.4. Vergi Cezalarının Etkinliği	41
2.2.5. Vergi Denetimlerinin Etkinliği	42
2.2.6. Vergi Mevzuatının Sık Değişmesi	43
2.2.7. Vergi İdaresinin Etkinliği	44
2.3. EKONOMİK YAPI VE KONJONKTÜRLE İLGİLİ ETKENLER	46
2.3.1. Milli Gelir Düzeyi	47
2.3.2. Enflasyon	48
2.3.3. Kamu Harcamaları	49
2.4. SİYASAL YAPI İLE İLGİLİ ETKENLER	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MÜKELLEFLERİN VERGİ KARŞISINDAKİ DAVRANIŞLARI.....52

3.1. VERGİ KAÇAKÇILIĞI.....	52
3.1.1. Vergi Kaçakçılığının Sonuçları	54
3.1.2. Türk Vergi Hukukunda Vergi Kaçakçılığı Suçu	55
3.1.3. Kayıt Dışı Ekonominin Boyutu ve Çözüm Önerileri	56
3.2. VERGİDEN KAÇINMA	59
3.3. VERGİ REDDİ VE İSYANI (VERGİ GREVİ).....	60
3.4. VERGİ CENNETLERİNE KAÇIŞ	61
3.5. KOLLEKTİF KARAR ALMA MEKANİZMALARINI YÖNLENDİRME.....	63
3.5.1. Baskı Gruplarını Harekete Geçirme	63
3.5.2. Oy Kayması	64
3.6. VERGİNİN KAPİTALİZASYONU	64
3.7. VERGİNİN YANSIMASI	65
3.8. VERGİ BORCUNUN GEÇ ÖDENMESİ.....	66
3.9. LİTERATÜRDE VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN YAPILAN ARAŞTIRMALARIN BULGULARI	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI: AĞRI İLİ ÖRNEĞİ.....74

4.1. ARAŞTIRMA PLANI.....	74
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	75

4.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	76
4.1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi	77
4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	77
4.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemine Belirlenmesi	77
4.2.2. Araştırmanın Yöntemi	79
4.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	79
4.3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri.....	79
4.3.2. Araştırmaya Katılanların Vergi Algılarının ve Vergi Bilinci Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi.....	86
4.3.3. Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi.....	87
4.3.4. Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine Yönelik Düşüncelerinin Belirlenmesi.....	91
4.3.5. Araştırmaya Katılanların Vergi Denetiminin Etkinliği ve Önemi Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi.....	96
4.3.6. Araştırmaya Katılanların Vergi Adaleti Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi	98
BULGULAR VE TARTIŞMA	101
SONUÇ	108
KAYNAKLAR.....	110
EKLER.....	120
EK.1: Anket Formu	120
Ek.2: Ağrı iline İlişkin İstatiksel Bilgi ve Veriler	126
ÖZGEÇMİŞ	130

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1:Mükellef Davranışları Yönünden Oran-Tutum Analizi.....	21
Şekil 2.1:Laffer Eğrisi.....	40
Şekil 4.1:Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	80
Şekil 4.2:Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	81
Şekil 4.3:Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	81
Şekil 4.4:Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	82
Şekil 4.5:Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	83
Şekil 4.6:Araştırmaya Katılanların Ailedeki Birey Sayılarına Göre Dağılımları	84
Şekil 4.7:Araştırmaya Katılanların Dahil Oldukları Beyanname Grubuna Göre Dağılımları	85
Şekil 4.8:Araştırmaya Katılanların Kazanç Gruplarına Göre Dağılımı	86

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1:2014 Yılı Gelirlerine Uygulanan Gelir Vergisi Tarifesi.....	11
Tablo 1.2: GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü (2002- 2012) (Bin TL)	14
Tablo 2.1. 4811 Sayılı "Vergi Barışı" Kanunu Uyarınca Yapılan Tahsilat Tutarları	37
Tablo 2.2. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi İçindeki Payları	38
Tablo 2.3. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı ile Gelir İdaresi Başkanlığı Harcamalarının Karşılaştırılması	46
Tablo 2.4: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	47
Tablo 3.1:2003-2013 Yılları Arasında Avrupa Birliği Dışındaki 4 Ülkenin Kayıt Dışı Ekonomisinin GSYH İçindeki Tahmini Payı.....	57
Tablo 3.2:2003-2013 Yılları Arasında 27 Avrupa Ülkesinin Kayıt Dışı Ekonomisinin GSYH İçindeki Tahmini Payı	57
Tablo 3.3. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Oranları (Toplam Tahsilat / Toplam Tahakkuk) (1970 - 2012)	66
Tablo 4.1: Anket Sonuçlarının Güvenilirlik Analizi.....	79
Tablo 4.2: Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	79
Tablo 4.3: Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	80
Tablo 4.4: Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	81
Tablo 4.5: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	82
Tablo 4.6: Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı	82
Tablo 4.7: Araştırmaya Katılanların Ailedeki Birey Sayılarına Göre Dağılımları	83
Tablo 4.8: Araştırmaya Katılanların Dahil Oldukları Beyanname Grubuna Göre Dağılımları	84
Tablo 4.9: Araştırmaya Katılanların Kazanç Gruplarına Göre Dağılımı	85
Tablo 4.10: Araştırmaya Katılanların Vergiyi Algılamaları	86
Tablo 4.11: Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı (1)	87
Tablo 4.12: Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı (2)	89
Tablo 4.13: Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı (1)	91
Tablo 4.14: Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı (2)	94
Tablo 4.15: Araştırmaya Katılanların Vergi Denetiminin Etkinliği ve Önemine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı	96
Tablo 4.16: Araştırmaya Katılanların Vergi Adaleti Algılarına İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı	98

KISALTMALAR DİZİNİ

GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
VUK	: Vergi Usul Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
EİTF	: Finansal Eylem Görev Grubu
G8	: Group of Eight (Ekonomide Gelişmiş Sekiz Ülke)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri

GİRİŞ

Vergi, insanların topluluk halinde yaşamaya başlamaları ile birlikte insanların ortak ihtiyaçların karşılanması zorunluluğu ile ortaya çıkmıştır. 1982 Anayasasının 73. maddesinde “Vergi Ödevi” başlığı adı altında “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.” şeklinde bir ifade bulunmaktadır.

Günümüzde devletin gelirleri arasındaki en büyük payı oluşturan vergi, zamanla kamu giderlerinin finansmanı amacıyla ziyade ülke refah seviyesini, gelir ve kaynak dağılımını, kamu mali yönetimini etkileyecek bir kavram haline gelmiştir. Verginin artan bu önemi hem yapılan çalışmaların sayısını arttırmakta hem de vergilemenin sosyal ve psikolojik boyutuna önem kazandırmaktadır. Bu araştırmada, mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları davranış biçimleri ve bu davranışları belirleyen faktörler Ağrı ilinde yapılan yüz yüze bir anket çalışması ile araştırılmış ve elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Bu araştırma; Ağrı ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren gelir vergisi yükümlüleri, kurumlar vergisi yükümlüleri, basit usule tabi vergi yükümlüleri, ücretliler, servet vergisi ödeyenler ve KDV’ye muhatap olan tüketicilerden oluşan vergi yükümlülerinin ankete rastgele katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Yapılan bu çalışma ile Türkiye’nin vergi gelirleri sıralamasında 81 il arasında oldukça gerilerde olan Ağrı ilindeki vatandaşların vergi hakkındaki genel düşünce ve algılarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Vergi gelirlerinin artırılması ve vergi kayıplarının en aza indirilebilmesi vatandaşların vergiyi algılamaları ve verginin bir vatandaşlık görevi olduğu bilincini kazanmaları ile mümkündür. Bu sebeple Ağrı ilinde gerçekleştirilen bu çalışma vatandaşların vergi bilinci ve algısının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde vergilemenin psikolojik ve sosyal yönü, vergiye ilişkin temel kavramlar inceledikten sonra vergi psikolojisine ilişkin genel açıklamalarda bulunulmuştur. İkinci bölümde vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyen bireysel ve çevresel faktörler değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları davranış biçimleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise Ağrı ilindeki 401 vergi mükellefine uygulanan anket çalışmasından elde edilen veriler SPSS 20.0 İstatistik paket programı yardımı ile analiz edilerek Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiyi algılamaları ve vergiye karşı gösterdikleri tepkiler istatistiksel olarak çeşitli değişkenlere göre belirlenerek yorumlanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde frekans ve tanımlayıcı istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin verilere frekans (dağılım) analizi uygulanmış ve katılımcıların demografik özellikleri yüzdesel olarak ifade edilmiştir. Böylece Ağrı ilinde yaşayan vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiyi psikolojik ve sosyal yönden nasıl algıladıkları ve bu algılamaya karşısında sergiledikleri tutumların hangi davranışlar olarak dışa vurulduğu ve bu davranışlarını etkileyen sebeplerin neler olduğu ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI, VERGİ YÜKÜ VE VERGİ PSİKOLOJİSİ

Devletlerin sahip oldukları siyasal ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun yerine getirmek zorunda olduğu bir takım faaliyetler ve buna bağlı olarak gerçekleşen harcamalar mevcuttur. Yapılan bu kamusal harcamaların finansmanını sağlamak için ise vergiler çok önemlidir. Bu bölümde ilk önce insanlık tarihi kadar eski olan verginin tanımı ile birlikte vergi ile ilgili temel kavramlar açıklanacaktır. Daha sonra vergi yükü, vergi kapasitesi ve vergi gayreti kavramları ile vergi psikolojisi konusuna değinilecektir.

1.1. VERGİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak gerçek ve tüzel kişilerden kamusal hizmetlerin finansmanı ve kamu borçları nedeniyle ortaya çıkan yükleri karşılamak için karşılıksız ve cebri olarak alınan parasal bir değerdir. Devletin vergilemeye başvurma sebepleri ekonomik, mali, siyasal ve sosyal olarak ayrılmaktadır. Verginin kökeni itibariyle anlamı; hediye edilen, karşılıksız verilen bir değeri belirtmekte olup kökeni itibariyle Türkçe bir terimdir (Yılmaz, 1996: 4).

1982 Anayasasının 73. maddesinde “Vergi Ödevi” başlığı altında “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi resim, harç ve benzeri mali yükümlüler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.” ifadeleri bulunmaktadır. Anayasanın bu tanımına göre vergi;

- Kamu giderlerini karşılamak amacıyla
- Ödeyenin mali gücüyle orantılı bir şekilde
- Kanunla alınacaktır (Kanlı, 2007: 4).

Kısaca devletin kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla egemenlik gücüne dayanarak karşılıksız ve cebri bir şekilde gerçek ve tüzel kişilerden aldığı maddi katkı vergi olarak adlandırılmaktadır.

Bu çerçevede verginin temel unsurları;

- Karşılıksız olması
- Yasal olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınması
- Devletin egemenlik gücüne dayanması
- Cebri olmasıdır.

Özellikle vergi kavramının tanımı konusunda maliye literatüründe zamana ve ekole göre farklılıklar görülmekte olup genel olarak verginin dar tanımı ve onu oluşturan unsurlar yukarıdaki şekilde ifade edilmiştir (Biçer, 2006: 30).

Bir ülkenin vergi gelirleri; gelir, kar ve servet kazancı üzerinden alınan vergiler mülkiyet üzerinden alınan vergiler, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, uluslararası ticaretten ve muamelelerden alınan vergiler, idari harçlar ve ücretler ile sanayi dışı ve arazi satışlardan alınan vergiler ve diğer vergiler gibi çeşitli vergilerin toplamından oluşmaktadır (Tecim, 2008: 39).

Devletlerin sahip oldukları siyasal ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun yerine getirmek zorunda olduğu bir takım faaliyetler ve buna bağlı olarak gerçekleşen harcamalar mevcuttur. Bu ihtiyaçlar toplumsal bir gereksinimden doğabileceği gibi ekonomik ve mali devamlılığı sağlamak için de ortaya çıkmaktadır. Eski zamanlarda devletin yapacağı kamu hizmetleri gayet sınırlı iken günümüze doğru yaklaşıldıkça devletin yerine getirmesi gereken hizmetler genişleyerek artmıştır. Emniyet ve asayiş işlerinden başka eğitim, sağlık ve sosyal yardım, bayındırlık ve taşıma hizmetleri de devletin temel görevleri arasında yer almaya başlamıştır (Çomaklı, 2004: 4-5).

Ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi önemli kamu harcamalarının yapılmasını gerektirmektedir. Bu harcamaların yeterli ve sürekli olabilmesi için ihtiyaç duyulan finansman kaynakları arasında en önemlisi vergilerdir. Devletin uygulayacağı vergi politikası toplam tasarrufu arttırıcı ve ekonomik kalkınmada öncülük eden yatırımları teşvik edici nitelikte olmalıdır. Ekonomik kalkınma sorununun vergi politikası aracılığıyla çözümlenmesine çalışılırken ekonomik dengeyi bozucu eğilimler de dikkate alınmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde yükümlüler açısından tasarrufları azaltıcı bir etki yaratan vergi, devlet açısından zorunlu bir tasarruf niteliğini taşımaktadır (WEB_1).

Devletler kamu harcamalarını vergilerle finanse ederek kendine kaynak yaratırken, bu durumun hem politik hem de idari açıdan yapılabilir olmasına dikkat etmeli ayrıca uygulamada adalet ve etkinlik ilkelerini gözetmelidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için temel sorun yaptığı vergi reformlarını bu ölçütler doğrultusunda geliştirebilmektir (Robin ve Stern, 2007:2).

Kamusal hizmetlerin finansmanında vergiler, önemli bir mali kaynak olmasının dışında devletin sosyal, ekonomik ve politik amaçlarına ulaşmasında da yardımcı olmaktadır. Bazı durumlarda da vergi devlet tarafından özendirici bir araç olarak kullanılmaktadır. Örnek verecek olursak; ihracatı teşvik amacıyla ihracatçılara uygulanacak vergi indirimi veya vergi iadesi gibi yöntemlerle yapılacak ihracat miktarı arttırılabilir. Yine çeşitli sağlık sorunları olanların veya özürli grubunda bulunanların vergileme dışında tutulması, elde ettikleri gelirlerin bir kısmının gelir vergisinden muaf olması, devletin ekonomik ve sosyal amaçlarına ulaşmasında verginin önemi ortaya çıkarmaktadır (Kukuş, 2010: 8-9).

Devletin yüklenmiş olduğu görevlerin artmasıyla mükelleflerin üzerine düşen vergi yükünde ciddi bir şekilde artış görülmektedir. Bu sebeple mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmesi özellikle ülkemiz gibi vergilemenin beyan usulüne dayalı olarak gerçekleştiği ülkelerde önemlilik arz etmektedir (Ömürbek, Çiçek ve Çiçek, 2007: 103).

1.1.1. Vergi Tarihi Gelişimi

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan verginin ilk şekilleri, henüz devlet haline gelmeden önce insanların kabile reisi, derebeyi, aşiret reisi gibi yöneticilere yaptıkları bağışlar veya gönüllü yardımlardan oluşmaktadır. Toplumun siyasal güç haline gelmesiyle vatandaşlar, kamusal hizmetlerinin finansmanını karşılamak için kendilerini vergi vermekle yükümlü bulmuştur. Yani ilkel dönemlerde gönüllü hediye, yardım, rica şeklinde alınan vergiler zamanla geleneksel bir yükümlülük haline gelmiş, gönüllü ve geleneksel yükümlülüklerin kamusal hizmetlerin finansmanında yetersiz kalmasıyla zorunlu bir kamu ödevine dönüşmüştür (Kayan, 200: 81).

Toplumsallaşma ile ortaya çıkan vergi çok eski dönemlerden beri uygulanmaktadır. Eski Mısır'da, Filistin'de, Eti'lerde verginin çeşitli biçimlerinin uygulandığı tarihi belgelerden anlaşılmaktadır. Bütün Ortaçağ'da krallar, ihtiyaçlarının

büyük bir kısmını kendi gelirleriyle karşıladıkları için vergi istisnai olarak başvuru bir kaynaktı. Roma imparatorluğunun yıkılmasından sonra vergi, arzı itibariyle değişikliğe uğrayarak bir malikane geliri şekline dönüşmüştür. 17. yüzyılda vergi kamu ihtiyaçlarının finansmanında başlıca bir finansal kaynak haline gelmiş ve malikane gelirleri önemini kaybetmiştir. Ekonomik, siyasal ve mali alanlardaki gelişmelerin bir sonucu olarak 18. yüzyılın sonlarında İngiltere’de geçici bir dönem için gelir vergisi uygulamaya konulmuş, devletlerin finansman ihtiyacının artmasıyla bu verginin uygulaması gittikçe yaygınlaşmıştır (Bozoğlu, 2010: 49-51).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yürütülen politikalar çerçevesinde piyasa ekonomisi sistemini uygulayan devletlerin vergi koyma ve toplama gücü diğer özelliklerle birlikte devleti ekonomik yapının ve stratejilerin temel bir unsuru durumuna getirmiştir. Ayrıca verginin devletin ekonomik yaşamda üstlenmiş olduğu rolü gösteren makroekonomik değişkenlerden biri olması, toplam kaynaklar hususunda tartışılan konulardan biri olmasında pay sahibi olmuştur. 1970’li yılların sonlarında başlayan vergi ve borçlanma tartışmalarının teorik temelleri ise vergi teorisi ve onun piyasa üzerindeki olumsuz etkisine dayanmaktadır (Öztürk, 2007: 17).

Türkiye’de ise vergiler Osmanlı zamanından beri alınmaktadır. Osmanlı Devleti’nde vergi yapısını inceleyecek olursak vergiler; şer’i ve örfi olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Şer’i vergiler; zekat, öşür, haraç ve cizye olmak üzere 4 kısımdan oluşmaktaydı. Tanzimat’tan önce uygulanan aşar, ağnam ve gümrük resmi ise en önemli vergiler arasında bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti’nin vergi sisteminin ağırlık merkezini ise örfi vergiler oluşturmaktaydı. Örfi vergiler arasında yer alan harbe yardım için alınan “imdatiye-i şerfiye” vergisi, barış döneminde alınan “imdatiye-i hazarniye” vergisi ve harp ihtiyaçlarını karşılamak üzere alınan “iane-i cihadiye” vergisi; mürettebat adı altında birleştirilerek dağıtma yöntemi ile takas olunan bir baş vergisine dönüştürülmüştür. Ayrıca “baş” adı altında şehir, kasaba, panayır ve pazar yerlerinden gelen malların satışından alınan bir tür muamele vergisi, örfi vergiler arasında önemli bir yer teşkil etmektedir (Devrim, 1998: 199).

Cumhuriyet döneminde yapılan değişikliklerle 1950 yılında gelir ve kurumlar vergisi yürürlüğe girmiştir. 1957 yılında gider vergileri reforme edilmiş olup, 1985 yılında Katma Değer Vergisi, 2002 yılında ise Özel Tüketim Vergisi uygulanmaya başlanmıştır. Vergiler zamanla ismi, şekli ve yapısı ile büyük değişimler geçirmiştir. Bu

değişikliklerin oluşmasındaki en önemli etkenler arasında toplumların iktisadi yapısı, siyasi rejim ve hukuki sistemlerinin gelişmesi yer almaktadır (Çoban, 2008: 7).

1.1.2. Verginin Amaçları

Ülkelerin gelişmesi ve çağdaş bir yapıya kavuşmasıyla birlikte devlet üzerine düşen görevler hızla artmış ve çeşitlenmiştir. Bu görevleri yerine getirmek amacıyla devlet ekonomik ve sosyal amaçlarla çeşitli kamu hizmetleri yapmaktadır. Yapılan kamu harcamaları, kamu gelirleriyle yani kamu gelirleri içinde en önemli paya sahip vergilerle finanse edilmektedir. Bu sebeple de verginin amaçlarından biri devletin üstlendiği kamu hizmetlerini yerine getirmek için yapılan kamu harcamalarının finansmanının sağlanmasıdır. Böylece verginin mali amaçları ortaya çıkmaktadır (Bozoğlu, 2010: 42).

Mali amaç, vergi sisteminin ani değişikliklere kolay uyum gösterebilecek esnek bir yapıya sahip olmasını öngörmektedir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde mali ihtiyaçta aniden ortaya çıkabilecek normalin üstündeki artışlar da vergi hukukuna ilişkin önlemler yardımıyla rahatlıkla çözüme kavuşturulabilmelidir. Bu durum yani bir ülkedeki vergi sisteminin böyle bir uyum sürecine elverişli olup olmadığı, ülkenin vergi potansiyeli ya da vergileme kapasitesine göre değişiklik göstermektedir (Biçer, 2006: 131).

Kamu hizmetlerinin finansmanını karşılamak için toplanan vergilerin öncelikli amacının mali olmasına karşın devletin ekonomik ve sosyal politikalarında vergiyi bir araç olarak kullanması sebebiyle sosyal ve ekonomik amaçları da bulunmaktadır.

Yani günümüzde vergiler sadece mali amaçlarla değil, mali olmayan amaçlar da dikkate alınarak toplanmaktadır. Ancak verginin mali olmayan amaçlarının ağırlık kazanması ve mali amaçların mali olmayan amaçların arasında kaybolması durumda mali amaçlar olumsuz bir şekilde etkilenecektir. Devlet elinde bir gelir bulunduğu zaman mali olmayan fonksiyonları gerçekleştirecektir. Bu sebeple mali olmayan fonksiyonların, mali fonksiyonu ortadan kaldıracağı durumların önüne geçilmesi gerekmektedir (Özkara, 2005).

Sosyal devlette vergilendirmenin kamu harcamalarının finansmanı olan geleneksel mali amacının yanında ekonomik ve sosyal amaçları da önem kazanmıştır. Anayasanın 73. maddesinin birinci fıkrası “Herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğu”nu hükme bağlanmaktadır. Burada

yer alan “kamu giderleri” deyimi devletin ekonomik ve sosyal amaçlarla yaptığı hizmetleri de kapsamaktadır. Ayrıca 1982 Anayasa’sında yer alan “ Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. ” hükmü vergilemenin sosyal amacı bakımından yasama organına yön gösterici nitelik taşımaktadır. Ancak vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımında parlamentodaki çoğunluğun görüşleri ve değer yargıları belirleyici olacaktır (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 1985: 60).

İktisat ve maliye politikasının amaçları arasında yer alan ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında vergi politikası çok önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomi içerisinde rolü ve payı ülkenin gelişmişlik derecesine göre farklılıklar göstermektedir. Ancak bu vergilerin ekonomi içindeki payı ne olursa olsun gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde yapılacak düzenleme ve ayarlamalar ile vergiler aracılığıyla ülkenin ekonomik açıdan büyümesine ve kalkınmasına katkı sağlanmalıdır (Kürsüz, 2010: 30).

Verginin ekonomik etkilerinin analizi literatürde daha çok vergi indirimleri konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Arz yönlü iktisat olarak adlandırılan bu süreçte Haldun-Laffer etkisi önemlilik arz etmektedir. Bu etkiye göre vergi indirimleri yoluyla ekonomik birimlerin kararları etkilenecek toplam üretim ve vergi gelirlerinde artış hedeflenmektedir (Durkaya ve Ceylan, 2006: 80).

Verginin ekonomik ve mali politikalarının yanında sosyal amaçları da bulunmaktadır. Kamu hizmetlerinin finansmanın gelir grupları arasında dağılımının yapılması (dikey eşitlik) ve ortalama olarak aynı ödeme gücüne sahip vergi mükelleflerinin aynı vergi yüküne katlanmalarının sağlanması (yatay eşitlik) yönünden vergiler önemli rol oynamaktadır. Bu konuda gelir vergisi gibi kişiselleştirilebilen vergilerde en az geçim indirimi, artan oranlı tarife, ayırma kuramı ile istisna ve muafiyetler gibi bazı teknikler bulunmaktadır. Ancak dolaylı vergilerde vergi adaletini sağlamak daha zor bir durumdur (Kırbaş, 1991: 6).

1.1.3. Vergilemeye İlişkin Temel Kavramlar ve Terimler

Çalışmanın bu başlığı altında, vergilemeye ilişkin terimler ve temel kavramlar literatürden yararlanılarak açıklanmıştır.

1.1.3.1. Verginin Konusu ve Vergiyi Doğuran Olay

Vergi Usul Kanunu'nun 19. maddesinde vergiyi doğuran olay “ Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu bulması veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ayrıca vergiler bireylerin ekonomik güçleriyle orantılı bir şekilde toplanmaktadır. Vergi ödeme gücü olarak adlandırılan bu güç bireyin gelir ve servetiyle orantılı bir şekilde ödeyebileceği vergi miktarıdır. Başka bir şekilde ifade edecek olursak; bireyin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak kadar yeterli olan gelirin üstündeki gelir yani asgari geçim düzeyinin üstündeki gelirler ve servetler mükelleflerin vergi ödeme gücünü göstermektedir (Kukuş, 2010: 10).

Bunun dışında mükelleflerin vergi ödeme gücünü gösteren genellikle gelişmekte olan ülkelerde en büyük kamunun gelir kaynağını oluşturan ve harcamalar üzerinden alınan vergiler bulunmaktadır. Bu vergiler kişi ve kurumların mal ve hizmet satın alması yoluyla dolaylı olarak ödedikleri vergilerden oluşmakta ve dolaylı vergiler olarak adlandırılmaktadır. Dolaylı vergiler, gelir üzerinden alınan vergilere kıyasla uygulamada daha kolay ve idari açıdan daha basit vergilerdir. Dolaylı vergilere gelişmekte olan ülkelerde daha fazla ağırlık verilmesinin sebebi ise bu ülkelerde vergi sistemlerinin tam olarak oturmamış olmasıdır. (Demircan, 2003: 111).

Bu şekilde üzerine vergi konulan ve bu sebeple doğrudan ya da dolaylı bir biçimde verginin kaynağını oluşturan ekonomik unsurlar verginin konusunu oluşturmaktadır. Verginin konusu soyut ve genel bir kavram olmakla birlikte vergi borcunun doğmasına sebep olan ekonomik unsurlardan meydana gelir. Konusu belli olmayan bir verginin konulması ve alınması mümkün olmadığından, kanun koyucu her vergi kanunu için genellikle kanunun ilk maddelerinde o verginin konusunu belirlemiştir. Bu durum verginin kanuniliği ilkesi gereği kanun koyucu tarafından yerine getirilmektedir (WEB_2).

Verginin konusu, üzerine vergi konulan şeylerden meydana gelmekle birlikte hangi fiil veya hukuki durum üzerine konuluyorsa vergi genellikle o isimle adlandırılmaktadır. Örnek vermek gerekirse; gelir üzerinden alınan vergiye gelir vergisi, motorlu taşıtlar üzerinden alınan vergi ise motorlu taşıtlar vergisi olarak anılmaktadır. Türk vergi sisteminde de diğer modern vergi sistemlerinde olduğu gibi vergiler ödeme

gücünün göstergesi olarak kabul edilen gelir, harcama ve servet üzerinden alınmaktadır (Akkaya, 2013: 49).

1.1.3.2. Vergi Yükümlüsü (Mükellef) ve Sorumlusu

Genel olarak kanunun vergiyi bağladığı olay ile ilişkili bulunmaları sebebiyle gelir ve servetlerinden vergiyi ödemek zorunda kalan kişi ve kurumlar vergi yükümlüsü olarak adlandırılmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nun 8. maddesinde "Vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek ve tüzel kişi" olarak tanımlanan vergi yükümlüsünün görevi sadece vergiyi ödemekle sınırlı kalmamakla birlikte bildirimde bulunma, defter tutma, belge düzenleme gibi çeşitli şekli görevleri de içermektedir. Yani vergi borçluluğu sadece vergiyi ödeme gereği ile sınırlı kalmakla birlikte yükümlülük daha geniş kapsamda değerlendirilmektedir. (Oktar, 1995: 65).

Vergi sorumlusu kavramı ise Vergi Usul Kanunu'nun 8. maddesinin ikinci fıkrasında, verginin ödenmesi bakımından alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Vergi sorumlusunun salt vergi yükümlüsü adına vergi ödemesine işaret eden bu düzenleme, Vergi Usul Kanunu'nun 8.maddesinin dördüncü fıkrasındaki "Bu kanunun müteakip maddelerinde geçen "mükellef" tabiri vergi sorumlularına da şakildir." hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde; vergilendirme ilişkisinde taraf olmayan üçüncü kişilerin vergi sorumlusu olarak tarafı olmadıkları vergi ilişkisinden kaynaklanan maddi ve şekli ödevlerin yerine getirilmesi bakımından vergi idaresine karşı sorumlu oldukları sonucuna varılmaktadır (Akkaya, 1997: 185).

1.1.3.3. İstisna ve Muafiyet

Vergi kanunlarına göre, kendileri için vergi borcu doğuran bir olay bulunmakla birlikte belli kişi ve grupların vergi mükellefiyeti dışında bırakılması muafiyet olarak adlandırılmaktadır. Yani vergi kanunun hükümlerine uygun bir şekilde esas itibariyle mükellef olması gereken bazı kişi ve grupların, aynı kanunun açık hükümleriyle o verginin mükellefi sayılmaması muafiyet terimiyle adlandırılmaktadır.

Bunun dışında, vergi kanunun hükümleri içerisinde vergilendirilmesi gereken belli bir kısım konuların, aynı kanunun hükümlerine göre vergileme dışında bırakılmasına ise istisna olarak adlandırılmaktadır. (Öz, 2002: 11-12).

Başka bir şekilde tanımlayacak olursak vergi hukukunda istisna, vergi kanunun vergilemeye tabi tuttuğu konunun yine kanunun açık hükmü ile vergi dışına çıkarılması yani bu kısmın vergilemeye tabi olmamasıdır. Buna karşılık muafiyet ise, vergi kanunun

mükellef olarak belirlendiği kişilerin bazılarının yine kanundaki açık hüküm ile vergiye tabii olmamasıdır (Erişir, 2012: 235-236).

1.1.3.4. Vergi Tarifeleri

Ödenecek vergi miktarını belirleyebilmek için vergi matrahına uygulanan ölçülerdir. Genel olarak vergi tarifeleri; artan oranlı, düz oranlı, azalan oranlı tarife olmak üzere 3 şekilde düzenlenmektedir. Artan oranlı tarifede matrahın artmasıyla doğru orantılı bir şekilde uygulanacak vergi oranları da artmaktadır. Düz oranlı tarifede matraha bakılmaksızın uygulanacak vergi oranları değişmemektedir. Azalan oranlı tarifede matrahın artmasıyla ters orantılı olarak uygulanacak vergi oranı da azalmaktadır. Günümüz vergi sistemlerinde artan oranlı tarife yapısı daha yaygın olarak kullanılmaktadır (WEB_3).

Tablo 1.1:2014 Yılı Gelirlerine Uygulanan Gelir Vergisi Tarifesi

a.Ücret gelirleri	
Gelir dilimleri	Vergi oranı
11.000 TL'ye kadar	% 15
27.000 TL'nin 11.000 TL'si için 1.650 TL, fazlası	% 20
97.000 TL'nin 27.000 TL'si için 4.850 TL, fazlası	% 27
97.000 TL'den fazlasının 97.000 TL'si için 23.750 TL, fazlası	% 35
b.Ücret dışındaki gelirler	
Gelir dilimleri	Vergi oranı
11.000 TL'ye kadar	% 15
27.000 TL'nin 11.000 TL'si için 1.650 TL, fazlası	% 20
60.000 TL'nin 27.000 TL'si için 4.850 TL, fazlası	% 27
60.000 TL'den fazlasının 60.000 TL'si için 13.760 TL, fazlası	% 35

Kaynak: WEB_4.

Vergi mükelleflerinin, vergi sorumlusunun veya vergi idaresinin gerçekleştirdiği işlemlerin temel unsuru olarak uygulama bakımından önemlilik arz eden vergi tarifeleri vergilemenin amaçları açısından da etkin bir rol oynamaktadır. Vergi borcunun tutarını tespit etmek amacıyla matraha uygulanan ölçülerin oluşturduğu vergi tarifesinin yapısı, bir vergi sisteminin ne kadar etkin ve adaletli olduğunun göstergesidir. Çeşitli vergi tarifesi uygulamaları ülkelerin sosyal, ekonomik, politik ve mali durumlarına göre değişiklik göstermektedir (Ekinci, 2012: 191).

1.1.3.5. Verginin Tarh, Tebliğ, Tahakkuk ve Tahsili

Vergi idaresinin mükelleflerin vergi borcunu miktar olarak hesaplaması işlemi tarh olarak adlandırılmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nun 20. maddesinde "Vergi tarhı, vergi alacağıın kanunlarda gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi idaresi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibarıyla tespit eden idari muameledir." şeklinde tanımlanmaktadır. Verginin tarhı ile mükellef açısından vergi borcu, vergi idaresi açısından da vergi alacağı hesaplanmakta ve miktar itibarıyla kesinlik kazanmaktadır (Akkaya, 2012: 19).

Türk vergi sistemi beyan esasına dayandığından vergi mükellefleri elde ettiği gelirlerini bizzat kendileri idareye bildirmekte ve vergi matrahlarını saptamaktadır. Mükelleflerin bildirdikleri vergi matrahlarının kanunlara uygunluğu ve doğruluğu ise vergi dairesi tarafından kontrol edilmektedir. Eğer bir vergi tarh edildikten sonra bu vergi ile ilgili ortaya çıkan ve idare tarafından defter, kayıt ve belgelere veya yasal ölçülere dayanılarak belirlenen bir matrah veya matrah farkı üzerinden hesaplanacak vergi; ikmalen vergi tarhı kapsamında alınmaktadır. Resen vergi tarhında ise ödenmesi gereken vergi idare tarafından belirlenen matrah veya matrah farkı üzerinden tahsil edilmektedir (GİB, 2007: 3-4). Ayrıca tarhiyat öncesi ve tarhiyat sonrası uzlaşma ile vergi idaresi ve vergi mükellefleri arasında çıkan vergi uyuşmazlıklarının yargı yoluna gidilmeden çözümlenmesinin her iki taraf için avantajlarının olduğunu dikkate almak gerekmektedir.

Tebliğ, mükelleflerin vergi borcunu ödeyebilmesi amacıyla vergi idaresinin tarh ettiği vergiyi bildirmesi işlemidir. Başka bir ifadeyle vergilendirmeyi ilgilendiren ve hüküm ifade eden konuların yetkili makamlar tarafından mükellef veya sorumlusuna yazı ile bildirmesidir. Beyan esasına dayalı vergilerde mükellefler kendileri ödemesi gereken vergiyi belirledikleri için bu usulde verginin tebliğine gerek kalmamaktadır (WEB_5).

Tahakkuk; vergileme sürecinin önemli bir aşamasıdır. Türk vergi sisteminde vergi borcunun ödenecek duruma gelmesini ifade eden bu aşama vergilendirme sürecinde hukuk tekniği açısından farklı bir idare işlem niteliği kapsamında değildir. Tarh edilen verginin ödenecek aşamaya gelmesi durumu verginin tahakkuk aşamasıdır. Vergi Usul Kanunu'nun tanımına göre "Verginin tahakkuku, tarh ve tebliğ edilen bir

verginin ödenmesi gereken bir safhaya gelmesidir.” (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 1985: 122).

Vergi alacağının tahsili, karine olarak vergi alacağının gerçekleştiğinin kabulü anlamına gelmektedir. Vergi alacağının somut bir miktar olarak sınırları tahakkuk anında çizilmekte ve somutlaşan vergi alacağı hakkı üzerinde vergi alacaklısı ancak ödeme zamanından itibaren tahsil yetkisi kazanmaktadır. Vergi idaresi alacağını ödeme zamanı içerisinde tahsil edebilmekte böylece vergi borçlusu da ödeme yapabilme imkanı bulmaktadır (Taşdelen, 2007: 285).

1.1.3.6. Verginin Matrahı

Mükelleflerin vergi borcunu hesaplamak için yasalar ile belirlenen vergi oranlarının uygulandığı vergi miktarının hesaplanmasında esas olarak ele alınan miktar ve değerler verginin matrahını oluşturmaktadır. Vergi matrahlarının hesaplanmasında genellikle iki farklı yöntem uygulanmaktadır.

1. Spesifik Matrahlar (Miktar esası): Bu yöntemde vergi matrahları ağırlık, uzunluk, hacim ve sayı gibi kıymetler üzerinden hesaplanmaktadır.
2. Advolerem Matrahlar (Değer veya oran esası): Bu yöntemde vergi matrahları ise değer ve fiyat gibi unsurlar baz alınarak tespit edilmektedir.

Özetlemek gerekirse; Advolerem usulde verginin konusu üzerine belirli bir yüzde veya binde oran uygulanırken, spesifik usulde vergi belirli bir miktar üzerinden alınmaktadır (Eraktansy. 20-21).

1.2. VERGİ YÜKÜ VE ÇEŞİTLERİ

Verginin kamusal bir yük olması sebebiyle vergiye karşı mükelleflerin gösterdiği en önemli tutumlardan biri vergi yükü ve tazyikidir. Mükelleflerin vergi ödemesinden kaynaklanan ekonomik gücündeki azalmayı ifade eden vergi yükü kavramı; ödenen vergi ile gelir arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Vergi yükü kavramı, vergilemenin ekonomik ve sosyal hayat üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde mutlaka dikkate alınmalıdır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra artan devlet müdahalesi ile vergi oranları ve türlerinde artış yaşanmış olması bu kavramlara daha fazla önem verilmesine yol açmıştır (Sugözü, 2008: 24).

Vergi yükü, vergi ödeme gücü ve ödenen verginin bir fonksiyonudur. Mükelleflerin ödediği vergi arttıkça vergi yükü artmakta, ödeme gücü arttıkça da vergi yükü azalmaktadır. Ayrıca vergi yükü kavramı bir ülkenin kamu maliyesinin değerlendirilmesini sağlayan en önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Çünkü bu kavram bir ülke ekonomisinde bulunan kaynakların ne kadarlık kısmının vergi ve diğer isimler altında devlet ve kamu kuruluşları tarafından alındığını göstermektedir. Vergi yükü hesaplamalarında mükelleflerin vergi ödemek için katlandıkları defter tutma, personel istihdamı zaman gibi gizli maliyetlerinde göz önünde bulundurulması gerçekçi vergi yükünün hesaplaması açısından önemlidir (Öztürk ve Ozansay, 2011: 199).

Yani bireylerin ödedikleri vergilerin oranlarının gelir, harcama ve servetlerinde meydana getirdiği azalma, matematiksel bir değerle bir oran ilişkisi üzerinde veya maddi-fiziki bir yük olarak ifade edildiğinde, vergi yükü kavramı ortaya çıkmaktadır. Burada vergilerin vergiyi ödeyen kişilerin varlıklarında meydana getirdiği azaltma, çeşitli maddi değer ve oran ilişkileri şeklinde değerlendirilmektedir (Çetin, 2010: 79).

Tablo 1.2’de Türkiye’de 2002-2012 yılları itibariyle vergi gelirinin GSYH içindeki payları yer almaktadır.

Tablo 1.2: GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü (2002- 2012) (Bin TL)

	GSYH	VERGİ GELİRLERİ	VERGİ YÜKÜ
	(1998 BAZLI)	(*)	(%)
YILLAR	(1)	(2)	(2/1)
2002	350.476.089	65.188.479	18,6
2003	454.780.659	89.893.112	19,8
2004	559.033.026	111.335.368	19,9
2005	648.931.712	131.948.778	20,3
2006	758.390.785	151.271.701	19,9
2007	843.178.421	171.098.466	20,3
2008	950.534.251	189.980.827	20,0
2009	952.558.579	196.313.308	20,6
2010	1.098.799.348	235.714.637	21,5

2011	1.297.713.210	284.490.017	21,9
2012	1.415.786.010	317.218.619	22,4
NOT: (*) VERGİ GELİRLERİ RAKAMLARI MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİL TUTARLARDIR. 2008-2012 YILLARI VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ GELİR VERGİSİ TEVKİFAT RAKAMINA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ TUTARI DAHİLDİR.			

Kaynak: (WEB_6).

Tablo 1.2'de Türkiye'deki vergi yükünde yıllar itibariyle genel olarak artış yaşandığı gözlenmiştir.2002 yılında vergi yükü %18.6 iken 2012 yılında % 22.4 'e yükselmiştir.

Vergi yükü kavramı; ekonomik gelişme, istikrar ve gelir dağılımı gibi konularda uygulanacak vergi politikalarının belirlenmesi ve bu politikalara yön verilmesi açısından önemlilik arz etmektedir. Bu sebeple dayanılan ölçülere, kullanılan verilere ve çeşitli hesaplama yöntemlerine göre farklı vergi yükü kavramları ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2009: 42).

Kişisel vergi yükü; subjektif ve objektif vergi yükü olmak üzere ikiye ayrılır. Vergi ödemelerinden dolayı mükelleflerin duyduğu baskı subjektif vergi yükü olarak tanımlanmaktadır. Subjektif vergi yükü kişiden kişiye göre farklılık göstermekte bu sebeple hesaplanması pek fazla mümkün olmamaktadır. Objektif vergi yükü ise; mükelleflerin belirli bir dönemde ödedikleri tüm vergilerin, o dönemde elde ettikleri gelirlerine oranlanması şeklinde hesaplanmaktadır (Çelik, 2009: 14).

$$\text{Objektif Vergi Yükü} = \frac{\text{Mükelleflerin ödediği tüm vergiler}}{\text{Mükelleflerin gelirleri}}$$

Subjektif vergi yükü; kişilerin gelirleri yanında, zevklerine, özel durumlarına, alışkanlıklarına ve yaradılışlarına göre farklılık gösteren bir kavramdır. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse; kişilerin hissettiği ekonomik ve psikolojik bir tazyik niteliği taşımaktadır. Objektif vergi yükü ise; mükellef tarafından ödenen verginin, kişinin içinde bulunduğu ekonomik şartlara göre gelirlerini azaltması sebebiyle ortaya çıkan bir ekonomik kayıptır. Bu sebeple iki ayrı mükellefin objektif vergi yükü aynı olduğu halde kişisel bir takım farklılıklarla hissettikleri subjektif vergi yükleri farklı nitelikte olabilmektedir. Bu durum uygulamada genellikle ekonomik ölçütlerde

bağlanabilecek nitelikte olan objektif vergi yükünün daha fazla incelemeye konu olmasına yol açmaktadır (Tekin, 1990:5).

Toplam vergi yükü; belirli bir dönemde bir toplumun vergi ödeyebilme kapasitesini gösteren bir kavramdır. Bir ekonomide belirli bir dönemde toplanan tüm vergilerin o dönemde elde edilen toplam gelire bölünmesi şeklinde hesaplanmaktadır. Toplumun vergilendirilebilir kapasitesinin değerlendirilmesinde önemlilik arz etmektedir (Çomaklı, 2004: 5).

$$\text{Toplam Vergi Yükü} = \frac{\text{Toplanan tüm vergiler}}{\text{Toplumun elde ettiği tüm gelirler}}$$

Net vergi yükü; belirli bir dönemde mükellefin ödediği vergilerden, kamu hizmetlerinden elde ettiği faydanın düşülmesi suretiyle yapılacak netleştirme sonucunun, o ülkenin milli gelirine oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Ancak kamu hizmetlerinden elde edilen faydanın ölçülmesi pek fazla mümkün olmamaktadır (İnaltonç, 2012: 17).

$$\text{Net Vergi Yükü} = \frac{\text{Ödenen vergiler} - \text{Elde edilen fayda}}{\text{Milli Gelir}}$$

Bir ekonomide belli bir sektörden elde edilen gelir ile o sektörün ödemiş olduğu vergiler arasındaki oransal ilişki, sektörel vergi yükü olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde ekonomide hangi sektörün üzerinde ne kadarlık bir vergi yükü olduğu hesaplanmaktadır. Bölgesel vergi yükünü tanımlayacak olursak; ülkenin farklı bölgelerinden toplanan vergilerin, o bölgede bulunan mükelleflerden elde edilen gelir arasındaki oransal ilişkidir. Bu şekilde bir ülkede hangi bölgenin ne kadar vergi yüküne katlandığı tespit edilebilmektedir (Yıldız, 2011: 46).

$$\text{Sektörel Vergi Yükü} = \frac{\text{Sektörel bazda ödenen vergiler}}{\text{Sektörel bazda elde edilen gelir}}$$

$$\text{Bölgesel Vergi Yüğü} = \frac{\text{Bölgesel bazda ödenen vergiler}}{\text{Bölgesel bazda elde edilen gelir}}$$

Gerçek vergi yükü 'nü ise net vergi yükünün biraz daha genişletilmiş hali olarak değerlendirebiliriz. Mükellefler tarafından belirli bir dönemde ödenen vergiler ile yansıyan vergilerden devlet ve diğer kamu tüzel kişilerin, o dönemde yapılan kamu hizmetlerinden elde edilen faydaların ve yansıtılan vergilerin düşülmesi neticesinde elde edilen değerin gelire oranlanmasıyla bulunmaktadır. Gerçek vergi yükünün hesaplanmasında vergilerle sağlanan fayda ve zararları saptamak kolay olmadığından oldukça zorlanılmaktadır.

$$\text{Gerçek Vergi Yüğü} = \frac{(\text{Ödenen Vergiler} + \text{Yansıyan Vergiler}) - (\text{Kamu Hizmetlerinden Sağlanan Fayda} - \text{Yansıtılan Vergi})}{\text{Gelir}}$$

Her ülkede elde edilen gelirlerin vergilendirme düzeyi ve bu kaynaktan elde edilen vergi gelirlerinin miktarı, o ülkedeki sisteminin başarısını gösteren önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Vergi yükü bu yönüyle vergileme kapasitesi, vergi gayreti ve optimumu gibi kavramlarla birlikte değerlendirildiğinde; milli gelirin fonksiyonel dağılımının vergi yolu ile düzeltilebilmesine ilişkin gerekli verileri sağlayarak uygulanan politikalar neticesinde elde edilen sonuçların yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ülkeler arası siyasal ve ekonomik entegrasyonun gerektirdiği vergi uyumlaştırmasının sağlanması için ülkelerin vergi yükü hesaplamaları önemlilik arz etmektedir (Tekbaş ve Dökmen, 2007: 197).

Sonuç olarak; vergi mevzuatındaki düzenlemeler ve mükelleflerin üzerine düşen vergi yükü ne kadar fazla olursa mükelleflerin vergi yükünden kurtulma çabaları aynı ölçüde artacaktır. Genel vergileme seviyesi arttığında ise yükümlüler geçmiş gelir seviyelerini idame edebilmek için vergiye karşı direnç gösterecekler böylece vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığına yöneleceklerdir. Bu şekilde yüksek marjinal vergi oranından vergilendirilen mükelleflerin vergiye karşı gösterecekleri direnç, düşük marjinal vergi oranına tabi olan mükelleflerden fazla olacaktır (Koç, 2010: 368).

1.3.VERGİ PSİKOLOJİSİ

1.3.1 Vergi Psikolojisi Tanımı ve Önemi

Vergi psikolojisi, bir tarafta vergi politikası ve uygulamalarının olduğu diğer tarafta teorik ve ekonomik analizlerin yer aldığı çok geniş bir alandır (Pedone, 2009:1). Vergi olayı ise vergi alacaklısı konumundaki devlet ile vergi borçlusu konumundaki mükellefler arasındaki ilişkiden meydana gelmektedir. Vergi psikolojisi de vergi borçlusu konumundaki mükelleflerin vergi karşısındaki psikolojisini araştırmaktadır. Yani bireylerin ve grupların vergi anlayışı, vergiyi değerlendirışı ve gösterdikleri tepkiler vergi psikolojisinin araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu sebeple vergi bilinci ve vergi ahlakı gibi kavramlar; mükelleflerin algı, tutum ve davranışlarıyla ilişkili olduğundan vergileme psikolojisinin araştırma alanı içerisinde odaklanılan konular arasında yer alır. Böylece mali ve sosyal kavramlar sosyal psikolojik yöntemler kullanılarak vergi psikoloji tarafından araştırılmaktadır (Güner, 2008: 9).

Kamu maliyesinin alt disiplinleri arasında yer alan davranışsal kamu maliyesi ya da daha dar anlamda vergi psikolojisi olarak adlandırılan araştırma alanları bugüne kadar çok fazla gelişme gösterememiştir. Davranışsal kamu maliyesini en geniş anlamda tanımlayacak olursak; mali olayların insanların tutum ve davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırma alanıdır. Ayrıca davranışsal Maliye'nin, bireysel psikoloji (bireyler nasıl düşünür) ve hangi şartlar altında bireylerin kazancının etkin olup olmadığı düşüncesi üzerine kurulu olduğu söylenebilmektedir. Vergi psikolojisi ise daha dar anlamda; kişilerin vergi karşısındaki algı, tutum ve davranışlarını inceleme konusu yapmaktadır (Öz, 2011: 47-48).

Vergilerin mükellefler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini değerlendirirken dar anlamda vergi psikolojisinden, geniş anlamda ise mali psikoloji bilimlerinden faydalanılmaktadır. Mali psikoloji, mali olayların kişiler üzerindeki etkilerini ve bireylerin mali araçlar ile olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını araştıran bir disiplindir. Mali psikolojisi alanının içerisinde yer alan vergi psikolojisi ise bireylerin ve ortak çıkarlara sahip grupların zorunlu ve karşılıksız olan vergileri anlayışını, bakış açısını ve bunlarla ilişkili olarak gösterdikleri tepkileri ifade etmektedir. Özetlemek gerekirse mali psikoloji, tüm mali araçların insan davranışı üzerindeki etkilerini konu edinirken, vergi psikolojisi mali araçlarından sadece

vergilerin insan davranışları üzerindeki etkilerinin araştırılmasını konu edinmektedir (İzgi, 2011: 15).

Vergileme karşısında mükelleflerin gösterdiği tepkiler vergileme ile devletin ulaşmak istediği hedeflerde çeşitli saptamalara yol açabilmekte bu sebeple yapılan vergisel planlamalarda da değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Vergi ile ilgili gerçekleşmesi istenen amaçlara ulaşılabilmesi için mükelleflerin vergi psikolojisini dikkate alarak vergi politikasının izlenmesi gerekmektedir. Psikolojik incelemede birey faktörü devreye girmesiyle; psikolojik etkilerin oluşmasının bireylere bağlılık kazandığı ayrıca insan davranışlarının yere, zamana ve kişilere göre farklılıklar gösterdikleri unutulmamalıdır. Bu durumun vergiler üzerinde ise olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu yüzden ekonomik ve mali olayların maddi yönünü incelemenin psikolojik yönünü incelemekten daha kolay olduğu düşünülmektedir (Taşkın, 2010: 70).

Devletin vergileme sonucunda elde edeceği gelir; ülkenin ekonomik ve mali şartlarına bağlı olmakla birlikte mükelleflerin psikolojik durumlarına göre de değişiklik göstermektedir. Vergi mükelleflerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını vergi ahlakı, vergi zihniyeti ve baskısı gibi unsurlar belirlemektedir. Çünkü vergilemenin belirli bir noktadan sonra mükellefler üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Ayrıca toplumun vergileme sınırı aşıldıktan sonra mali verimliliği azalan vergi, ekonomik veya mali bakımdan istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Artan kamu harcamalarının finansmanı konusunda devletler vatandaşlardan daha fazla vergi toplamayı hedeflerken, toplumu oluşturan bireylerde vergiye karşı farklı sebeplerle tepkiler göstermektedir. Bu sebeple vergi ile hedeflenen amaçlara ulaşılacak istenirken vergi mükelleflerin göstereceği tepkiler dikkate alınmaktadır (Demir, 2009: 2).

1.3.2. Vergi Psikolojisinin Amaçları

Vergi psikolojisinin amaçlarını 3 başlık altında ele alabiliriz. Bu başlıklar;

- Toplumsal ilişkileri düzenleme
- Vergi politikalarının etkinliğini artırma
- Vergi uyumunu kolaylaştırma

1.3.2.1. Toplumsal İlişkileri Düzenleme

Hükümetin vergiye ilişkin uygulayacakları politikalarına yön veren, ulaşmak istedikleri hedefleridir. Bu hedeflere ulaşmak için uygulanacak politikaların belirlenmesinde siyasal kaygılardan uzak durulmalıdır. Aksi takdirde hükümetlerin oy

kaygısı güderek hareket etmeleri durumunda devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açacak sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca uygulamaya konulan her vergi, bireylerin sırtında bir yük oluşturmakta ve toplum içerisinde bu yükü kendi üzerlerinde daha fazla hisseden sınıfların ya da kesimlerin, devlete ve diğer sınıflara karşı bir cephe oluşturmaya sebep olmaktadır. Bu durum hem toplumsal barışı zedelemekte hem de gelir dağılımında eşitsizliğe yol açmaktadır (Erdal, 2011: 13).

Vergi psikolojisi alanında yapılacak çalışmalarla toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine yönelik vergi kaynaklı sorunlara çözüm önerileri getirilebilir. Getirilen çözüm önerileri ışığında yapılabilecek düzenlemelerle de devlet-toplum arasındaki ilişkilerde optimum düzeyde denge sağlanabilir.

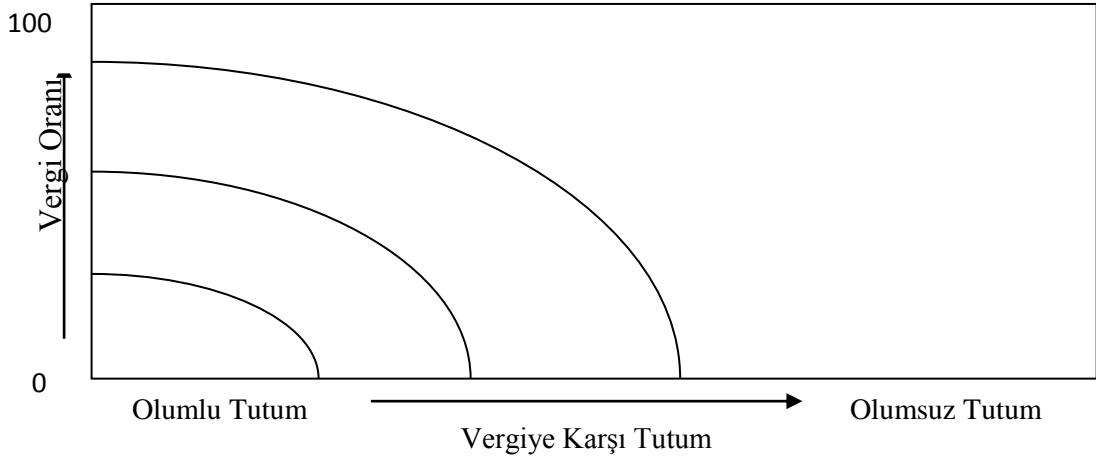
1.3.2.2 Vergi Politikalarının Etkinliği Arttırma

Uygulanan vergi politikaları, mükelleflerin kayıt dışılığa yönelmesinin sebepleri arasında yer almaktadır. Artan kayıt dışı ekonomi, yeni vergiler salınması ile mükellef üzerindeki vergi yükünün arttıracak böylece vergiye karşı gönüllü uyumu olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Uygulanacak etkin vergi politikaları ile kayıt dışılığın önüne geçilerek vergi sisteminin daha adaletli hale gelmesi sağlanmalıdır. Bunun için yapılması gerekenleri kısaca özetleyecek olursak (Özdemir, 2014);

- Vergi sistemi ideal bir yapıya kavuşturulmalı
- Kayıt dışılığın önlenmesi amacıyla vergi oranları ve mükellefler üzerindeki vergi yükü azaltılmalı
- Vergi denetimlerinde etkinlik sağlanmalı
- Yeni bilgi teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmalı
- Toplumda vergi bilinci oluşturulmalı
- Vergi suç ve cezalarında caydırıcılık sağlanmalı
- Vergi bürokrasisi azaltılmalıdır.

Vergi politikalarının etkin uygulanmaması sonucu artan kayıt dışı ekonomi neticesinde vergi oranlarının artması, mükelleflerin vergiye karşı tutumlarında çeşitli değişimler meydana getirecektir.

Şekil 1.1: Mükellef Davranışları Yönünden Oran-Tutum Analizi

Kaynak: (Aktan, Dileyici ve Saraç, 2006: 163).

Şekilden de görülebileceği üzere vergi oranları arttıkça mükelleflerin vergiye karşı tutumları olumsuz yönde değişmektedir. Düşük oranlı vergiler karşısında mükellefler vergiye karşı sempati ile yaklaşırken, artan vergi oranları karşısında mükelleflerin tutumları olumsuz bir yönde değişmektedir.

Devlet, uygulayacağı vergi politikalarını belirlerken aynı zamanda mükelleflerin uygulayacağı bu politikalara nasıl tepkiler geliştireceğini iyice analiz etmesi gerekmektedir. Bu sebeple vergiye tabi olacak yükümlülerin psikolojilerini dikkate almalı, böylelikle etkin bir şekilde uygulanacak politikaların vergiye gönüllü uyumu artırarak başarıya ulaşması sağlanmalıdır.

1.3.2.3. Vergi Uyumunu Kolaylaştırma

Vergi uyumu; beyannamenin verildiği dönemde yürürlükte olan vergi yasaları, yönetmelikler ve yargı kararlarına uygun bir şekilde vergisel yükümlülüğün beyannamede tam olarak belirtilmesi ve beyannamenin zamanında ilgili yerlere verilmesidir. Vergi uyumsuzluğu ise vergi uyumunda belirtilen standartlara aykırı bir şekilde vergi yükümlülüğünün hem yüksek gösterilmesini hem de düşük gösterilmesini içermektedir (Tunçer, 2002: 109).

Devlet kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vatandaşlardan karşılıksız ve cebri olmak üzere vergi toplamaktadır. Ancak toplanan bu vergiler; özelde bu vergileri ödeyen mükellefler, genelde ise toplum üzerinde önemli maliyetler meydana getirmektedir. Vergileme sonucunda oluşan maliyetleri 2 gruba ayırmak mümkündür. Dolaysız maliyetler; mükelleflerin gelir düzeylerinde uygulanan vergi

miktarı ile doğru orantılı bir şekilde meydana gelen azalmalardır. Dolaylı maliyetler ise; etkinlik ve operasyonel maliyet olarak 2 temel maliyet unsurundan meydana gelmektedir. Uygulanan vergiler sebebiyle piyasadaki aktörlerin gelir, harcama ve tasarruf yapma alışkanlarında meydana gelen değişimler etkinlik maliyeti olarak adlandırılır. Operasyonel maliyetler ise verginin kendisini ödemenin yükünden ayrı olarak kamu kesimi tarafından katlanılan idari maliyetler ve mükelleflerin vergisel yükümlülükleri sebebiyle katlandıkları uyum maliyetlerinden meydana gelmektedir (Benk ve Karayılmazlar, 2010: 138-140).

Mükelleflerin vergisini tam ve zamanında ödeyebilmek için katlandıkları maliyetlerini ve kamu idaresinin vergi toplayabilmek için katlandığı idari maliyetlerini azaltması, ülkede daha etkin bir vergi sisteminin oluşması açısından önemlidir. Ayrıca azalan maliyetler yükümlülerin psikolojisini olumlu bir şekilde etkileyerek vergiye gönüllü uyumun artmasına sebep olacaktır.

Farklı vergi uygulamalarından doğabilecek olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar ahenkleştirme, uyumsuzlaştırma veya harmanizasyon terimleri ile adlandırılmaktadır. Ayrıca ülkeler arası vergi uygulama farklılıklarının giderilerek bir bütünleşme sağlanması anlamında da kullanılmaktadır. AB gibi ekonomik entegrasyonlara üye olan ülkelerde bu çaba daha fazla önem kazanmaktadır. Bir ülkede herhangi bir vergisel düzenleme yapılacak ise öncelikle o toplumun özellikleri, sosyo-psikolojik ve ahlak normlarının iyice tespit edilerek elde edilen değerlerin dikkate alınması gereklidir. Eğer bir ülkede başarılı olarak kabul edilen bir vergisel düzenleme aynı şekilde diğer bir ülkeye uygulanmaya çalışılırsa, sahip olunun sosyal sermaye farklılıklarından dolayı vergiyi algılanış biçimi değişmekte ve aynı başarının yakalanma olasılığı düşmektedir (Demir, 2008: 22).

1.4. VERGİ KAPASİTESİ

Vergi kapasitesi; bir ülkenin doğal zenginliklerinden, ülkede yapılan vergi reformlarından ve vergi sistemindeki ön şartlardan etkilenen bağımlı bir değişken olarak ele alınmaktadır. Vergi kapasitesini bir ülkenin belirli bir dönemdeki vergilendirilebilir ekonomik potansiyeli olarak tanımlayabiliriz. Başka bir ifadeyle; bir ülkede bulunan mevcut mükelleflerin gelir, servet ve harcama grubuna giren vergilerden belli bir dönem içerisinde ödemesi gerektiği vergilerin toplamıdır (Dursun, 2008: 48-49).

Toplumun vergiye dayanabilme sınırı olarak tanımlanan “vergileme kapasitesi” ‘nin her ülkede farklı bir sınırı vardır. Toplumun vergileme kapasitesi sınırı aşılsa vergilerden beklenen faydadan daha çok olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla büyüklüğü her ülkenin koşullarına göre farklılık gösteren vergileme kapasitenin aşılmaması, karşılıksız ve cebri olarak toplanan vergilerin olumsuz etkiler ortaya çıkarmaması açısından önemlidir (Korkusuz, 2004: 3).

Ekonomik açıdan vergi kapasitesi; bir ülkenin belirli bir dönemde vergilendirilebilir ekonomik potansiyelini ifade etmektedir. Vergi sisteminin yapısına, vergi mükelleflerinin yapısına, toplumların iktisadi ve siyasi yapılarına göre değişkenlik gösteren vergi kapasitesi, genellikle siyasi karar organlarının çeşitli kaygıları sebebiyle iktisadi ve toplumsal sınırının çok altında belirlenerek o ülkenin vergi sisteminden optimal hasılatın sağlanmasını engellemektedir (Kıvanç, 2009).

Vergi kapasitesini belirleyen ölçüklerin başında milli gelir göstergeleri gelmekle birlikte sadece milli gelirin baz alınarak değerlendirme yapılması yetersiz olacaktır. Vergileme kapasitesini belirleyen başlıca ekonomik unsurlar arasında; kişi başına milli gelir, gelir dağılımı göstergeleri, ekonominin yapısal özellikleri ve işleyişi ile ilgili unsurlar, milli gelirin oluşumunda yer alan sektörlerin payları ve dağılımları yer almaktadır. Ancak bu faktörlerin vergi kapasitesini belirlemedeki payları ülkelere ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar gösterecektir (Öncel, 2001: 19).

Siyasal otoritenin elinde bulunan kamusal harcamalar, vergilemede vergi kapasitesine ulaşmak için en önemli araçlardan birisi olarak kabul edilebilir. Vergileme kapasitesi tahmini bir değer olmakla birlikte tam olarak belirlenmesi oldukça güçtür. Ayrıca devletin vatandaşlarını söz konusu asgari geçim seviyesinde yaşatacağını ve bunun üzerindeki üretken kaynaklara belirli ölçüde el koyacağını varsaymakla mümkündür (Demir, 2008: 212).

1.5. VERGİ GAYRETİ

Vergi gayreti; vergileme kapasitesinin durumuna bağlı olarak ortaya çıkan bir vergi ödeme gücü olarak değerlendirilmektedir. Vergilemenin sınırını tayin eden vergi kapasitesinin durumu tarih, ahlak, kültür, gelenek gibi değerler, ekonomik ve sosyal diğer kriterlere göre değişmekte bu durum ise yükümlülerin vergi ödeme güç ve isteklerini yani vergi gayretini etkilemektedir (Demircan, 2014).

Vergi kapasitesini veri olarak ele alırsak; vergi gayreti, ülkenin vergi geliri düzeyini belirlemede ikinci etken olarak değerlendirilmektedir. Vergi gayreti; ülkedeki vergi yönetiminin vergi alma gücü ve yeteneği ile vergi mükelleflerinin vergi verme uyumunun bileşkesinden oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde vergi yönetiminin zayıf olması, kontrollerin yetersiz olması, ekonomideki ticari işlemlerin düzenli bir kayıt ve muhasebe sistemine bağlı olmaması, ülkedeki vergi yönetiminin vergi toplamasını güçleştirmektedir (Ataç, 2009: 232).

Mükelleflerden yeni bir vergi alınması bireylerin vergi yükü üzerinde artışa yol açarak vergi gayretlerini olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda yeni vergiler salınması yükümlülerin vergi yasalarına sağlayacağı uyumu negatif yönde etkileyerek vergi kayıp ve kaçaklarının artmasına yol açmaktadır. Bu durumun önlenmesi ve yükümlülerin vergi yüklerinin azaltılması ile birlikte vergi kayıp ve kaçakları azalarak, ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu etkiler meydana getirecektir (Demircan, 2003: 110).

Bir ülkede belirli bir dönemde oluşan vergi kapasitesinin tam olarak kullanılması çeşitli sebeplerle mümkün olamamaktadır. Ancak, vergi gayreti oranı ve vergi kapasitesinin en etkin biçimde kullanılmasıyla o ülkede vergileme yoluyla optimal gelire ulaşılabilmektedir. Aslında bu noktada bir bakıma “vergilemenin güvenlik sınırı” olarak adlandırılmaktadır. Bu sınırın aşılması durumunda sosyal direniş ve vergiye karşı koyma gibi sonuçlar ortaya çıkarken, bu sınırın altında kalınması neticesinde hizmet oranının azalması ve hizmet kalitesinin düşmesi gibi ekonomik ve sosyal sonuçlarla karşılaşmaktadır (Çelik, 2006: 9).

Tasarruf düzeyinin ve özel kesimin yatırımlarının yetersiz olması sebebiyle az gelişmiş ülkelerde devlet mevcut tasarruf açığını kapatmak için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bu politikalardan en önemlisi gerekli olan yatırımların devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve bunun finansmanı sağlamak için ilk olarak vergilere başvurulmasıdır. Ancak bu ülkelerin milli gelir düzeyinin düşüklüğü, vergi gayretinin yetersizliği ve siyasal karar alma sürecinin gelişmişlik düzeyi bu politikaların uygulanmasında engel teşkil etmektedir. (DPT, 1996: 93).

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİYE KARŞI DAVRANIŞLARI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Mükelleflerin vergiye karşı tutumunu belirleyen unsurlar arasında bireysel ve çevresel faktörler yer almakla birlikte ekonomik yapı ve konjonktür, siyasal yapı ile ilgili etkenlerinde vergiye karşı tutum ve davranışların oluşmasında mükellefler üzerinde olumlu yada olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu bölümde mükellefin vergiye karşı davranışlarını etkileyen bu faktörler incelenecektir.

2.1. BİREYSEL FAKTÖRLER

2.1.1. Devlete Olan Bağlılık

Mükelleflerin vergiye karşı davranışlarını belirleyen unsurlar arasında devlet ile ilgili görüşleri de yer almaktadır. Mükellefler, yaratmış oldukları devlet imajı ve devlete yükledikleri görevler doğrultusunda devletin yapmış olduğu kamu hizmetlerini değerlendirerek devlete vergi verme konusunda olumlu ya da olumsuz görüşe sahip olabilir. Eğer mükellefler kamu hizmetlerinin finansmanı için toplanan vergilerin verimli alanlarda değerlendiremeyerek israf edildiği yani devletin kötü yönetildiği fikrine sahip olursa vergi vermekten kaçınacaktır. Ayrıca yükümlüler arasında haksız olarak çok vergi ödendiği ve devletin vergi konusunda adil davranmadığı düşüncesinin hakim olması vergi ödememenin bir hak gibi görülmesine yol açarak toplumsal boyutlarda vergi reddi ve isyanı gibi önemli sonuçlar ortaya çıkaracaktır (Çataloluk, 2008: 219).

Yükümlülerin vergi ödeme konusunda istekli ve gönüllü davranması devletin siyasi, ekonomik ve hukuki yapısına duydukları güven neticesinde artmaktadır. Her konumda etkin bir devlet görünümü vatandaşlarının devlete büyük bir sadakatle bağlı olarak vergi ödemesine yol açar. Ancak devletin demokratik işleyişinin bozulması askeri, polisiye bir görüntüye büründüğünü düşünen mükellefler vergiden kaçınma ve vergi kaçırmanın yollarını araştıracaktır. (Şenyüz, 1995: 27-28).

Milliyetçilik anlayışı doğrultusunda devlete olan bağlılık ve vergi ödeme konusu birlikte değerlendirildiğinde, gelirin adil dağılımının ve vatandaşların kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanmasının gerçek millet anlayışı ve sağlam bir toplum oluşturulmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Çiçek, Karataş ve Yıldız, 2008: 37).

Özetleyecek olursak vatandaşların devletin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinden yararlanması ile devletin varlığını ve otoritesini kabul etmesi arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Yani devlete olan sadakat arttıkça mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri tahammül artacak, sadakatin azalması durumunda ise vergiye karşı gösterilen tepkilerin şiddeti artacaktır. Kamu harcamalarının etkinliği ve vergilemedeki adalet, mükellef ile devlet arasındaki bu ilişkinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Çiçek, 2006: 62).

2.1.2. Siyasal İktidarı Benimseme Durumu

Bir ülkedeki seçmen kitlesi arasında vergi mükellefleri de yer almaktadır. Seçmenler ülkelerinin anayasa ve yasalarında belirlenen şartlar çerçevesinde siyasal tercihleri doğrultusunda seçimini yaparak siyasal iktidarı oluşturacaktır. Siyasal partilerin seçimler öncesinde sundukları parti programları, siyasal iktidarın oluşması sürecinde seçmenlerin kararını etkileyecek unsurlardan biridir. Seçmenler bu programları inceleyerek partilerin iktidara gelmesi durumunda hangi politikaları uygulayacağı konusunda önceden fikir sahibi olurlar ve bu doğrultuda kendi değerleri ve beklentileri parti programları ile örtüşen partinin iktidara gelmesi için oy kullanırlar. Ancak iktidardaki partinin uygulayacağı politikalar seçmen açısından kendisine oy vermiş ya da vermemiş bütün seçmenlere uygulanacaktır (Çoban, 2004: 55).

İktidara gelen partinin uygulayacağı politikalardan bazıları vergileme ile ilgilidir. Vergilemeye ilişkin alınacak kararların mükellef tarafından olumlu ya da olumsuz karşılanmasını belirleyen en önemli etkenlerden biri de siyasal iktidarı desteklemiş olup olmamasıdır. Siyasal iktidarı benimseyen mükellefler açısından alınan kararlar savunulurken, benimsemeyen mükellefler açısından alınan kararlar psikolojik açıdan rahatsızlık yaratacaktır (Karatoy, 2009: 63).

İktidardaki partinin uygulayacağı vergi politikaları da, mükellefin siyasal iktidarı benimsemesi açısından önemli rol oynamaktadır. Vergi indirimleri yoluyla mükelleflerin üzerine düşen vergi yüklerinin azaltılması, vergiye gönüllü uyumun

artmasına yol açacaktır. Ancak vergi gelirlerinin arttırılması amacıyla vergi oranlarının arttırılması, toplanacak vergi gelirlerinin azalması sonucunu ortaya çıkaracaktır. İktidardaki partilerin, mükelleflerin davranışlarını olumsuz yönde etkileyecek vergileme politikalarını uygulaması ise aleyhlerine olacaktır (Alkan, 2009: 27).

2.1.3. Mükelleflerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Görüşleri

Mükelleflerin diğer yükümlüler hakkındaki görüşleri vergiye karşı davranışlarını belirlemede önemlidir. Mali yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getiren mükellefler kendisiyle aynı şartlarda ya da daha iyi hayat standardına ve gelire sahip mükelleflerin ödediği vergileri kıyaslama yapacaktır. Eğer kendisinin haksızlığa uğradığı ve ağır vergi yükü altında ezildiği düşüncesine kapılırsa, en azından kıyaslama içerisine girdiği vergi mükellefi kadar vergi ödemek için vergiden kaçınma yoluna başvuracaktır. Ayrıca yükümlülerin kendisine uygulanan denetimlerin başkalarına uygulanmadığını ve zamanında ödediği vergilerin af çıkması sonucunda diğer mükelleflerce ödenmemesi neticesinde kendisini haksızlığa uğramış hissetmesi vergiye karşı tepkilerinin artmasına yol açacaktır (Samadova, 2009: 48-49).

Aynı şekilde vergilemede kaynak usulü uygulanan mükelleflerin vergilerini beyan usulüne göre ödeyen mükelleflerden bazılarının yasaların dışına çıkarak eksik beyanda bulunmasını görmesi, haksızlığa uğradıklarını düşünmelerine yol açarak hissettikleri subjektif vergi yükünün artmasına sebep olacaktır (Yenigün, 2012: 36).

Bir toplumda vergiden kaçınma ve vergi kaçırma yaygın bir durumda ise dürüst mükellefler bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Vergisel yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükellef çevresindeki mükelleflerin vergi kaçırdığını fark eder ve bu yönde düşünceye kapılırsa vergi ahlakı zedelenecek, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma ihtimali artacaktır (Kaynar, 2007: 36).

Burada vergi idaresine düşen görev vergi denetiminin etkin olarak gerçekleştirilmesiyle vergi mükellefleri arasında adalet unsurunun eşit olarak uygulandığının ve vergilerin herkesin ödeme gücüne göre topladığı düşüncesinin mükellefler arasında yerleştirilmesidir. Bu şekilde vergi idaresi mükelleflerin vergilendirilme sürecinde diğer mükellefler hakkındaki olumsuz düşüncesini en aza indirgeyerek vergi toplamada etkinliği sağlayabilir.

2.1.4. Eğitim Düzeyi

Bir toplumun gelişmişlik seviyesini gösteren unsurlardan biri olan eğitim düzeyi, vergiye karşı davranışların oluşmasında belirleyici bir role sahiptir. Yapılan bazı çalışmalar mükelleflerin eğitim düzeyinin yükselmesinin toplumun vergi bilinç düzeyini arttırdığı bu durumda verginin kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından öneminin toplum tarafından daha kolay kavranmasına sebep olduğunu göstermektedir. Ancak bazı çalışmalar neticesinde ise eğitim düzeyinin artmasının mükelleflerin vergilerin verimli alanlarda kullanılması durumunu daha iyi sorgulamalarına imkan sağlaması ve nasıl vergi kaçırabileceklerini daha iyi öğrenmesi açısından vergiye karşı olumsuz tepkiler geliştirilmesinde önemli rol oynadığını ortaya çıkarmaktadır (Karaot, 2010: 18).

Artan eğitim düzeyi ile bilgiye daha kolay ulaşan vergi mükellefi vergi mevzuatını ve vergi mevzuatında yapılan değişiklikleri daha kolay takip etmektedir. Bilinçli bir mükellef verginin ekonomik önemini daha kolay kavradığı için vergi kaçırma konusundaki eğilimleri diğer mükelleflere nazaran daha düşük olmaktadır. Genellikle yapılan çalışmalar sonucunda varılan sonuç, eğitim düzeyi yüksek olan vergi mükelleflerinin vergiye gönüllü uyumunun daha yüksek olduğunu desteklemektedir (Demir, 2009: 3-4).

Bu anlamda eğitim düzeyinin yüksek olması tek başına belirleyici bir etken olmadığından vergi idaresine düşen görev mükelleflerin vergi ahlakı ve kültürünü yükseltecek, toplumda vergi bilincini oluşturacak çalışmaların yapılmasıdır.

2.1.5. Kamu Gelirlerinin Etkin Kullanımı

Sosyal refah anlayışı çerçevesinde devlete gün geçtikçe daha fazla görev yüklenmesi sebebiyle devletin ihtiyaçları zamanla artmaktadır. Bu yüzden devlet artan ihtiyaçların karşılanması amacıyla daha çok harcama yapmak ve daha çok harcama için daha fazla gelir elde etmek zorundadır. Devletin elde ettiği kamu gelirleri özel kesime kıyasla çeşitlilik arz etmektedir. Her geçen gün çeşitlenmesine karşın kamu gelirleri arasında en önemli payı ise vergi gelirleri oluşturmaktadır (Eker ve Meriç, 2005: 2).

Mükellefler arasında ödedikleri vergilerin etkin olarak kullanıldığına dair olumlu bir düşüncenin oluşması, vatandaşa sağlanan hizmetin kalitesi ve daha çok toplumsal ihtiyaca cevap vermesi ile doğru orantılıdır. Bu kapsamda yükümlülerin kamusal hizmetlerin finansmanı için ödedikleri vergilerin etkin bir şekilde kullanılması,

üzerlerine düşen subjektif vergi yüklerini azaltmaktadır. Ancak ödedikleri vergilerin israf edildiği ve savurganca kullanıldığını gördüklerinde de devlete vergi ödemede isteksizlik oluşacaktır. Bu sebeple mükellefler vergi ödemek yerine kişisel anlamda kendilerine daha fazla fayda sağlayacak alanlara yatırım yapmayı tercih edebilir. Bu durum toplanan vergi gelirlerinde azalmaya yol açacaktır (Kaynar, 2010: 58).

Ülkemizde kamusal hizmetlerin algılanmasına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde mükellefler arasında toplanan kamu gelirlerinin verimli ve etkin kullanılmadığı düşüncesinin yaygın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.1.6. Ailenin Yapısı ve Anlayışı (Ailenin Gelir Düzeyi)

Yükümlünün vergiye karşı tutumu, sahip olduğu aile yapısı, aile anlayışı ve ailenin gelir düzeyine göre değişmektedir. Ödeme gücü ile ilişkili olarak aile kavramından ne anlaşıldığı ve mükellefin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı çok önemlidir. Kendisiyle aynı vergi diliminde olan ve bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı diğer vergi mükelleflerine göre daha fazla olan yükümlünün, hissettiği vergi yüküyle doğru orantılı olarak vergiye karşı tutumu ve göstereceği tepki aynı olmayacaktır. Ayrıca yeterli gelire sahip bekar bir mükellefin evlenip çocuk sahibi olması durumu vergi anlayışını olumsuz yönde değiştirerek tepki göstermesine yol açacaktır. Burada dikkate alınması gereken husus, toplam gelirden ziyade kişi başına düşen gelirin aile bireylerinin asgari ihtiyaçlarını karşılamasıdır (Tüfekçi, 2010: 32-33).

Kişilerin aile ölçeğindeki değişmelerin dikkate alınmasında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Temel çerçeve içerisinde bu yöntemlere kısaca değinecek olursak; birincisi, toplam gelirden her aile bireyi için kabul edilebilecek bir indirimin vergi dışında tutulmasıdır. İkincisi ise gelirin bölünmesi sistemidir. Bu yönteme göre yükümlünün ve karısının kazançları ayrı ayrı elde edilmiş şekilde düşünülerek, ilgili vergi oranı üzerinden vergilendirme yoluna gidilmektedir (Şenyüz, 1995: 32).

Gelir düzeyi konusunda ele alınacak bir diğer husus ise gelir eşitsizliği ve bu durumun mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu nasıl etkilediğidir. Bir ülkede gelir eşitsizliği arttıkça yükümlülerin vergiye gönüllü uyumlarında azalma görülmektedir. Bu bulgu gelir eşitsizliğinin arttığı durumlarda vergiye gönüllü uyumu sağlamak amacıyla alınan kararların etkisini yitirdiğini göstermektedir. Effer 1991 yılında yapmış olduğu araştırma; artan gelir eşitsizliğinin maddi olmayan kaynakların toplam gelir üzerinde daha fazla payı olması sonucunda işlemlerin görünebilirliğini azaltacağını ayrıca artan

sayıda yükümlünün vergiye gönüllü uyumunun finansal zorluk ve eşitsizlik ortamında olumsuz olarak etkileneceğini ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma geliri az olan mükellefin finansal zorluklar nedeniyle vergi kaçırmayı daha çok tercih edebileceğini öne sürmekte ayrıca yakalanması sonucunda ise karşılaşacağı cezai yaptırımları paraya olan ihtiyacı sebebiyle dikkate almayacağını göstermektedir. Sonuç olarak bir ülkede gelir eşitsizliği azalmadıkça vergiye gönüllü uyum konusunda alınan kararlar etkisiz kalacaktır (Tuay ve Güvenç, 2007: 21).

2.1.7. Vergi Ahlakı

Ahlak, sosyal ilişkilerde ya da bireyler arasında rehberlik sağlamak için geliştirilen kurallardan meydana gelen düzgüsel bir sistem olarak tanımlanabilir. Amacı insan ilişkilerini düzenleyerek bir sisteme oturtmaktır. Bu bağlamda vergi mükelleflerinin vergiye karşı davranışlarının belirlenmesinde toplumun vergi zihniyeti ve vergi ahlakı önemli rol oynamaktadır. Vergi ahlakı kavramı yeni bir kavram olmamasına rağmen vergiye uyum literatüründe şaşırtıcı biçimde az yer almıştır. 1960'lı yıllarda "*Cologne Vergi Psikolojisi Okulu*" tarafından vergi ahlakına yönelik ilk araştırmalar yapılmıştır. Okula göre vergi ahlakı, vergi uyumsuzluğunu bütünleyici önemli bir tutumdur (Alm ve Torgler, 2006:227-228). Zamana ve mekana göre farklılıklar gösteren; yükümlülerin vergileme ile yüklenen mükellefiyet karşısındaki takındıkları tavır, vergi zihniyeti olarak adlandırılmaktadır. Vergi zihniyetini genel bir çerçeve içerisinde alan vergi ahlakı kavramı ise vergi kaçakçılığı ve vergi cezaları karşısında yükümlülerin takındığı tutumdur (Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007: 71).

Son yıllarda yapılan araştırmalarla insanların neden vergi ödedikleri sorusuna çeşitli cevaplar aranmaktadır. Bu araştırmaların amacı, vergilerin sadece yasal zora dayalı bir şekilde ödendiği düşüncesinin yükümlülerin tutum ve davranışlarını açıklamada tam olarak yeterli olmadığı düşünülmesidir. Vergisel yükümlülüklerini yerine getirmemesi sebebiyle uygulanacak cezaların ve denetimlerin, bu zorlamayı sağlayacak yeterlilikte olmamasına rağmen birçok mükellef düzenli olarak vergilerini ödemektedir. Ayrıca ekonomik faktörler dışında insanların vergi ödemelerini sağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Vergi ahlakı da mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu açıklayan önemli bir kavramdır (İzgi, 2011: 12).

Vergi ahlakı, vergi ödeme konusunda içsel bir motivasyon olarak değerlendirilebilir. İçsel motivasyon kavramını vergi ahlakı açısından tanımlamak

gerekirse; yükümlülerin vergi ödemedeki istekliliği yada ahlaki açıdan kendilerini zorunlu hissetmeleri veya vergi ödeyerek topluma faydalı olduklarına kendilerini inandırmaları olarak ele alınabilir. Ayrıca vergi ahlakı daha az vergi ödemek için girişilen faaliyetlerden dolayı duyulan suçluluk ve pişmanlığı da içermektedir. Eğer mükellef tarafından hissedilen pişmanlık ve suçluluk derecesi artarsa vergiye karşı gösterilen direnç azalacaktır (Öz, 2011: 49).

Yani bir ülkede uygulanan vergi mevzuatı mükellefler arasında vergi adaletini sağlamadan uzak ve onları ağır yükler altına sokuyorsa, o ülkede yaşayan kişilerin vergi ahlakını zedelemektedir. Ayrıca ülkede vergi ödememek geniş bir kesim tarafından akıllılık ve kurnazlık olarak değerlendiriliyor ve sık sık vergi afları uygulanıyorsa, o ülkede vergi ahlakının bulunduğunu söylemek doğru olmayabilir. Vergi ahlakı, her toplumun sosyal ve kültürel yapısına göre farklılık arz etmektedir. Ancak devletin topladığı vergi gelirlerinin etkin ve verimli kullanmadığı konusunda toplumda olumsuz bir görüş hakimse, o toplumda vergi ahlakı oluşmamıştır. Uygulanacak vergilerin başarılı olabilmesinde en önemli faktör, toplumda vergi ahlakının gelişip gelişmediğidir. Vergi ahlakı ve bilincinin geliştiği ülkelerde dolaysız vergiler daha başarılı uygulanmaktadır. Ancak vergi ahlakı düşük olan ülkelerde vergi kayıp ve kaçaklarına yol açmamak için dolaylı vergilere ve kaynaktan kesmeye ağırlık verilmektedir (Çataloluk, 2008: 218).

Özetlemek gerekirse, vergisel yükümlülüklerin yerine getirilme derecesi vergi ahlakı olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkede vergi ahlakının yüksek olduğunun göstergesi, yasal olarak ödenmesi gereken vergi borcunun mükellefler tarafından eksiksiz olarak ödenmesidir. Bu ülkelerde vergi bilinci ve ahlakı özümsemiği için yükümlüler üzerlerine düşen vergi görevlerini daha titiz bir şekilde yerine getirmektedir. Bir anlamda vergi ahlakı; ödenen ile ödenmesi gereken vergi ilişkisine dayanmakta ve teoride "vergi dürüstlüğü standardı" olarak oransal bir şekilde ifade edilmektedir. Bu standart bazı ülkelerde yüksek iken bazı ülkelerde diğerine nazaran daha düşük olabilmektedir (Çiçek, 2006: 58).

2.1.8. Vergi Ödeme Gücü

Vergi mükelleflerinin ödeme gücüne göre yani tepkilerini en aza indirecek bir şekilde vergilendirilmeleri gerekmektedir. Ödeme gücüne ulaşmada 3 farklı yöntem kullanılmaktadır. En az geçim indirimi yöntemi; bireyin asgari yaşam koşullarını

sağlayacak gelir tutarının vergi dışında bırakılmasıdır. Yani mükellefin vergilenebilir gelir tutarına ulaşmak için elde edilen net gelirden en az geçim indirimi tutarı çıkarılmalıdır. Artan oranlılık; artan vergi matrahı ile birlikte uygulanacak olan vergi oranının artması şeklinde tanımlanabilir. Burada önemli olan husus verginin düşük gelirlilerden düşük, yüksek gelirlilerden yüksek oranda alınarak yükümlü üzerinde en az refah kaybı oluşmasını sağlamaktadır. Ayırma ilkesi ise; emek geliri elde edenin, sermaye geliri elden edenden farklı vergilendirilerek bir nevi vergilemede adaletin sağlanmaya çalışılmasıdır (Samadova, 2009: 39).

Anayasamızın 73. maddesinin birinci fıkrasında "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür." şeklinde hükme yer verilmiştir. Buna göre yasama organı vergilendirme yetkisini, bireylerin iktisadi ve kişisel durumlarını dikkate alarak kullanmalıdır (Canyaş ve Seçilmiş, 2013: 274).

Mükellefler gelirlerinde belli bir miktar azalmaya yol açan vergileri ödemek için tüketimlerini ya da tasarruflarını azaltmaktadır. Bu sebeple vergi dolayısıyla uğrayacakları refah kayıplarını en aza indirmek için tüketim ya da tasarruf tercihlerini değiştirmektedir. Yani düşük gelir grubunda yer alan mükellefler zorunlu ihtiyaçlarını kısarak vergilerini öderken, yüksek gelir grubunda yer alan mükelleflerin ise lüks tüketim miktarında çeşitli azalmalar meydana gelmektedir. Mükelleflerin gelir durumlarının aynı olmaması, hissedilen subjektif vergi yükünü farklılaştırarak vergiye karşı gösterilecek tepkilerin de farklı şekillerde ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Taşkın, 2010: 72).

2.1.9. Yükümlünün Mesleği

Literatüre göre, vergi mükelleflerinin vergiye karşı gösterdikleri gönüllü uyum "mesleklerine" göre değişiklik göstermektedir. Başka bir ifadeyle yükümlünün bağlı olduğu meslek grubunda vergi kaçakçılığı yaygınrsa; bu durum vergisini tam ve zamanında ödeyen mükellefin vergi verme azmini ve şevkini olumsuz etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda mükelleflerin ücret gelirleri ya da maaşları arttıkça doğru beyanda bulunma eğilimlerinin azaldığı, kendi işini kuran mükelleflerde ise vergi kaçırma eğilimlerinin arttığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Torgler ve Schneider tarafından 2006 yılında yapılan bir çalışmada doktor, avukat, muhasebeci gibi etik kodları yüksek olan meslek grubunda yer alan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarının daha fazla olduğu öne sürülmüştür. Ancak Türk literatürü incelendiğinde mükellefin vergiye karşı

takındığı tutum ile mesleği arasındaki ilişkinin yeterince araştırma konusu olmadığı görülmektedir (Tuay ve Güvenç, 2007: 21-22).

Burada gelir yaratma esnekliğine sahip mesleklerin, geliri nasıl ve hangi şartlarda elde ettiği ve gelir elde edilirken dikkate alınan indirimler vergi karşısında olumlu veya olumsuz tavır geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Belirli mesleklerin üzerindeki bu ağır vergi yükü, 1954 yılında Fransa'da ortaya çıkan Poujade hareketi örneğinde perakendeci esnaf ve zanaatkârları topluca vergi reddine götürdüğü gibi vergiye karşı toplumsal şekilde tepki gösterilmesine sebep olabilir (Tüfekçi, 2010: 33).

Yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda stopaj usulüne göre vergilendirilen ücret gelirine sahip meslek gruplarında vergi kaçırma oranının sıfıra yakın olmasına karşılık, kendi beyanına göre vergilendirilen serbest meslek sahiplerinin yapılan satış ya da verilen hizmet karşılığında fatura kesmeyerek yada çeşitli gider kalemlerini masraf göstererek vergi matrahlarını azaltmaları vergi kaçırma oranlarının artmasına sebep olmaktadır (İlhan, 2007: 7).

Yani mükelleflerin bağlı olduğu meslek grubuna göre vergiye karşı geliştirecekleri tutum ve davranışlar değişiklik gösterecektir. Bazı meslek grubundaki mükellefler vergileri başkalarına yansıtarak bundan bir ölçüde kurtulabilir veya buna daha fazla çalışarak tepki gösterirken; bir başka meslek grubundaki mükelleflerde zor şartlarda elde ettikleri gelirlerinden vazgeçerek çalışmamayı tercih edebilir.

Özetlemek gerekirse, mükelleflerin sahip olduğu meslekler vergi yükünün hissedilme oranını değiştirmekte bununla beraber mesleklerinden elde ettikleri gelirin nasıl vergilendirildiği de mükelleflerin vergi ödememe eğilimlerinin artmasına ya da azalmasına sebep olmaktadır.

2.1.10. Diğer Kişisel Özellikler

Vergi yükümlüsünün vergiye karşı tutum ve davranışlarını belirleyen faktörler arasında yükümlünün yaşı, cinsiyeti, dini, ırkı ve medeni hali yer almaktadır.

Din: Hırsızlık, tek tanrılı yani kitabı dinlere göre büyük bir suç olarak görüldüğünden yasaklanmıştır. Din şahıslarının doğru araçlarla maddi varlığını arttırmalarına ortam hazırlamaktadır. Bu nedenle vergi de devlete ödenen bir borç ve yükümlülük olduğundan, mükelleflerin devlete karşı olan yükümlülüğünü yerine getirmeyerek borcunu ödememesi bir tür hırsızlık olarak görülebilir. Kişilerin dini inancının kuvvetliliğine göre hırsızlık sonucu yaptırım hissetme şiddeti ve çekinme

güdüğü artmaktadır. Vergi mükelleflerinin dini inancının kuvvetliliğine göre vergisel yükümlülüklerini yerine getirmesi ve vergiye gönüllü uyum göstermeleri beklenebilir (Biberonlu, 2006: 54).

İrk: Genetik birleşimlerin neticesinde oluşan ortak fiziksel yapı özelliklerine sahip olan büyük gruplar ırk olarak adlandırılmakta, ırkı oluşturan kişiler ise oluşturdukları kültürün kurallarına göre belirli davranışlar sergilemektedir. Günümüzde vergiye karşı duyulan tepki ve tutumlardaki farklılıklar yükümlülerin mensubu oldukları ırklarla açıklanmaya çalışılmakta ancak ırksal bozulmanın yaygınlaşmasından dolayı bu açıklamalar çeşitli eleştirilere uğramaktadır. Yapılan açıklamalar Anglo-Sakson ırkına mensup olan İngiltere, Kuzey Avrupa ülkeleri ile Latin ırkına mensup Fransa ve İspanya gibi ülkeleri karşılaştırmakta ve Anglo-Sakson ırkının vergilere karşı daha fazla gönüllü uyum gösterdiğini; Latin ırkının ise vergilere karşı devamlı olarak büyük tepkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır (Erdal, 2011: 71).

Yaş: Vergiye gönüllü uyum göstermede yaş faktörü önemli unsurdur. Yapılan çalışmalar genç yaşta bireylerin vergi kaçırmaya daha eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır. Çünkü genç bireyler risk alma konusunda daha esnek hareket etmekte ayrıca gelirlerinin çoğunu tüketime ayırmaktadır. Ancak ileri yaşta bireyler belirli bir hayat seviyesine ulaştıkları ve bunun devamı yönünde bir iradeye sahip olmamaları dolayısıyla genç yaşta bireylere göre vergiye karşı daha fazla uyum göstermektedir (Şahin, 2009: 41).

Yani genç yaşta bireyler yürürlükteki vergi kanunlarına uyma konusunda iyi niyetli davranışlar bile vergiye karşı olan bakış açıları daha yaşlı mükelleflere göre olumsuzluk göstermektedir.

Cinsiyet: Cinsiyet faktörü sosyal psikoloji alanındaki çalışmaların çoğunda dikkate alınan demografik değişkenlerden olmasına rağmen vergi idaresi tarafından pratikte pek fazla önemsenmemekle birlikte bilimsel çalışmaların alt başlıklarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Yapılan birçok araştırma, kadınların vergi ahlakı ve vergiye gönüllü uyumlarının erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Vergi kaçırma sosyo-ekonomik bir risk olduğundan ve kadınların risk almayı erkeklere göre tercih etmediklerinden dolayı kadınların vergiye gönüllü uyumu daha yüksek çıkmaktadır. Ayrıca sosyo-psikologların ortaya koyduğu bağımlılık düzeyi

sebebiyle geleneksel kadın profili, erkeğe göre daha az bağımsız olduğu için vergi ahlakının kadınlarda daha yüksek çıkması gayet normaldir (Demir, 2008: 118-119).

Medeni Hal: Clotfelter'e göre ticari kazanç elde eden yükümlüler dışında, evli olanların bekâr mükelleflere nazaran vergiye karşı daha fazla olumsuz düşüncelere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Clotfelter, 1983: 367). Aynı sonuca Slemrod da ulaşarak evli mükelleflerin bekârlara göre daha fazla vergi kaçırdığını saptamıştır. Ancak genel bir yargıya ulaşmak için elde edilen veriler oldukça yetersizdir (Slemrod, 1985: 232).

2.2. ÇEVRESEL FAKTÖRLER

2.2.1. Vergi Aflarının Etkisi

Vergi affı, vergi kanunlarına aykırı hareket edenlere uygulanan idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılmasıdır. Bu uygulamadan vergi mükellefi olması gereken ya da ödemesi gereken vergi miktarını tam olarak ödemeyen kişi ve kurumlar yararlanır. Farklı ülkelerde farklı zamanlarda uygulamaya konulan vergi afları kapsamları ve süreleri açısından aynı özelliklere sahip değildir. Bazı vergi afları bütün vergileri kapsarken bazıları sadece belirli vergiler için geçerli olabilmekte, bazıları yalnız vergi cezalarını kapsarken bazıları ise gecikme faizlerini hatta verginin aslını dahi kapsayabilen şekilde uygulamaya konulabilmektedir. Yine bazı vergi afları uzun süreli ve tekrarlı bir şekilde uygulanırken bazıları kısa süreli olarak bir defa için uygulanabilmektedir (Tunçer, 2002: 3).

Vergi affını, devletin çıkardığı kanunla alacak haklarından vazgeçmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Vergi affının özelliklerini sıralamak gerekirse;

- Yasayla çıkarılması
- Devletin alacağından vazgeçmesi
- Geçmişe yürümesi ve etkilerini geçmiş olaylar üzerinde meydana getirmesi
- Devletin cezalandırma yetkisinden vazgeçmesidir.

Tipik olarak uygulanan bir vergi affı mükelleflere daha önceden ödemedikleri vergileri herhangi bir inceleme yapılmadan ve ceza uygulanmadan ödemeleri için fırsat tanımaktadır. Vergi affını savunanlar bir kereye mahsus vergi affının gelecekteki vergiye gönüllü uyumu arttıracaklarını ileri sürerken, vergi affına karşı çıkanlar ise vergi affının uzun vadede gönüllü uyum üzerinde olumsuz etkiler meydana getireceğini ileri

sürmektedir. Vergi affını eleştirenler bu iddialarını destekleyecek çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. Bu görüşlerden birincisi; vergi kaçırarlara vergi affıyla birlikte vergi yüklerini azaltacak ayrıcalık sağlanmasının dürüst mükelleflerin haksızlığa uğradıklarını düşünmelerine yol açmasıyla birlikte vergiye karşı uyumlarının olumsuz olarak etkilenmesidir. Bu görüşlerden ikinci ise; mükelleflerin vergi affını bir kerelik fırsat olarak algılamaması sonucunda gelecekte af beklentisi içerisi girmesi ve bu durumun vergiye gönüllü uyumlarını negatif bir şekilde etkilenmesiyle ilgilidir (Güner, 2008: 36-37).

Özetlemek gerekirse, vergi afları ile devlet elde edeceği vergi gelirlerinden vazgeçerek mükellefleri ödemekle yükümlü oldukları vergiden kurtarmaktadır. Ancak çıkarılan bu vergi aflarının mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri mevcuttur. Eğer çıkartılan vergi afları vergi gelirlerinin artmasını, vergi idaresinin iş yükünün azalmasını, vergi kaçakçılığına karşı daha sert önlemlerin alınmasını sağlıyorsa vergiye karşı gösterilen gönüllü uyum mükellefler arasında artacaktır. Ancak çıkartılan vergi afları mükellefler arasındaki vergi adaleti ve eşitliği zedeliyor, vergi ödeme konusundaki isteklerini azaltıyor ve yeni af beklentilerinin doğmasına yol açıyorsa vergiye gönüllü uyum üzerinde olumsuz etkiler meydana getirecektir (Taşkın, 2010: 27). Uluslararası literatür incelendiğinde vergi aflarına ilişkin James (1191:143-144); “Vergi mükelleflerinin ileride vergi aflarının tekrar yapılacağı beklentisi içerisine girmesinin vergiye gönüllü uyumu azaltacağı hususunda endişeler bulunmaktadır. Bundan dolayı vergi afları, vergi sisteminde etkinliğin azalmasına ve vergi gelirlerinde bir düşüşe sebep olabilir. Bu yüzden yakın zamanda vergi aflarının tekrarından kaçınılmaktadır” diyerek vergi aflarının sık tekrar edilmemesini savunmaktadır.

Tablo 2.1’de Türkiye’de 2003-2004 dönemindeki vergi barışı istatistiklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Tablo 2.1’e göre kesinleşen alacaklar yapılan vergi affıyla birlikte 31.12.2003 tarihiyle yapılan vergi barışında 1.140.273.803.306 TL iken 30.09.2004 tarihinde yapılan vergi barışında 2.063.200.670.160 TL olarak kaydedilerek yapılan tahsilatlarda artış sağlandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yani ülkemizdeki mükellefler vergi affını vergiye gönüllü uyum göstermek için bir fırsat olarak görmüşlerdir.

Tablo 2.1. 4811 SAYILI "VERGİ BARIŞI" KANUNU UYARINCA YAPILAN TAHSİLÂT TUTARLARI

4811 SAYILI KANUNUN İLGİLİ MADDESİ	Ö D E N E N T U T A R L A R	
	31/12/2003	30/09/2004
Kesinleşmiş Alacaklar (md.2)	1140273803306	2063200670160
Kesinleşmiş Alacaklar (md.2/c)	6929079966	8663368379
Kesinleşmemiş veya Dava Safhasındaki Alacaklar (md.3)	365181525872	524112691711
İnceleme ve Tarhiyat Safhasındaki Alacaklar (md.5)	75911720093	156747139688
Pişmanlıkla veya Kendiliğinden Beyan (md.6)	115830646700	126172524503
Gelir Vergisi Matrah Artırımı (md.7)	150736133979	225173427091
Kurumlar Vergisi Matrah Artırımı (md.7)	508739206996	780053809231
G.V.K 94/6 Vergi Artırımı (md.7)	56120302811	88316495319
K.D.V. Matrah Artırımı (md.8)	297313051710	472110013213
Gelir (Stp) Vergisi Matrah Artırımı (md.9)	13699398871	22176479241
Kıymetli Maden Ziyet Eşyası Değerleme Farkı (md.13)	13069600983	15041004160
Ecrimisil Alacakları (md.15/2)	16489901503	18148276411
TOPLAM	2760294372790	4499915899107
KİT, İDT VE MAHALLİ İDARELER TOPLAMI	93461444811	214844712807
GENEL TOPLAM	2853755817601	4714760611914
NOT: 1- DEFATEN YAPILAN ÖDEMELER VE ERKEN ÖDEME TUTARLARINI DA KAPSAMAKTADIR. NOT: 2- BAZI İLLERCE YAPILAN DÜZELTMEMEYE BAĞLI OLARAK 31.03.2006 TARİHİ İTİBARIYLA YENİDEN DÜZENLENMİŞTİR		

Kaynak: (WEB_7).

2.2.2. Vergilemede Yaşanan Adaletsizlik

Vergilemede adaletin sağlanabilmesi büyük ölçüde eşit durumdaki mükelleflerin farklı muamelelere tabi olmamasına, vergilerin ödeme gücü ile orantılı bir şekilde toplanmasına, kişilerin gelir ve servetlerinin belirli bir düzen içerisinde yeniden dağılımının gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Vergi adaleti; bireyler arasındaki servet farklılıklarını gidermeyi hedefleyen bir vergi sistemi gibi aktif ya da bireylerin mali güçlerine göre vergilendirilmesini hedefleyen bir vergi sistemi gibi pasif bir kavram

olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda devlet ve vergi mükellefleri, vergilemede adalet koşullarının sağlanması açısından sürekli bir şekilde çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Devlet açısından bu girişimler vergi reformlarının yapılması yönünde, bireyler ve sosyal gruplar açısından ise bu girişimler mevcut durumlarını koruyacak ya da kendi lehlerine fayda sağlayacak yönde olmaktadır (Kargı ve Cihan, 2010: 29).

Adil bir vergi sisteminin mevcudiyeti ve vergi yükünün mükellefler arasındaki eşit dağılımı vergiye gönüllü uyumu olumlu etkileyecektir. İstisna ve muafiyet gibi uygulamalarla bazı kişi veya gruplara imtiyazlar sağlanması, bazı mükellef gruplarına ağır vergi yükünün yüklenilmesi toplumsal açıdan istenmeyen durumların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Ayrıca mükellefler arasında vergilemede adaletin sağlanmadığı düşüncesinin yaygınlaşması vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı, vergi reddi ve isyanı gibi olumsuz davranışlarda bulunulmasına yol açacaktır. Bireyin ödediği vergilerin ödeme gücüne göre toplandığı inancı mükellefler arasında adaletin sağlandığı düşüncesini yaygınlaştırarak toplumda vergi bilincinin oluşumuna olumlu katkı sağlayacaktır (Alkan, 2009: 30).

Tablo 2.2. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi İçindeki Payları

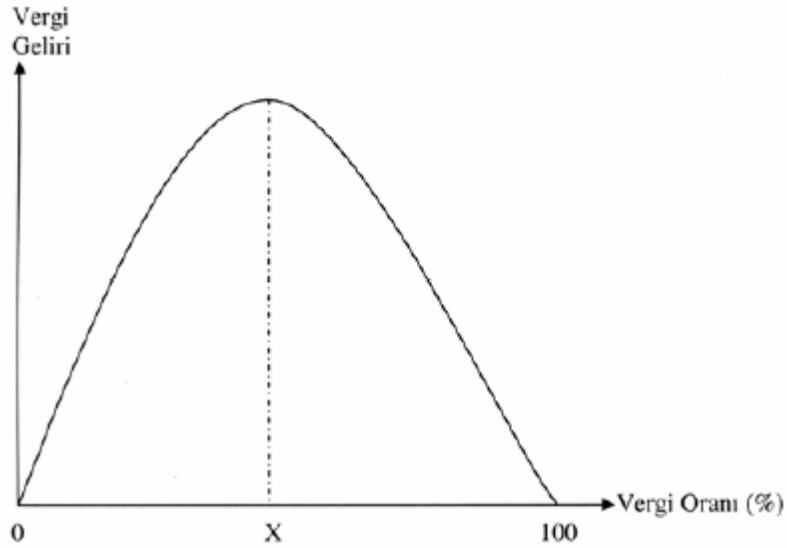
VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI (Ocak-Ekim ; Milyon TL)			
	2012	2013	Değ. (%)
DOĞRUDAN VERGİLER	74.133,4	80.429,3	8,5
DOLAYLI VERGİLER	151.971,8	185.714,5	22,2
BSMV	4.597,5	5.203,2	13,2
DİĞER VERGİLER	71,6	141,1	97,0
TOPLAM VERGİ GELİRİ	226.176,7	266.284,8	17,7
DİĞER BÜTÇE GELİRLERİ	44.859,8	53.779,6	19,9
TOPLAM BÜTÇE GELİRİ	271.036,5	320.064,4	18,1
BÜTÇEHARCAMALARI	289.790,6	327.728,4	13,1
BÜTÇE DENGESİ	-18.754,1	-7.664,0	-59,1
- Dolaylı Vergi Oranı (%)	67,2	69,7	2,6
-Toplam Vergi Geliri (%)	83,4	83,2	-0,3

Kaynak: (WEB_8).

Bireyin vergilemede adaletsizlik algılaması, elde ettiği fayda ile ödedikleri vergileri kıyaslamasından kaynaklanacağı gibi diğer mükellefler ile kendi durumunu kıyaslaması sonucunda da oluşabilir. Ayrıca vergi hasılatı içinde dolaylı vergilerin payının artması vergilemenin genel olarak adaletsiz hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum vatandaşların tersine artan oranlı vergilere tabii olmamak için belgesiz alım-satım yapmalarını teşvik ederek hem kayıtlı ekonomik faaliyetlerce üretilen mal ve hizmetlerin muamele aşamasında kayıt dışı kalmasına yol açarak vergi kaybı oluşturacak hem de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerce üretilen mal ve hizmetlere piyasada kolaylıkla ulaşılmasına ortam hazırlayacaktır (Önder, 2012: 27-28).

2.2.3.Vergi Oranları

Son yıllarda vergi sistemi hakkındaki tartışmalarda üzerinde en çok konuşulan konu, sosyal ve ekonomik açıdan önemlilik arz eden vergilemede oranların nasıl olması gerektiğidir. Vergi oranlarındaki değişim, vergi mükelleflerinin davranışlarını özellikle vergiyle bağlantılı olarak değişen tüketim miktarlarını etkilemektedir. Toplam vergi geliri ise vergi oranlarındaki değişime bağlı olarak etkilenmektedir (Feldstien, 2008:5).Vergi oranlardaki bir değişimin mükellefler üzerinde iki karşıt etki oluşturması sebebiyle açık varsayımlarla tam olarak mükellefler üzerindeki etkisi ortaya konulmamaktadır. Yani bir taraftan vergi oranlarındaki artış başarılı kaçakçılıktaki marjinal kazancı arttırdığı için mükellefleri kaçakçılığa yöneltirken; diğer taraftan da daha yüksek bir vergi oranı, vergi sonrası mükellefin elinde kalan geliri azaltmakla ek bir etki yaratmakta bu da risk faktörüne bağlı olarak daha az vergi kaçırılmasına sebep olmaktadır. Ancak geniş manada ele alacak olursak, marjinal vergi oranlarını düşürmenin daha yüksek gelir beyanını teşvik etmek suretiyle verginin tabana yayılmasına katkı sağlayacağını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. (Doğan, 2010: 111-112).

Şekil 2.1:Laffer Eğrisi

Kaynak: (Karabulut, 2006: 371).

Vergi oranlarının ekonomik faaliyetlere olan etkisini açıklayan Arthur Laffer, arz yönlü iktisadın en önemli dayanağını oluşturan vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi yaptığı çalışmayla ortaya koymuştur. Bu analizde artan vergi oranlarının optimalın üzerine çıktığı zamanlarda toplanan vergi gelirlerini düşüreceğini belirtmektedir. Çünkü insanlar çalışmak yerine vergisiz para kazanma yollarını arayarak kayıt dışılığa yönelecektir. Hükümetler artan vergi oranlarının etkisini minimize etmek için vergi muafiyeti ve istisnası uygulanmasına yöneldikçe vergi adaleti gittikçe bozulmaktadır. Bu durum da mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Kıldış, 2000: 186).

Yani mükelleflerin vergiye karşı gösterecekleri tepki ile vergi oranları arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Artan vergi oranları karşısında emek karşılığı kazanmış oldukları gelirlerini harcama ve tasarrufları için kullanan mükellefler, tüketim ve tasarruflarını azaltarak tepki gösterecek ayrıca meydana çıkan bu azalmayı telafi edebilmek için daha fazla çalışmaya da yönelebileceklerdir. Ayrıca vergi oranlarının artması mükelleflerin vergi yükünün artmasına sebep olmaktadır (Yenigün, 2012: 43-44).

Vergi oranlarının arttırılması ekonomik birimlerin kararlarını aşağıda yer alan çeşitli şekillerde etkilemektedir:

- 1- Bireyler çalışma gayretini azaltabilir yada tamamen işgücü piyasasını terk ederek çalışmamayı tercih edebilir,

- 2- Ekonomik birimlerin bir kısmı yatırımlarını azaltabilir veya üzerine düşen vergi yükü dayanılamayacak bir seviyeye ulaşmışsa işletmesini kapatabilir,
- 3- Ekonomik birimlerin tasarrufa ayırdıkları miktar azalabilir ve negatif tasarruf (kredi kullanımı yoluyla borçlanma) durumu ortaya çıkabilir,
- 4- Mükellefler ağır vergi yükü nedeniyle vergi konusu işlem ve faaliyetlerini tam ve eksiksiz olarak vergi dairesine bildirmeyebilir ve/veya yeni işe başlayan bazı kişi ve kurumlar da faaliyetlerini vergi dairesinin bilgisi dışında yürütmeye yönelebilir. Bu durum da kayıt dışı ekonominin artmasına yol açmaktadır (Aktan, Dileyici ve Vural, 2006; Kırıcı, 2006: 32).

2.2.4.Vergi Cezalarının Etkinliği

Ülkemizde vergiler beyanname esasına dayalı olarak toplanmakla birlikte beyan edilen bu bütün matrahların gerçeğe uygunluk denetiminin yapılması oldukça zordur. Bu nedenle mükelleflerin vergi yasalarına aykırı hareket etmesi sebebiyle karşılaşacakları yaptırımların göze alınamayacak kadar caydırıcı nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca uygulanacak yaptırımların, mükellefleri yürürlükteki vergi yasalarına uymaya yöneltmesi vergiye gönüllü uyumu arttıracaktır. Uygulamada bazı mükellefler ödemesi gereken vergileri ödemeyip bu davranışları karşısında kendilerine kesilecek ceza ile parayı faize yatırarak elde edeceği geliri hesaplamakta; eğer elde edeceği gelir bu cezadan fazla ise vergi kaçırmayı tercih etmektedir. Vergi cezalarının çok yüksek tutulması ise vergi memurlarıyla uzlaşarak rüşvet ve yolsuzlukların artmasına sebep olacaktır. Bu yüzden vergi suç ve cezaları ile ilgili yasalar iyi bir şekilde düzenlenmelidir (Şaan, 2008: 33).

Vergi beyanı belirsizlik altında verilen bir karardır. Bunun sebebi mükellefin gelirinin tamamını beyan etmemesi durumunda ceza olarak vergi otoritelerinin kendiliğinden tepki göstermemesidir. Vergi mükellefi gerçek geliri ya da gerçek gelirinden daha az bir geliri beyan etmeyi seçebilir. Eğer gerçek gelirinden daha az vergi geliri beyan etmeyi seçerse karşılaşacağı yaptırım vergi otoriteleri tarafından yapılacak denetime bağlıdır (Allingham ve Sandmo, 1972:374).

Bu kapsamda marjinal vergi oranları vergi kaçırmanın faydasını, kaçırılan gelir üzerine uygulanan ceza oranı ise vergi kaçırmanın maliyetini oluşturmaktadır. Bu sebeple vergi ceza oranlarının yüksekliği vergi kaçırmanın maliyetini arttıracığından mükelleflerin beyan edeceği gerçek gelirleri artış gösterecektir. Vergi ceza oranlarının

yüksekliği hem riskten hoşlanmayanların vergi kaçakçılığını azaltırken hem de caydırıcı etki yaratmak suretiyle vergi kaçakçılığının azalmasına etki eder. Ayrıca uygulanacak cezaların belli "götürü miktarlar" şeklinde uygulanmasından ziyade beyan dışı bırakılan gelir miktarı arttıkça artan miktarda cezanın ödenecek olması ise mükellefler tarafından doğru beyan edilen gelirlerde artış yaşanmasına sebep olacaktır (Bulut, 2007: 32).

Birçok ülkede vergi kayıp ve kaçaklarının temel nedeni, yürürlükteki vergi cezalarının yeterince rasyonel olmaması ve etkin bir şekilde uygulanmaması olarak gösterilmektedir. Kanunlarla konulan vergilerin toplanmasında en etkin araç olan cezaların çok iyi tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir. Ayrıca vergi cezaları, yargı organlarının yoruma girmesini gerektirmeyecek şekilde açık ve net tanımlanmalıdır. Böylece vergi cezaları mükelleflerin yaptırım unsurunu göze alarak vergiye gönüllü uyum göstermesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bakır, 2009: 82-83).

2.2.5.Vergi Denetimlerinin Etkinliği

Vergi denetiminin temel amacı, yükümlülerin kanunlara uygun hareket etmesini sağlamaktır. Mükelleflerin kanunlara uygun davranma eğilimlerini, kendilerinin her an denetlenebileceğini bilmelerini arttırmaktadır. Yasalara uygun davranmayarak vergisini tam ve zamanında ödemeyen mükellefler için vergi denetimi ve bu denetimler sonucunda uygulanacak cezaların büyüklüğü bir risk faktörüdür. Ancak vergi cezalarının salt yaptırım etkisi ne kadar fazla olursa olsun yakalanma tehlikesi içerisinde olmayan mükelleflerin bu cezalardan etkilenmesi mümkün değildir (Biberoğlu, 2006: 70).

Yani mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu ile denetim olasılığı arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte ceza oranındaki değişimin, denetim oranına göre gönüllü uyum üzerinde daha az etkisinin olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Ayrıca önceki yapılan denetimlerin gelecekte de denetleme olasılığını arttıracığı varsayıldığında mükelleflerin denetim yapılan yıldan sonraki yıllarda vergiye karşı daha fazla gönüllü uyum göstermesi beklenebilir. Mükelleflerin devletin ceza ve denetim seviyesini düşük tuttuğu zamanlarda, yakalanma ve cezalandırılma olasılıkları düşük olduğu için vergi kaçakçılığına yöneldikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca denetim oranlarının artması, beyan edilen vergilerin artmasına yol açmıştır (Çetin, 2010: 78).

Böylece devlet vergi denetimi yoluyla hem hiç vergi ödemeyen mükelleflerin hem de düşük beyanda bulunan mükelleflerin gerçek ödeme güçlerini ortaya çıkarmaktadır. Vergi idaresi tarafından etkin olarak gerçekleştirilen vergi denetimleri, mükellefler üzerinde bir korku ya da baskı oluşturarak onları gerçek beyanda bulunmaya zorlamaktadır. Bu durum da mükellefler arasında vergilemede adalet algısını güçlendirerek vergiye gönüllü uyum artmasına yol açmaktadır (Aktan, 2006: 146).

2.2.6.Vergi Mevzuatının Sık Değişmesi

Vergi mevzuatının basit, anlaşılır olması ve sık değişmemesi toplanacak vergi miktarını artırarak bir ülkede uygulanan vergi sisteminin başarısını etkilemektedir. Mükelleflerin vergi ödeme sürecinde karşılaşacakları işlemler karşısında tereddüt içinde kalmamaları için vergi mevzuatının herkes tarafından kolayca anlaşılıp yorumlanması gerekmektedir. Ayrıca uygulanacak vergi mevzuatının kısa dönemde büyük değişiklikler göstermemesi ve uzun dönemde süreklilik arz etmesi de mükelleflerin ne tür bir uygulamaya tabii olacaklarını bilmeleri açısından önemlidir. Bu kapsamda vergi sisteminde sık sık düzenlemeler yapılması da mükelleflerin gelecekteki belirsizliğini arttıracığından orta ve uzun vadede plan yapılmasını zorlaştırmaktadır. Böylece mükellefler vergi kanunlarının değişeceği beklentisi içine girmekte ve kayıt dışılığa yönelmektedir (Dinçer, 2007: 49-50).

Vergi kanunları ile ilgili değişiklik sürecinin hızlı gerçekleşmesi, yapılan düzenlemelerin iyi bir şekilde hazırlanmasına ve tartışılmasına engel olmaktadır. Bu sebeple bazen yapılan bu düzenlemeleri değiştirmek amacıyla tekrardan kanun çıkartılması gerekmektedir. Vergi mevzuatının karmaşıklığının ve anlaşılmazlığının nedenleri arasında kanuni düzenlemelerle idareye verilen yetkiler neticesinde çıkarılan idari düzenlemeler yer almaktadır. Hem vergi kanunları hem de bu kanunlara ilişkin ayrıntılı açıklamalar içeren idari düzenlemelerin fazlalaşması ve bazen yapılan bu düzenlemelerin kanunları aşmasıyla mükelleflerin vergi mevzuatında olan gelişmeleri takip etme süreci ve vergiye gönüllü uyumları olumsuz etkilenmektedir (Aydoğdu, 2009: 16).

Vergi idaresi tarafından dış ülkelerdeki mali mevzuatla koordinasyon sağlamak amacıyla ülkenin değişen sosyo-ekonomik şartlarına uygun olarak vergi mevzuatında değişiklik yapılması gayet doğal olmakla birlikte bu durum vergi psikolojisi açısından da önem arz etmektedir. Çünkü uzun zaman uygulamada kalan bir vergi mükelleflerin

direnme ve tepkilerini köreltmekte böylece zaman içerisinde hissedilen psikolojik baskıyı yok etmektedir. Bu sebeple vergi sisteminin yerleşmesini güçleştiren ve mükelleflerin sisteme olan güvenini sarsan vergi değişiklikleri vergi yükleri aynı kalsa bile yükümlülerin vergiye karşı olan olumsuz duygularını harekete geçirmektedir. Yapılan bu açıklama; eski vergiler iyidir ve hiç bir zaman değiştirilmemelidir anlamında düşünülmemelidir. Yapılacak değişikliklerin gelişigüzel nedenlerle ve çok sık aralıklarla olmamasını ayrıca belirli araştırma, plan ve programlar kapsamında yapılmasını önermektedir (Karatoş, 2009: 82-83).

2.2.7.Vergi İdaresinin Etkinliği

Verginin niteliği gereği mükellefler mümkün olduğunca ondan kurtulmaya çabalarırken, vergi idaresi de kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vergi gelirlerini tahsil etmeye çalışmaktadır. Vergilendirme olayında zıt çıkarları olan verginin tarafları fiilen vergi idaresinde karşılaştıklarından, halkla ilişkileri önemsenmeyen ve vergisini ödemek isteyen mükelleflerin haklı taleplerini karşılamaktan yoksun vergi idareleri, vergiye karşı direncin ortaya çıkmasına ve bu durumun artmasına sebep olmaktadır (Gök, 2007: 149).

Vergi idareleri görevlerini, vergilerin toplanması aşamasından sonra olduğu kadar vergi öncesi aşamada da yerine getirmelidir. Ayrıca kendi içindeki sorunlar nedeniyle etkin olarak çalışamayan vergi idaresi, üstüne düşen görevi tam olarak yerine getiremeyince kayıt dışılığın artmasına yol açmaktadır.Yapılacak idari reformlar, vergi mükelleflerinin ve vergi toplayan görevlilerin davranışlarını teşvik edici değişiklikler içermelidir. Ayrıca idari reformların zaman alması sebebiyle vergi yönetimi reformları, genel vergi reformlarının gerisinde kalmıştır (Schaffer, Mark E., ve Turley, 2000:17). Ülkemizdeki vergi idaresinin bu sorunları arasında idarenin etkin bir yapıya kavuşturulmaması, vergi istihbarat birimlerinin yetersizliği, personel ücretlerinin yetersizliği, yeni teknoloji olanaklarından yeterince yararlanılmaması, personelin atama-yükselme ve değerlendirilmesinde objektif kriterlerin kullanılmaması, vergileme sürecinin her aşamasında idare-mükellef ilişkilerinde yaşanan kopukluk ve yetersizlik yer almaktadır (WEB_9).

Gelişmiş ülkelerde kamu hizmetlerinin kalitesini yükseltmek amacıyla mükellef odaklı bir anlayışa geçilmekte böylece mükellef hakları ön planda tutularak memnuniyete önem verilmektedir. Bu kapsamda vergi memurlarının mükelleflere karşı

gösterecekleri olumlu davranışlar hem vergi tahsilâtındaki maliyetleri azaltmakta hem de yükümlülerin vergiye karşı gönüllü uyumlarının artmasına sebep olacaktır. (Çelebi, 2012: 28).

Vergi idareleri vergi uygulamalarının daha etkin yapılabilmesi açısından gerekli ve yeterli teknolojik alt yapıya sahip olmalıdır. Bu sayede yapılan hataların azaltılmasının sağlanması, vergi tahsilâtlarının kolaylaşması, vergi denetimlerinin hızlanması sağlanacaktır. Ayrıca vergi daireleri arasındaki bilgisayar bağlantısının tüm vergi dairelerini kapsayacak şekilde oluşturulan bilgisayara dayalı mali bilgi toplama (istihbarat) ağının tüm ülkede yaygınlaşması, vergi idaresinin etkinliğinin artırılması açısından büyük önem arz etmektedir (9. Kalkınma Planı, 2001: 60).

Vergi idaresinde iyi işleyen bir organizasyonun kurulması, iyi gelir politikalarının oluşturulması, bu gelir politikalarına uygun bir mevzuatın hazırlanıp etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması ancak iyi eğitilmiş kalifiye personellerle mümkündür. Etkin bir hizmet üretimi için amaca uygun yüksek öğrenim görmüş kişilerin denetim elemanı olarak görev yapması aynı zamanda vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi açısından önemlidir (9. Kalkınma Planı, 2001: 29).

Ayrıca gelir toplayan, uzmanlık ve etik açıdan yüksek nitelikler gerektiren tüm idarelerde görev yapan personelin hem çalışma ortamlarında hem de ücretlerinde dolgunluk sağlamalıdır. Çünkü toplumda güveni sarsmayacak şekilde hizmet verilebilmesi, kötüye kullanıma açık görev ve yetkilerin doğru kullanılması bu bilince sahip nitelikli elemanlarla mümkündür (DPT, 1996: 113).

Tablo 2.3'e göre Gelir İdaresi 2002 yılında 65.188.479 TL vergi geliri toplayabilmek için 471.361 TL harcamıştır. 2012 yılında ise 317.218.619 TL vergi geliri toplayabilmek için 2.179.670 TL harcamıştır. Yani GİB 100 TL toplayabilmek için 2002 yılında %0.72'lik bir harcama yaparken, 2012 yılında %0.69'luk bir harcama yapmaktadır. Bu kapsamda devletin vergileri daha sağlıklı toplayabilmesi için vergi idaresinin etkinliği çok önemlidir.

Tablo 2.3. GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI İLE GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YILLAR	VERGİ GELİRLERİ (BİN TL)	HARCAMALARI (BİN TL)	TOPLAMAK İÇİN YAPILAN HARCAMA (TL)
2002	65.188.479	471.361	0,72
2003	89.893.112	666.651	0,74
2004	111.335.368	922.286	0,83
2005	131.948.778	1.042.775	0,79
2006	151.271.701	1.152.887	0,76
2007	171.098.466	1.274.631	0,74
2008	189.980.827	1.420.975	0,75
2009	196.313.308	1.607.396	0,82
2010	235.714.637	1.637.613	0,69
2011	284.490.017	1.935.998	0,68
2012	317.218.619	2.179.670	0,69

NOT:1- VERGİ GELİRLERİ RAKAMLARI BRÜT OLUP, MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİL TUTARLARDIR. 2- 2008-2012 YILLARI VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ GELİR VERGİSİ TEVKİFAT RAKAMINA ASGARİ GEÇİM İNDİRİM TUTARI DAHİLDİR.

Kaynak : (WEB_10).

Özetlemek gerekirse, mükellefler vergi olayını vergi idaresini ve vergi dairesinden gördükleri muamelelerle özdeşleştirmekte bu durum da mükelleflerin vergiye bakışını etkilemektedir. Vergiye karşı bakışın olumlu yönde olabilmesi için vergi idaresi çalışma şartlarını iyileştirmeli, halkla ilişkilere önem vermeli, nicelik ve niteliksel personel sorununu çözmeli, inceleme ve denetim yetersizliğini gidermeli ve teknolojik imkanlardan daha fazla faydalanmalıdır (Karaot, 2010: 22).

2.3. EKONOMİK YAPI VE KONJONKTÜRLE İLGİLİ ETKENLER

Bir ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, o ülkede yaşayan vatandaşların davranışları üzerinde özellikle de vergi ödeme durumundaki mükellefleri çeşitli şekillerde etkilemektedir. Karşılıksız ve zorunlu bir yükümlülük olan vergiler, bireylerin tüketimini ve kullanım özgürlüğünü olumsuz olarak etkilemektedir. Ülkenin ekonomik yapısı, vergi sistemi ile yakın ilişkili olduğundan milli gelir düzeyi, enflasyonun

seviyesi ve ekonomideki adil dağılım mekanizmalarının işleyişi gibi faktörlerde mükelleflerin vergiye yaklaşımını etkilemektedir (Çiçek, 2006: 48).

2.3.1. Milli Gelir Düzeyi

Vergilemeyle ilgili olarak, bir ülkede kişi başına düşen milli gelir ile o ülkede yaşayan vergi mükelleflerinin vergi yükleri karşılaştırılarak, yükümlülerin katlandıkları fedakarlık düzeyi hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Tablo 2.4’de OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin GSYİH’ya oranı yer almaktadır. Ülkemizde kişi başına düşen milli gelir satın gücü paritesine göre 2011 yılında 17.781 \$ iken (www.tuik.gov.tr). OECD ülkelerindeki ortalama milli gelir düzeyi satın gücü paritesine göre ortalama 35.797 \$ düzeyindedir. (www.oecd.org). Buna karşılık 2011 yılı OECD verilerine göre ülkemizde vergi yükü; toplam vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı %27,8 iken, OECD ülkelerinin ortalaması %34,1’dir. (www.gib.gov.tr). Ülkemizdeki vergi yükü oranları OECD ortalaması dikkate alındığında düşük gözükmemektedir. Ancak kişi başına milli gelir düzeyi de dikkate alınarak kıyaslama yapılırsa Türkiye’deki vergi yükünün diğer ülkelere göre daha ağır olduğu ortaya çıkmaktadır.

ÜLKE/YIL	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Avustralya	20,6	21,1	25,4	26,2	27,8	28,0	28,2	30,4	30,0	29,6	29,7	27,1	25,8	25,6	26,5
Avusturya	33,9	33,9	36,7	39,0	40,9	39,7	41,4	43,0	42,1	41,5	41,8	42,8	42,4	42,2	42,3
Belçika	31,1	33,8	39,4	41,2	44,3	41,9	43,5	44,7	44,5	44,1	43,6	44,0	43,1	43,5	44,1
Kanada	25,2	30,3	31,4	30,4	31,9	35,3	34,9	34,9	32,3	32,6	32,3	31,6	31,4	30,6	30,4
Şili	..	..	..	..	..	17,0	18,4	18,8	20,7	22,0	22,8	21,4	17,2	19,5	21,2
Çek Cumhuriyeti	..	..	..	..	..	..	35,9	34,0	36,1	35,6	35,9	35,0	33,8	33,9	34,9
Danimarka	30,0	38,4	38,4	43,0	46,1	46,5	48,8	49,4	50,8	49,6	48,9	47,8	47,8	47,4	47,7
Estonya	..	..	..	..	..	..	36,3	31,0	30,6	30,7	31,4	31,9	35,3	34,0	32,3
Finlandiya	30,4	31,6	36,6	35,8	39,8	43,7	45,6	47,2	43,9	43,8	43,0	42,9	42,8	42,5	43,7
Fransa	34,2	34,2	35,5	40,2	42,8	42,0	42,9	44,4	44,1	44,4	43,7	43,5	42,5	42,9	44,1
Almanya	31,6	31,5	34,3	36,4	36,1	34,8	37,2	37,5	35,0	35,7	36,1	36,5	37,4	36,2	36,9
Yunanistan	18,0	20,2	19,6	21,8	25,8	26,4	29,1	34,3	32,1	31,6	32,5	32,1	30,5	31,6	32,2
Macaristan	..	..	..	..	..	..	41,5	39,3	37,3	37,3	40,3	40,1	39,9	38,0	37,1

İzlanda	26,2	27,4	30,0	29,6	28,2	30,9	31,2	37,2	40,7	41,5	40,6	36,7	33,9	35,2	36,0
İrlanda	24,9	28,1	28,4	30,7	34,2	32,7	32,1	30,9	30,1	31,6	31,1	29,2	27,6	27,4	27,9
İsrail	..	..	..	..	..	..	36,6	37,0	35,7	36,0	36,4	33,8	31,3	32,4	32,6
İtalya	25,5	25,7	25,4	29,7	33,6	37,6	39,9	42,0	40,6	42,1	43,2	43,0	43,4	43,0	43,0
Japonya	17,8	19,2	20,4	24,8	26,7	28,5	26,4	26,6	27,3	28,1	28,5	28,5	27,0	27,6	28,6
Kore	..	..	14,9	17,1	16,1	19,5	20,0	22,6	24,0	25,0	26,5	26,5	25,5	25,1	25,9
Lüksemburg	27,7	23,5	32,8	35,7	39,5	35,7	37,1	39,1	37,6	35,9	35,6	37,3	39,0	37,3	37,0
Meksika	..	..	..	14,8	15,5	15,8	15,2	16,9	18,1	18,2	17,7	20,9	17,4	18,9	19,7
Hollanda	32,8	35,6	40,7	42,9	42,4	42,9	41,5	39,6	38,4	39,1	38,7	39,2	38,2	38,9	38,6
Yeni Zelanda	23,6	25,6	28,1	30,2	30,6	36,5	35,9	32,9	36,4	35,7	34,5	33,6	31,1	31,1	31,5
Norveç	29,6	34,5	39,2	42,4	42,6	41,0	40,9	42,6	43,2	43,5	42,9	42,1	42,0	42,6	42,5
Polonya	..	..	..	..	..	..	36,2	32,8	33,0	34,0	34,8	34,2	31,7	31,7	32,3
Portekiz	15,9	17,8	19,1	22,2	24,5	26,8	29,3	30,9	31,1	31,8	32,5	32,5	30,7	31,2	33,0
Slovak Cumhuriyeti	..	..	..	..	..	..	40,3	34,1	31,5	29,4	29,5	29,5	29,1	28,3	28,7
Slovenya	..	..	..	..	..	..	39,0	37,3	38,6	38,3	37,7	37,1	37,0	38,1	37,0
İspanya	14,7	15,9	18,4	22,6	27,6	32,5	32,1	34,3	36,0	36,9	37,3	33,1	30,9	32,5	32,2
İsveç	33,3	37,8	41,3	46,4	47,4	52,3	47,5	51,4	48,9	48,3	47,4	46,4	46,6	45,4	44,2
İsviçre	17,5	19,2	23,8	24,6	25,2	24,9	26,9	29,3	28,1	27,9	27,7	28,1	28,7	28,1	28,6
Türkiye	10,6	9,3	11,9	13,3	11,5	14,9	16,8	24,2	24,3	24,5	24,1	24,2	24,6	26,2	27,8
İngiltere	30,4	36,7	34,9	34,8	37,0	35,3	33,6	36,4	35,4	36,3	35,7	35,8	34,2	34,9	35,7
ABD	24,7	25,7	24,6	25,5	24,6	26,3	26,7	28,4	26,0	26,8	26,9	25,4	23,3	23,8	24,0
OECD-Toplam	25,4	27,4	29,2	30,8	32,4	32,9	34,4	35,2	34,8	35,0	35,0	34,5	33,6	33,8	34,1

Kaynak: (WEB_11).

2.3.2.Enflasyon

Gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek enflasyon, mükelleflerin vergiye karşı davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Enflasyonist ortamlarda vergilendirilebilir gelirin tespit edilmesinde kullanılan oran ve tutarlar aşındıkları için ödenecek vergi konusunda mükellefler açısından bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Özellikle işletmeler tarafından hazırlanan finansal tabloların gerçeğe uygun olmaması sebebiyle mükellefler

enflasyondan kaynaklanan fiktif karların vergisini de ödemek durumundadır. Bu durum ise işletmelerin öz kaynaklarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Dinçer, 2007: 36).

Ayrıca enflasyon, gelir vergisi mükelleflerinin vergi yükünün değişmesine de yol açmaktadır. Artan oranlı gelir vergisine sahip ülkelerde özellikle enflasyonist dönemlerde gerekli düzenlemeler yapılmaz ise bu vergiden elde edilen gelir artarken bireylerin vergi yükü ve vergi yükünün mükellefler arasındaki dağılımı büyük ölçüde değişmektedir. Reel gelirlerde artış olmamasına rağmen nominal gelirlerin artması sebebiyle mükelleflerin daha üst gelir dilimine girmelerine ve daha yüksek vergi oranlarına tabi olmalarına yol açan bu süreç mali uyuşma (fiscal-drug) olarak adlandırılmaktadır (Gürbüzer, 1997: 3).

Devletler de bazen kamu hizmetlerinin finansmanın da yetersiz kalınca geleneksel gelirlerinin yanında enflasyondan da yararlanarak kendisine yeni gelir sağlama yoluna başvurmaktadır. Bu sebeple enflasyon, kamu maliyesinin amacına uygun bir vergilendirme yöntemi olarak ele alınmaktadır. Ancak kamu harcamalarının finansmanında enflasyona kasti olarak başvurmak politik bir zayıflık olarak görülebilir. Ayrıca fiyatlar genel düzeyde meydana gelen artış mükelleflere gerçek bir vergi gibi "yük" oluşturmaktadır (Öner, 1994: 103).

2.3.3.Kamu Harcamaları

İktisat teorisi, bireyi rasyonel davranan ve refahını maksimize etmeye çalışan bir varlık olarak değerlendirmektedir. Bireyler vergiler sebebiyle kullanılabilir gelirlerinde, tasarruf ve harcamalarında yaşanacak azalmayı engellemek için vergiden kaçınma veya vergi kaçırmaya yönelirler. Milli gelirin ülke içerisinde bireyler ve sektörler arasında adil dağılmaması bazı kesimlere avantaj sağlarken, bazı kesimler üzerinde bir yük oluşturarak vergiye karşı tepki göstermelerine yol açmaktadır (Aydın, 2006: 6).

Mükelleflerin vergiye uyumuna etki eden hükümet-birey ilişkileri de değişik yönleriyle vergiye gönüllü uyumu artırıcı ya da azaltıcı özellikler içermektedir. Vergilendirme yetkisini elinde tutan ve topladığı gelirleri kullanan siyasal otoritenin yükümlülükler tarafından nasıl algılandığı bu çerçevede önemlilik arz etmektedir. Bunun için kamu harcamalarının yapılış süreci ve bu süreçte ortaya çıkabilecek kırtasiyecilik, israf ve yolsuzluk gibi sorunlar, vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerin karşılığını alıp almadığına yönelik inançları, kamu tarafından sunulan hizmetlerin sunuş biçimi ve kalitesi, yönetime bağlılık gibi konular üzerinde durulmalıdır (Tunçer, 2002: 125).

Yani vatandaşın devlet harcamalarına bakış açısı vergiye karşı dirençte etkili faktörler arasında yer almaktadır. Vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getiren mükellefler toplanan vergilerin nereye ve nasıl harcandığı konusu üzerinde durmaktadır. Eğer mükellefler arasında toplanan vergilerin etkin kullanılmadığına yönelik bir kanı oluşmuş ise vergiye karşı gösterilen direnç artmaktadır. Ayrıca kamu ihalelerinde yolsuzluk, hayali ihracat ve örtülü ödenek tartışmaları mükellefler tarafından ödenen vergilerin harcandığı yerler konusunda kuşkuları arttırarak, yükümlülerin ya hiç vergi ödememesine ya da az vergi ödemeye çalışmasına sebep olmaktadır (Önder, 2012: 39).

2.4. SİYASAL YAPI İLE İLGİLİ ETKENLER

Vergiye karşı davranışları belirleyen etkenlerden olan siyasal yapıda vergi politikasına ait kararlar otoriter ve demokratik yönetim biçimine uygun olarak alınmakta, mükelleflerin alınan bu kararlara karşı tepkileri ise o ülkedeki yönetim biçimine göre farklılaşmaktadır. Otoriter yönetimlerde seçim mekanizması olmadığı için vatandaşlar kolektif kararlara ait düşüncelerini açık bir şekilde ifade edememekte ve tercihlerinin dikkate alınması kesinlik göstermemektedir. Vatandaşların otoriter yönetimlerin vergilendirme yetkisine tepkileri ise bu yetkilerin sınırlanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sınırlamalar da demokratik sistemin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Bodur, 2012: 92-93).

Demokratik yönetimlerde siyasal iktidarların izleyecekleri vergi politikasının hukuki çerçevesi sınırlarla çizilmektedir. Değişik ideolojilere sahip siyasal partiler temelini anayasada bulan bu sınırları aşmayacak şekilde vergi politikalarını belirlemektedir. Vatandaşlar ise vergilendirme ve kamu harcamaları konusunda karar verecek siyasal iktidarı oylama yoluyla seçmektedir (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 1985: 129-131). Bu şekilde demokratik yönetimlerde, otoriter yönetimlere göre halkın vergiye gönüllü uyumu artmaktadır.

Ülkedeki siyasal yapının haricinde mükellefler normal koşullarda arttırılan vergilere karşı ciddi şekilde tepki gösterirken, olağanüstü koşullarda arttırılan vergilere karşı gösterdikleri tepkilerin beklenmedik şekilde olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü olağanüstü dönemlerde mükelleflerin katlanabileceği psikolojik vergi sınırı yükseltmektedir. Peacock-Wiseman (Sıçrama Tezi) olarak adlandırılan modele göre olağanüstü şartlar nedeniyle devlet daha fazla harcama yaparken, mükelleflerin yapılan

harcamaların finansmanı için üzerlerine düşen vergi yükleri ile ilgili düşünceleri değiştirmekte ve normal şartlarda göstereceği tepkilerini azaltmaktadır. Ancak olağanüstü koşullar sebebiyle yapılan harcamalar, koşullar sona erince aynı hızda düşmez ve konulmuş olan vergiler yapılan harcamaların karşılanmasına imkan sağlamaya devam edebilir (Kaynar, 2010: 50).

Ülkemizde 1999 yılında Marmara Bölgesi'nde meydana gelen depremin yaralarını sarmak amacıyla konulan ve kamuoyunda "deprem vergileri" olarak adlandırılan özel iletişim ve özel işlem vergilerini ve 2001 krizi sonrası artan KDV oranlarını, geçici olarak konulan vergilerin kalıcı hale gelme alışkanlığını açıklayan Peacock-Wiseman (SıçramaTezi)'ne örnek olarak gösterebiliriz. (Çiçek, 2006: 86).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜKELLEFLERİN VERGİ KARŞISINDAKİ DAVRANIŞLARI

Vergi olayı vergi alacaklısı konumundaki devlet ile vergi borçlusunu konumundaki mükellefler arasındaki ilişkiden meydana gelmektedir. Vergileme nedeniyle gelirlerinde subjektif vergi yüküne göre az ya da çok azalma hissedenden vergi borçlusunu konumundaki mükellefler çeşitli faktörler nedeniyle vergiye karşı tutum ve davranışlar geliştirecektir. Bu bölümde mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarına değinilecektir.

3.1. VERGİ KAÇAKÇILIĞI

Vergi kaçakçılığı yürürlükte olan vergi yasalarına uymayarak verginin hiç ödenmemesi ya da ödenecek vergi miktarının düşürülmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum mükellefler arasındaki eşitlik ilkesini zedelerken, toplanan vergi gelirlerini de azaltarak yeni vergilerin konulmasına sebep olmaktadır. Böylece vergi kaçırarak yükümlülerin, vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getiren mükellefler karşısında haksız bir avantaj elde etmesine yol açmaktadır. Ayrıca vergi kaçakçılığı, vergilendirmeye karşı bir tepki biçimi olmaktan ziyade yeni tepkilerin oluşmasına da yol açmaktadır. Etkin vergi denetiminin sağlanamadığı bir toplumda vergi kaçakçılığını önleyemeyen siyasal otoriteye karşı dürüst yükümlüler çeşitli tepkiler geliştireceklerdir. Bu tepki bireysel ahlak zedelenmesi biçiminde ortaya çıkabileceği gibi oy kayması, lobicilik faaliyetleri, mali ve diğer nitelikte suçlar şeklinde de meydana gelebilir (User, 1994: 9).

Lewis (1982), mükelleflerin vergi kaçakçılığı davranışını iki şekilde sınıflandırmıştır. Bir faaliyet ile yapılan vergi kaçırma ve mükellefin ihmali sonucunda oluşan vergi kaçırma ilk grupta yer almaktadır. İkinci grupta ise kasten vergi kaçırma ve mükellefin bilmeden vergi kaçırması yer almaktadır. Kasten vergi kaçırma ile bilmeden vergi kaçırma arasındaki fark, mükelleflerin gerçekten vergi kaçırmayı amaçlamasıyla ilgilidir. Ancak sonuç olarak devletin toplayacağı vergi gelirlerinde azalma meydana gelmektedir. Bir faaliyet ile yapılan vergi kaçırmada ise mükellefler belirli davranışlar içerisine girerek üzerlerine düşen vergi yükünü azaltmayı amaçlamaktadır.

Mükelleflerin yürürlükte olan vergi mevzuatına göre işlem yapmaması sonucunda ise ihmale dayalı vergi kaçırma ortaya çıkmaktadır (19. Türkiye Maliye Sempozyumu, 2004: 206-207).

Vergi mükelleflerinin vergi ve benzeri mali yükümlülüklerinden kurtularak kullanılabilir net gelirlerini arttırmak ya da üretim maliyetlerinden avantaj sağlamaya çalışması iki ayrı etkinin net sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Birinci etki, gelir etkisi olarak adlandırılmakta ve bu etki altında mutlak gelir kaybına uğramak istemeyen mükellef risk alma eğiliminden uzak durmakta ve kayıt dışılığa yönelmemektedir. İkinci etkide de vergi vermek ve vergi kaçırmak arasında kalan mükellef risk alarak ekonomik faaliyetlerini kayıt dışı alanda sürdürmektedir (Önder, 2000-2001: 243).

Vergi kaçakçılığı; kamu açıklarının süreklilik kazanarak büyümesi, vergi sisteminin etkinsizleşmesi ve kayıt dışı faaliyetlerinin artması gibi sonuçlarıyla vergi sistemini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca vergi kaçakçılığının ekonomik, sosyal ve hukuki yapı üzerinde negatif etkileri bulunmaktadır. Vergi kaçakçılığı ile mücadele edebilmek için öncelikle bu olguya sebep olan faktörlerin bilinmesi gerekmektedir.

Vergi kaçakçılığının sebeplerini şu şekilde sınıflandırabiliriz (Şaan, 2008: 9):

- Mali ve ekonomik sebepler
- Hukuki sebepler
- İdari sebepler
- Sosyal sebepler
- Siyasal ve baskı grupları kaynaklı sebepler

Vergi mükelleflerinin vergi kaçakçılığına yönelme eğilimlerini ise 4 değişken belirlemektedir. Sırasıyla bunlar; vergi denetimi geçirme ihtimali, beyan edilmeyen gelir nedeniyle ödenecek vergi cezası, muhatap olunan marjinal gelir vergisi oranı ve mükelleflerin risk alma eğilimleridir. Mükelleflerin tam beyan yapmaları halinde ödeyecekleri vergi miktarı, yakalanma ihtimaline göre ödeyeceği vergi cezasından yüksekse vergi kaçırma eğilimi içerisinde olmayacaktır. Ayrıca denetim geçirme ve ceza görme ihtimalleri düşükse mükelleflerin vergi kaçırma düzeyi artacaktır (Kıldış, 2000: 187).

3.1.1.Vergi Kaçakçılığının Sonuçları

Vergi kaçakçılığının sonuçlarını mali, ekonomik ve psikolojik olarak 3 farklı açıdan değerlendirebiliriz:

Ekonomik açıdan değerlendirecek olursak, vergi kaçakçılığı mükellefler arasındaki rekabet eşitsizliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kayıt dışı ekonomi kapsamında faaliyet gösteren işletmeler diğerlerine nazaran az vergi verdikleri veya hiç vergi vermedikleri için ya da sigorta ve benzeri kesintileri ödememeleri sebebiyle üretim maliyetlerini azaltmakta böylece vergisini tam ve zamanında ödeyen mükellefler karşısında haksız bir avantaj elde etmektedir. Vergisel yükümlülüklerini tam olarak yerine getiren mükellefler düştikleri dezavantajlı durumu eşitlemek için vergi kaçırmaya yönelmekte bu sebeple de ekonomideki kayıt dışılığın hacmi gün geçtikte artmaktadır. Ayrıca üretim kaynaklarının, vergilendirilmeyen sektörlere kaymasıyla da kaynaklar etkin bir şekilde kullanılamamaktadır (Tecim, 2008: 27).

Mali açıdan değerlendirecek olursak, vergi kaçakçılığının neticesinde devletin bütçe gelirlerinde azalma meydana gelmektedir. Devletler, vergiyi kamusal hizmetlerin finansmanı ve ekonomik hedeflere ulaşmak için bir araç olarak görmektedir. Vergi kaçakçılığından kaynaklı sebeplerle de devlet beklenen geliri sağlayamaz ve bunun sonucunda bütçe dengesizliği ortaya çıkar. Bu durum, devletin hem topluma karşı olan fonksiyonlarını yerine getirmesinde yetersiz kalmasına hem de ekonomik hedeflerine ulaşamamasına yol açmaktadır. Buna karşılık devlet, azalan vergi gelirlerini telafi etmek için sert mali tedbirler alarak vergi oranlarını arttıracak böylece vergi tabanını genişletecektir. Ancak bu uygulama kayıtlı ve dürüst olan mükelleflerin vergi yüklerini arttırarak gösterdikleri gönüllü uyumun olumsuz bir şekilde etkilenmesine yol açacaktır (Kapusuzoğlu, 2008: 129).

Vergi kaçakçılığı, devletin vergi gelirlerinin azalmasına yol açması sebebiyle artan kamu harcamalarının finansmanını yetersiz kılmaktadır. Bu sebeple devlet ya borçlanma ya da para basmaya yönelmektedir. Ancak bu durumun ekonomi üzerinde çeşitli olumsuz etkileri mevcuttur:

Para basma; bireylerin taleplerinde artışa yol açarak toplam talebi arttıracak böylece fiyatlar genel seviyesinin artması sonucu enflasyon oluşacaktır.

İç borçlanma; ülke içindeki faiz oranları yükselerek verimli yatırım alanlarının özel sektörden kamu sektörüne kayması ihtimali ortaya çıkabilir.

Dış borçlanma; ödenecek faizler ülkenin döviz kaynaklarının dışarıya aktarılması yoluyla ülkenin ekonomik refah düzeyini olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

Artan kamu harcamalarının yeni vergiler konularak veya mevcut vergi oranlarının arttırılmasıyla finansmanı durumunda ise mükelleflerin tüketim düzeyleri ve tasarrufları azalacak ve böylece yatırımlar da olumsuz etkilenecektir. Ayrıca vergi maliyetlerindeki artış, artan mal ve hizmet fiyatları yoluyla fiyat istikrarını bozacak; vergi yükündeki artış ise işletmelerin uluslararası alanda rekabet gücünü azaltacaktır. Böylece kayıt dışılık artarak devam edecektir (Savaş, 2009: 57).

Sosyal açıdan değerlendirecek olursak; vergi kaçakçılığı toplum düzenini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Kayıt dışı ekonomi, devlete karşı bir başkaldırı ortamı yaratmakla birlikte toplumun ahlak anlayışında bozulmalara yol açmaktadır. Bu durum toplumdaki sosyal barışı zedeleyerek suç ve suçlu sayısının artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kayıt dışı ekonomi geleneksel istatistik yöntemleri ile milli gelir hesaplamalarına katılmayan faaliyetler olduğundan kayıtlı ekonominin belirlediği ekonomik göstergelere karşı bir güvensizlik doğmasına sebep olacaktır (Öztürk, 2007: 41).

Yani vergi kaçakçılığı, ekonomik düzen içerisindeki rekabet şartlarında ve sermaye hareketlerinde eşitsizliğe yol açarak vergilemede adaleti bozmakta ve vergi kaybına neden olmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde vergi kaçakçılığının yaygın olduğu savunulmaktadır. Vergi kaçakçılığı seviyesinin yüksek olması da devletin önemli reformları hayata geçirme ve yeterli kamu hizmeti sunma gücünü azaltmaktadır (Torgler, 2004:3).

3.1.2. Türk Vergi Hukukunda Vergi Kaçakçılığı Suçu

Vergi Usul Kanununun 359. maddesinde, Türk vergi sisteminde kaçakçılık kapsamında değerlendirilen suçlar ve cezalar şu şekilde düzenlenmiştir: (VUK, md. 359; Tosuner ve Arıkan, 2004: 268-269).

- a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan;
1. Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan ve kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucu

doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler

2. Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar

hakkında on sekiz aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi bu fıkra hükmünün uygulamasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir.

- b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sayfalarını yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar; üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.
- c) Bu kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, bakanlık anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3.1.3. Kayıt Dışı Ekonominin Boyutu ve Çözüm Önerileri

Vergi kaçakçılığına karşı uluslararası alanda mücadele çalışmaları;

- Transfer fiyatlandırmaları,
- Bilgi değişimi,
- Çifte vergiyi önleyecek anlaşmalar,
- Elektronik ticaret,
- Finansal piyasalarda istikrar bozucu faaliyetlerin engellenmesi

gibi konulara yoğunlaşmakla birlikte vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiye yönelik yapılan bu çalışmalar Avrupa Birliği, OECD, G8, Finansal eylem görev grubu (EİTF) gibi kuruluşlar bünyesinde organize edilmektedir (9. Kalkınma Planı, 2001: 11).

Tablo 3.1:2003-2013 Yılları Arasında Avrupa Birliği Dışındaki 4 Ülkenin Kayıt Dışı Ekonomisinin GSYH İçindeki Tahmini Payı

Ülke / Yıl	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hırvatistan	32.3	32.3	31.5	31.2	30.4	29.6	30.1	29.8	29.5	29.0	28.4
Norveç	18.6	18.2	17.6	16.1	15.4	14.7	15.3	15.1	14.8	14.2	13.6
İsviçre	9.5	9.4	9	8.5	8.2	7.9	8.3	8.1	7.8	7.6	7.1
Türkiye	32.2	31.5	30.7	30.4	20.1	28.4	28.9	28.3	27.7	27.2	26.5
AB dışındaki 4 ülkenin ortalaması	23.2	22.9	22.2	21.6	20.8	20.2	20.7	20.3	19.9	19.5	18.9

Kaynak: (WEB_12).

Tablo 3.2:2003-2013 Yılları Arasında 27 Avrupa Ülkesinin Kayıt Dışı Ekonomisinin GSYH İçindeki Tahmini Payı

Ülke / Yıl	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avusturya	10.8	11	10.3	9.7	9.4	8.1	8.47	8.2	7.9	7.6	7.5
Belçika	21.4	20.7	20.1	19.2	18.3	17.5	17.8	17.4	17.1	16.8	16.4
Bulgaristan	35.9	35.3	34.4	34	32.7	32.1	32.5	32.6	32.3	31.9	31.2
Kıbrıs	28.7	28.3	28.1	27.9	26.5	26	26.5	26.2	26	25.6	25.2
Çek Cumhuriyeti	19.5	19.1	18.5	18.1	17	16.6	16.9	16.7	16.4	16	15.5
Danimarka	17.4	17.1	16.5	15.4	14.8	13.9	14.3	14	13.8	13.4	13.0
Estonya	30.7	30.8	30.2	29.6	29.5	29	29.6	29.3	28.6	28.2	27.6
Finlandiya	17.6	17.2	16.6	15.3	14.5	13.8	14.2	14	13.7	13.3	13.0
Fransa	14.7	14.3	13.8	12.4	11.8	11.1	11.6	11.3	11	10.8	9.9
Almanya	17.1	16.1	15.4	15	14.7	14.2	14.6	13.9	13.7	13.3	13.0
Yunanistan	28.2	28.1	27.6	26.2	25.1	24.3	25	25.4	24.3	24.0	23.6
Macaristan	25	24.7	24.5	24.4	23.7	23	23.5	23.3	22.8	22.5	22.1
İrlanda	15.4	15.2	14.8	13.4	12.7	12.2	13.1	13	12.8	12.7	12.2
İtalya	26.1	25.2	24.4	23.2	22.3	21.4	22	21.8	21.2	21.6	21.1
Letonya	30.4	30	29.5	29	27.5	26.5	27.1	27.3	26.5	26.1	25.5
Litvanya	32	31.7	31.1	30.6	29.7	29.1	29.6	29.7	29.0	28.5	28.0
Lüksemburg	9.8	9.8	9.9	10	9.4	8.5	8.8	8.4	8.2	8.2	8.0

Malta	26.7	26.7	26.9	27.2	26.4	25.8	25.9	26	25.8	25.3	24.3
Hollanda	12.7	12.5	12	10.9	10.1	9.6	10.2	10	9.8	9.5	9.1
Polonya	27.7	27.4	27.1	26.8	26	25.3	25.9	25.4	25	24.4	23.8
Portekiz	22.2	21.7	21.2	20.1	19.2	18.7	19.5	19.2	19.4	19.4	19.0
Romanya	33.6	32.5	32.2	31.4	30.2	29.4	29.4	29.8	29.6	29.1	28.4
Slovenya	26.7	26.5	26	25.8	24.7	24	24.6	24.3	24.1	23.6	23.1
İspanya	22.2	21.9	21.3	20.2	19.3	18.4	19.5	19.4	19.2	19.2	19.2
Slovakya	18.4	18.2	17.6	17.3	16.8	16	16.8	16.4	16	15.5	15.0
İsveç	18.6	18.1	17.5	16.2	15.6	14.9	15.4	15	14.7	14.3	13.9
Büyük Britanya	12.2	12.3	12	11.1	10.6	10.1	10.9	10.7	10.5	10.1	9.7
27 Avrupa Ülkesi Ortalaması	22.3	21.9	21.5	20.8	19.9	19.2	19.8	19.6	19.2	18.9	18.4

Kaynak:(WEB_13)

Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede öncelikle yapılması gereken mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarının artmasının sağlanmasıdır. Bununla birlikte kayıt dışı ekonominin önüne geçebilmek ve vergi kaçakçılığını azaltabilmek için alınabilecek mali önlemlere yönelik çözüm önerileri ise şu şekildedir (Demir, 2007: 83-84):

- Vergi oranlarının düşürülmesi,
- Sosyal güvenlik yükümlülüklerinin getirdiği yük azaltılmalı,
- Genellik ilkesine uygun vergileme yapılmalı,
- Vergi mevzuatı sık değiştirilmemeli; vergi yasaları açık, sade ve anlaşılır olmalı,
- Vergilerinin mali amacı mükelleflere iyi kavratılmalı,
- Kamu kaynaklarının israf edilmediği ve etkin kullanıldığı düşüncesi mükellefler arasında yaygınlaştırılmalı,
- Sosyal politikalara ağırlık verilip yoksullukla mücadele edilmeli,
- Devletin kurumları arasında sağlıklı bilgi akışı ve koordinasyon sağlamalı,
- Serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirlerin yetki ve sorumlulukları genişletilmeli,
- T.C. Kimlik numarası tüm işlemlerde kullanılmalı,
- Vergi kaçırma yolları azaltılmalı,
- Servet beyanı esaslı yeniden uygulamaya konulmalıdır.

3.2.VERGİDEN KAÇINMA

Literatürün önemli bir bölümü vergi kaçırma ile alakalı psikolojik faktörlerin; vergi sisteminin etkileriyle, adalet ve dürüstlük algılamalarıyla, tutumların önemi ve fırsat algılamalarıyla vb. ilgili olduğunu onaylamıştır. Ayrıca literatürde, vergiden kaçınmayla alakalı çeşitli çalışmalar mevcuttur (Kirchler, Maciejovsk ve Schneider, 2003:3).

“Vergiye uyum ve vergiden kaçınma konuları, verginin kendisi kadar eskiye dayanan konular olmakla beraber vergiler var oldukça keşfedilmeyi bekleyen alanlar da var olacaktır. Vergi konusunda araştırma yapanlar vergiden kaçınma konusuna ilk olarak Allingham ve Sandmo'nun 1972 yılında yaptığı öncü çalışmadan sonra ilgi göstermeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda ise araştırmacılar, çoğu vergi mükellefinin neden vergiye gönüllü uyum gösterdiği konusuna daha fazla odaklanmıştır” (Torgler, 2003:283-284) şeklinde görüşlerin yer aldığı görülmektedir.

Vergi mükelleflerinin vergiden kaçınırken bağlı olduğu herhangi bir yasal dayanağının bulunmaması sebebiyle vergiden kaçınmayı tanımlamak, vergi kaçırmayı tanımlamaktan daha zordur. Vergiden kaçınma; kasıtlı olarak, aldatma olmadan vergi matrahını en aza indirmek için vergi mevzuatının boşluklarından yararlanmayı ifade etmektedir. Yani kanunlar çerçevesinde yasal boşluklardan yararlanılmasının bir sonucudur (Acinöroğlu, 2013: 189).

Vergi mükellefleri vergiden kaçınmanın kanunlara aykırı olmaması sebebiyle çeşitli vergi uygulamalarının kendisine olabilecek etkilerini en aza indirmek amacıyla profesyonel danışmanlardan, vergi planlayıcıları ve muhasebecilerden, uzmanlardan faydalanabilir. Böylece yasal boşluklardan yararlanılması yoluyla vergiyi doğuran olaya sebep olmaz ve kendisi için vergi borcunun oluşmasını engeller. Özellikle yüksek vergi oranlarının geçerli olduğu vergi uygulamaları, sahip olunan kıt kaynakların kullanımı ve değerlendirmesi açısından olumsuz sonuçlara neden olacak şekilde vergiden kaçınma ve vergi kaçırmayı özendirici niteliktedir (Savaş, 2009: 54).

Yürürlüğe giren vergi kanunları, herkesi öngörülen kanunlara uygun bir şekilde vergi ödemekle yükümlü kılmaktadır. Eğer vergi kanunları belirli bir seviyenin altında gelir, servet ve kazanç elde edenlerin vergi ödememelerini öngörmüş bu sebeple de vergi mükellefleri vergi kanunlarına uygun bir şekilde yükümlülüklerini en aza

indirgemiş ise vergiden kaçınma olayı söz konusu olmaktadır. Vergiden kaçınma, vergi borcunun doğumuna sebep olan olaylarla ilişki kurulmaması veya olayların bireyler açısından herhangi bir sonuç ortaya çıkarmaması durumuna denilmektedir. Ayrıca vergisel yükümlülüklerin kanunun amacına aykırı fakat lafzına uygun bir şekilde azaltması vergiden kaçınma olarak ifade edilmektedir. Bu durum vergi kanunları açısından herhangi bir suç teşkil etmeyeceği gibi vergi yükümlüsüne de bu nedenle bir suç veya sorumluluk yüklenemez (Çelik, 2002: 17-18).

Vergiden kaçınma olayı; ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, vergi bilinci ve vergi ahlakı gibi sosyal değerlerine, içinde bulunulan konjonktüre ve kanun koyucunun vergiye yüklediği amaç ve fonksiyonlarına bağlı olarak çok farklı şekillerde oluşmaktadır.

Gelişmiş ülke özellikleri içinde vergiye yüklenen amaç ve fonksiyonlar; ekonomik ve sosyal yapıya uyumlu olmakla birlikte serbest piyasa ekonomisinin işleyişine uygun bir şekilde uygulanabildiğinden, bu ülkelerdeki yükümlülerin vergiden kaçınma davranışı göstermesi oldukça zayıf bir ihtimal olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise mükellefler, kendilerini haklı çıkaracak çeşitli sebepleri kullanarak, yaygın bir şekilde vergiden kaçınma davranışı içerisine girmektedir.

Ülkemizde yürürlükte olan vergi kanunları çeşitli kavram ve tanımların farklı yorumlanmasına imkan sağlamasının yanında; istisna, muafiyet, indirim gibi hükümlerin de ekonomik ve sosyal yapıdan kopuk ve tersine hüküm doğuracak düzenlemeler şeklinde olması, vergiden kaçınma konusunda mükellefleri teşvik edici niteliktedir. (Devrim, 1998: 250-251).

3.3.VERGİ REDDİ VE İSYANI (VERGİ GREVİ)

Vergi karakteristik özellikleri itibarıyla, kişileri ve toplumu reaksiyona davet eden sosyal bir olay mahiyetindedir. Kamusal bir zorunluluk olması da verginin sosyo-psikolojik yönünü arttırmaktadır. Ancak bireylerin teşkilatlanmış bir cemiyet şeklinde yaşama zorunlulukları vergiyi meşru kılmakta böylece herkes sunulan kamu hizmetinin bir bedeli olarak vergiyi, kamusal ve bireysel bir yükümlülük olarak kabul etmektedir. Devletin sahip olduğu bu vergilendirme yetkisini etkin ve haklı bir şekilde kullanmaması ise vergiye karşı bir reaksiyon ya da direniş ortaya çıkarmaktadır (WEB_14).

Vergiye karşı aktif tepki aşamasında mükellef davranışlarının en önemli özelliği otoriteye itaatsizliktir. Başlangıçta bireysel olma özelliği taşıyan bu tepkiler, mükelleflerin hoşnutsuzluk derecesine bağlı olarak kitlesel tepkilere dönüşebilmekte böylece devletin varlığını tehdit eden isyan hareketlerinin ortaya çıkması da mümkün olabilmektedir. Vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığında tamamen farklı olarak ise verginin reddi kavramı tamamen sosyo-psikolojik bir olaydır. Bu olaylar şiddet kullanımını içerdiğinden literatürde vergi isyanları olarak da incelenmektedir (Gök, 2007: 150).

Yasa ile konulan bir verginin gelen toplumsal tepkiler üzerine kaldırılmış olması vergi reddini tanımlamaktadır. Eğer gelen tepkilere rağmen hala vergi kaldırılmıyorsa, bu durumda vergi reddinden bahsedilemez. Vergi grevi ise; vergi ödememe konusunda toplumsal bir direnişi ifade etmektedir. Vergi grevinin en tipik örneğini ise 1953 yılında Pierre Poujade adlı kişinin önderliğinde başlayan ve mali literatürde Poujade hareketi olarak geçen olay oluşturmaktadır. Bu hareketten 15 yıl sonra ise Rhanes-Alp'lerinde başlayan Nicoud hareketi de vergi grevine örnek olarak verilebilir. Ancak Poujade hareketinden farklı olarak Nicoud hareketi; ekonomik açıdan gelişmiş bir bölgede gerçekleştirmiş olup yeni vergi düzenlemeleri ile getirilen yüksek vergi oranlarının, küçük esnaf ve işletmecilerin vergi yüklerinde artış yaratması sonucunda meydana gelmiştir. Ayrıca ABD 'de de 1960'lı yılların sonundan 1970'li yılların sonuna kadar vergi grevi niteliğindeki hareketlere rastlanmıştır (Çakar, 2013:1295-1296).

3.4.VERGİ CENNETLERİNE KAÇIŞ

Dünya ekonomisinin 1980'li yıllardan itibaren hızla küreselleşme sürecine girmesiyle birlikte bazı ülkeler; sermaye hareketlerini kendi ülkelerine çekebilmek amacıyla vergilendirme alanında muafiyet ve istisnaları çok geniş tutarak, hiç vergi almayarak ya da çok kısıtlı alanları vergiye tabi tutarak tüm ülkeyi serbest bir pazar haline dönüştürmüştür (Gökçe, 2006: 22).

Bu ülkeler için vergi cenneti kavramı yaygın olarak kullanılmasına rağmen bu kavramın uluslararası kabul edilebilir bir tanımı bulunmamaktadır. Ayrıca uluslararası alanda vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerin birçoğu bu nitelendirmeyi kabul etmemektedir. Vergi türleri itibariyle de birçok ülke diğer ülkelere göre vergi cenneti ülke konumunda olabileceği için ülkeler arası karşılaştırmaya dayalı yapılabilecek bir tanım yanlış olacaktır. Çünkü ülkeler ekonomisinin durumuna göre; belli zamanlarda,

bazı sektörlerde, belli oranlarda vergi kolaylıkları sağlamak zorunda kalabilirler. Bu sebeple vergi cennetlerini gelir, sermaye kazançları ve varlık kazançları üzerinden alınan vergilerin sıfır veya çok düşük olduğu vergi sistemleri olarak tanımlamak, birçok gelişmekte olan ülkenin vergi cenneti ülke kapsamında değerlendirilmesine yol açabilir (Kuş, 2008: 46).

Uluslararası düzeyde vergi koordinasyonunu sağlamaya çalışan OECD ise "zararlı vergi rekabeti" adlı çalışmada vergi cennetlerinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 12-13).

1. Herhangi bir ülkenin vergi cenneti kapsamında değerlendirilmesi için vergilendirilebilir gelirlerin hiç bir vergiye tabi olmaması, çok cüzi olarak nominal vergiye tabi tutulması yada görünürde vergiye tabi olursa da çeşitli yöntemlerle yok denecek kadar az bir vergiye tabi tutulması gerekir.
2. Vergi cennetleri, ülkesinde faaliyette bulunan kişi veya firmalara ait her türlü bilgiyi gizli tutar ve bankacılık işlemleri, finansal muameleler hakkında yabancı vergi dairelerine bilgi vermez.
3. Finansal uygulamalar ve vergi mevzuatı bu ülkelerde şeffaflıktan uzaktır.
4. Birçok vergi cennetinde kambiyo kontrolü olmamakla birlikte ikili bir döviz kontrol sistemi bulunmaktadır.
5. Klasik vergi cennetlerinde bankacılık o ülkedeki iktisadi faaliyet ve yerel nüfusu aşacak şekilde oldukça gelişmiştir. Ayrıca bankalar vergileme konusunda yerleşik olanlarla olmayanlara farklı davranmaktadır.
6. Vergi cennetlerine fiziki açıdan ulaşım imkanlarının iyi olması, bilgi ve iletişim alt yapısının gelişmiş olması gerekmektedir.
7. Birçok şirketin merkezi bu ülkelerde bulursa bile şirketler genellikle kağıt üzerinde kurulan "sanal" şirketlerdir. Belirli bir düzeyde iktisadi faaliyette bulunmama gerekliliği bu durumu desteklemektedir.

Genellikle vergi cenneti ülkeleri ada ülkesi niteliğinde olan, vergi uygulaması olmayan ya da vergi mükelleflerine çok düşük oranda vergi uygulayan ülkelerdir. Vergi cenneti ülkelerini; üretim faaliyetlerinden elde edilen gelirlere çok düşük oranda vergi uyguluyorsa üretici vergi cennetleri, eğer yasal ikametgahı bu ülkede olan işletmelerin vergi gelirine çok düşük oranda vergi uyguluyorsa geleneksel vergi cenneti ülkeleri olarak sınıflandırabiliriz. Vergi cenneti ülkelerinin uygulamalarına kıyasla kendi ülkelerinde daha yüksek vergi oranlarına tabi olacağını bilen kuruluşlar ise uluslararası

faaliyetlerden elde edeceği kazançlarını kendi ülkelerine götürmek yerine kendi avantajlarına olan vergi cenneti ülkelerinde tutmayı tercih etmektedir (Akdoğan, 1996: 188).

3.5.KOLLEKTİF KARAR ALMA MEKANİZMALARINI YÖNLENDİRME

Vergilere karşı kolektif karar alma mekanizmalarını yönlendirme iki farklı şekilde gerçekleştirilmektedir.

3.5.1. Baskı Gruplarını Harekete Geçirme

Baskı grupları; siyasal karar alma sürecinde siyasal iktidar ve bürokrasi üzerinde çeşitli yöntem ve araçlarla etkili olma ve menfaat elde etme çabası içerisinde olan organize olmuş çıkar gruplarıdır (Aktan, Ay ve Çoban, 2007: 4).

Ayrıca baskı ve çıkar gruplarının birey tercihlerini yansıtmayan kararların alınması ve bu kararların uygulamasında hem yürütme organına hem de yasama organına yönelik lobicilik faaliyetleri bulunmaktadır (Kızılböğ, 2012: 100).

Baskı grupları; ekonomik, dini, ahlaki ve benzeri amaçlara göre kurulan örgütlerdir. Günümüzde baskı grupları; toplumsal yaşamda işveren kuruluşları, çiftçi birlikleri, serbest meslek kuruluşları, işçi kuruluşları, dernekler, sendikalar şeklinde örgütlenmektedir. Ayrıca milli, dini ve ahlaki konularda kurulmuş topluluklarda bir baskı grubu olarak görülmektedir (Kitapçioğlu, 2013: 366-367).

Mükellefler, vergisel yükümlülüklerini azaltmak ya da hiç vergi ödememek için birçok farklı yöntem geliştirmektedir. Bunlardan biri; baskı gruplarını kullanarak yerine getirmesi gerektiği vergisel yükümlülüklerinden çıkabilecek kanunlar aracılığıyla kurtulmaya çalışmasıdır. Eğer istediği sonucu kendi yöntemleri ile elde edemez ise ekonomik gücünü siyasi baskıya çevirir ve kendisi için en uygun hukuksal ortamı yaratmak için bir çaba içerisine girer. Böylece vergi kaçakçılığı ile mücadele amacıyla etkili önlemlerin alınmasını engeller. (Çoban, 2004: 92).

Güçlü baskı gruplarının varlığı sebebiyle dikkatleri üzerine çekemeyen ya da ağır bir vergi yükü altında ezilen baskı gruplarının, sosyal patlamalara yol açabilecek davranışlar içerisine girmesi kaçınılmaz olacaktır. Mükellefler, objektif adalet ölçüleri içerisinde üzerlerine düşen vergi yüklerini ağır bulabilir. Bu durumda karar organları, bu istekleri de dikkate alarak yükümlülükleri psikolojik açıdan en fazla rahatsız eden vergi ile ilgili yasalarda değişiklik yapabilir. Çünkü yükümlüler baskı grupları ile karar

organlarına iletilen isteklerinde her zaman haksız değildir. Eğer haklı olan isteklerinde de mükellefler dikkate alınmazsa sosyal patlamalara yol açacak tepkiler ortaya çıkacaktır. Bu tepkiler neticesinde ortaya çıkacak zararlar ise az vergi ödenmesinden kaynaklanacak zararlardan kat kat fazla olacaktır (Kaynar, 2007: 81).

3.5.2. Oy Kayması

Oy kayması, seçmenlerin büyük bir kısmının ani bir davranış değişikliği içerisine girerek hem seçimlere katılım oranında bir sıçrama göstermesi hem de siyasi parti tercihlerini dikkate alınacak ölçüde değiştirmesidir. Bunun gibi durumlarda seçime katılan partilerin oy dağılımları, bir önceki seçimle kıyaslandığında çok büyük değişiklikler göze çarpmaktadır. Türkiye'nin yakın siyasi tarihinde bu şekilde örneklere rastlamak mümkündür. 1950 yılında yapılan seçimlerde demokratik partinin iktidara gelmesi; 2002 yılında yapılan erken genel seçimlerde oyların dağılımı ve seçmenlerin bir önceki seçime göre oy tercihleri; oy kaymasına örnek olarak verilebilir (Çiçek, 2006: 89).

Mükelleflerin iktidardaki partiye verdikleri oyları, kendi aleyhlerine çıkartmış olduğu yasaları istedikleri gibi değiştirmesi için bir sonraki seçimlerde beklenmedik bir şekilde yön değiştirebilir. Ayrıca mükelleflerin büyük bir kısmının hem vergi oranlarındaki en ufak artışa bile tepkilerinin olumsuz yönde olacağını hem de kendi lehlerine olacak vergi yasalarını takip ederek farklı siyasi tercihlerde bulunabileceklerini de dikkate almak gerekmektedir. (Berksoy ve Demir, 2004: 515-516).

3.6. VERGİNİN KAPİTALİZASYONU

Verginin kapitalizasyonu; bir genel vergiden kısmen veya tamamen istisna edilen bir objeye atıfta bulunmakla beraber tasarruf edilen vergi tutarının cari faiz haddi oranında kapitalizasyon'una eşdeğer bir tutarı ifade etmektedir. Bu kavram aynı zamanda yansıma kavramı (varlıkla ilgili) ve dağılım kavramı olarak (verimlilikle ilgili) uygun bir ağ sunması açısından önem arz etmektedir (Uyanık, 2008: 34).

Dayanıklı tüketim malları (özellikle gelir getiren menkul ve gayrimenkul sermaye) üzerinde uygulanan vergi sebebiyle, vergilendirilen malın değerinin o günkü piyasa mevcut faiz oranının tekabül ettiği ölçüde azalması verginin amortismanı; aynı malın vergiden kısmen ya da tamamen muaf tutulması nedeniyle değerinde meydana gelen artış ise verginin kapitalizasyon'u olarak adlandırılmaktadır. Vergi

kapitalizasyon'unun uygulanma amacı; vergiye konu olan malın değerinde meydana gelen azalmanın bertaraf edilmesidir (Demircan, 2003: 109).

3.7. VERGİNİN YANSIMASI

Vergileme olayını geleneksel sınıflandırmaya göre; verginin vurgusu, verginin yansımaları ve verginin yerleşmesi gibi 3 safhadan oluşmaktadır. Verginin yansımaları, vergileme olayındaki ikinci safhada yer almaktadır. Vergi kanunları tarafından kendisine vergi borcu yüklenen mükellef, üzerine düşen vergi yükünü başka bir kişiye transfer edebiliyorsa vergi yansıtılmış olacaktır. Örnek olarak buğday üreticisi bir çiftçi düşünersek; zirai gelir elde eden bu çiftçinin geliri üzerine zirai gelir vergisi konulduğu zaman çiftçi elde ettiği ürünü eskiye göre daha yüksek bir fiyattan satmaya çalışacak; üzerine düşen verginin ya bir kısmını ya da hepsini malın alıcısına aktarmaya çalışacaktır. Yani verginin yansımaları durumu fiyat değişmesi yoluyla ortaya çıkacaktır. Bu durumda çiftçi vergi kanunları bazında vergiyi ödemek zorunda olan kişi ya da vergi borçlusu olsa da vergi yüklenicisi olmayabilecektir (Eker, 2005: 184-185).

Verginin yansıtılabilmesi verginin türü, piyasa yapısı, arz ve talep koşulları ile birlikte fiyatlandırma süreci içinde çeşitli şekillerde gerçekleştirilmektedir. Verginin yansıtılması, üzerine vergi yükü düşen mükelleflerin bu yükü taşımak istememesinden kaynaklanmaktadır. Bütün mükellefler ödeme güçlerinde bir azalmaya yol açan vergileri ya hiç ödememek ya da ödeseler bile yükünü taşımamak eğilimi içine girmektedir. Vergisini ödeyen birey gerçekte üzerine düşen bu yükü taşıyamıyorsa vergileme yönünde bir yansıma olmuştur (Ataç, 2004: 176-177).

Ayrıca vergilerini ödeyen mükellefler de üzerine düşen vergi yükünü bir başkasına yansıtılabilmektedir. Bu durumda gerçekte vergiyi ödeyen kişi ile vergiyi, vergi dairesine ödeyen kişi farklılaşmaktadır. Bir vergiyi ödemiş olan vergi mükellefinin, genellikle ekonomik durumundan yararlanarak ödemiş olduğu vergiyi kısmen ya da tamamen başkalarına devrederek, karşılığını başkalarından alması olayı verginin yansımaları olarak tanımlanmaktadır. Yansıma durumunda vergi bir veya birkaç kişi üzerinde kalabilmektedir. Yansıma olayı olmadığı zaman vergi kanunlarında belirtilen mükellef (kanuni mükellef) ile verginin gerçek ödeyicisi aynı kişilerdir. Verginin aktarılamaması sonucunda ise verginin kanuni mükellef ya da gerçek vergi ödeyicisi üzerinde kalması durumu; verginin yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Orhaner, 2007: 188):

3.8. VERGİ BORCUNUN GEÇ ÖDENMESİ

Vergi borcunun geç ödenmesi yükümlülerin vergi karşısında gösterdikleri bir davranış biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Vergi karşısında ortaya çıkan bu davranış biçimi vergiden kaçınma gibi yasal sınırlar çerçevesinde gerçekleşmekte bu sebeple vergi kaçakçılığı kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak vergi idaresinin zamanında ödenmeyen bu vergi borçlarının bedeli olarak gecikme zammı uygulaması mevcuttur. Vergi idaresi tarafından gecikme zammı oranı belirlenirken hem borcun ödenmesini olanaksız kılmayacak kadar da düşük oranda tespit edilmemesi hem de borçların zamanında ödenmesi sağlayacak kadar yüksek olmasına dikkat edilmelidir (Tüfekçi, 2010: 53).

Yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde borcu olan kişinin ödemesi gereken borcunu geciktirmesi elinde nakit bulundurması açısından kendisine fayda sağlamaktadır. Aynı şekilde üzerine vergi borcu düşen vergi mükellefleri de ödemesi gereken vergi borcunu geç ödemesi sebebiyle bazı avantajlar elde etmektedir. Mükellefler ödemesi gereken vergi borcunu enflasyon dönemlerinde yüksek getiri sağlayan finansal araçlar aracılığıyla değerlendirerek daha fazla kazanç elde edebilir. Elde ettiği bu kazançla da vergi borcunu ödeyerek üzerine düşen bu sorumluluğu yasal sınırlar çerçevesinde yerine getirmiş olur (Yenigün, 2012: 54).

Tablo 3.3. GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT ORANLARI (TOPLAM TAHSİLAT / TOPLAM TAHAKKUK) (1970 – 2012)

YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)
1970	88,5	1992	81,7
1971	89,9	1993	81,3
1972	88,7	1994	82,8
1973	89,6	1995	85,6
1974	82,3	1996	88,1
1975	89,2	1997	89,8
1976	91,0	1998	89,5
1977	87,1	1999	86,8
1978	84,0	2000	90,5
1979	81,2	2001	90,3
1980	82,5	2002	91,4
1981	81,5	2003	92,5
1982	79,0	2004	93,0
1983	81,1	2005	92,0
1984	81,8	2006	92,2
1985	84,9	2007	91,1
1986	88,0	2008	89,7
1987	89,6	2009	87,4

1988	90,7	2010	86,2
1989	87,9	2011	85,6
1990	85,9	2012	86,4
1991	82,5		

NOT: 1- 1970-2005 YILLARI TAHSİLAT ORANLARI MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI HARİÇ, RED VE İADELER DAHİL TUTARLARA GÖRE ALINMIŞTIR. 2- 2006 - 2012 YILLARI TAHSİLAT ORANI MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİL TUTARLARA GÖRE ALINMIŞTIR. 3- 2008-2012 YILLARI VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ GELİR VERGİSİ TEVKİFAT RAKAMINA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ TUTARI DAHİLDİR.

Kaynak: (WEB_15).

Tablo 3.3'de Türkiye'de 1970 ile 2012 yılları arasındaki genel bütçe vergi gelirlerinin tahsilatının tahakkuka oranları görülmektedir. Bu yıllar arasında en yüksek tahsilât oranı da % 93 ile 2004 yılında gerçekleşmiş, en düşük tahsilât oranı da % 79 ile 1982 yılında gerçekleşmiştir.

Vergi borcunun geç ödenmesi sebebiyle vergi idaresi tarafından zamanında ödenmeyen bu vergi borçlarına gecikme zammı uygulanmaktadır. Gecikme zammı ve gecikme faizinin amacı, kamu alacaklarının zamanında tahsil edilmemesi sebebiyle devletin uğradığı zararı karşılamaktır. Bu sebeple gecikme zammı ve gecikme faizi vergi cezası niteliği taşımamaktadır. Ancak vergi cezaları mükelleflerin ya da sorumluların yasal olarak belirtilen suçları işlemeleri halinde uygulanmakta olan yaptırımlardır. Yani vergi cezalarının amacı vergi suçu işleyenleri cezalandırmaktır. (Nas, 2012: 226-227).

3.9. LİTERATÜRDE VERGİYE KARŞI MÜKELLEF DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN YAPILAN ARAŞTIRMALARIN BULGULARI

Literatürde vergiye karşı mükellef davranışlarının belirlenmesine yönelik çeşitli araştırma çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalar ve elden edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Muter, Sakınç ve Çelebi (1993) tarafından Manisa ilinde yaşayan 505 vergi mükellefine yapılan anket çalışması ile mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları incelenmek istenmektedir. Ankete katılan mükelleflerin %26,5'u denetim sıklığı ve eğitim, %6,5'u adil vergi sistemi, %5,3'ü vergi cezalarının yükseltilmesi şeklinde vergi kaçakçılığının önlenmesi için öneride bulunmuştur. Ancak bu soruya katılanların % 56'sı cevap vermemiştir. Vergi kaçırın bir meslektaşınızı nasıl değerlendirirsiniz sorusuna ise ankete katılanların %19'u şiddetli tepki gösteririm,

%50'si hoş karşılamam, %19'u zorunlu olduğu için yapmıştır, %4,4'ü kurnaz bir tacir, %4,4'ü ise normal karşılarım şeklinde cevaplandırmıştır. Yine bununla bağlantılı olarak ankete katılanların %52'si vergi kaçakçılığının önlenmesinde vergi cezalarının yeterince caydırıcı olmadığını düşünmektedir.

Anket sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, mükellefler hissettikleri vergi yükü arttıkça ve muhatap oldukları cezaların derecesi yükseldikçe vergi kaçakçılığına daha hoşgörülü yaklaşmaktadır. Ancak mükellefler, ödediği vergiler ile aldığı kamu hizmeti arasında ilişki kuruyor ise vergi kaçakçılığına bakışı olumsuzdur. Ayrıca mükelleflerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe kamu harcamalarının etkin kullanılması hususundaki duyarlılıkları artmaktadır.

Gerçek ve Yüce (1998) tarafından yapılan Bursa Ticari ve Sanayi odasına kayıtlı 235 mükellefi kapsayan anket çalışması ile mükelleflerin vergiye bakışını etkileyen öncelikli faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Anketin bulgularına göre deneklerin %38,3'ü vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı, %28,1'i bir ödev, %18,3'ü zorunlu bir ödeme, % 3,4'ü vergiyi bir yük ve %10,2'si ise vergiyi teşebbüs kabiliyetini engelleyen bir unsur olarak görmektedir.

Vergi kaçakçılığının temel nedenlerini soran soruya; ankete katılan mükelleflerin %26 'sı kamu harcamalarındaki savurganlık, %20.9'u belge sisteminin oturmamış olması, %18,6'sı vergi idaresinin ve denetimlerin yetersizliği, %16,6'sı vergi bilincinin yerleşmemiş olması, %9,4'u başkasının örnek alınması, %8,5'u kanunların sık sık değişmesi şeklinde cevap vermiştir. Vergi suçlarına uygulanması gereken cezaları soran soruya ise ankete katılan mükelleflerin %40.4 'ü para cezası, % 29.8 'i teşhir cezası, %16.6 'sı hapis cezası, % 13.2'si iş yeri kapatma cezası şeklinde cevap vermiştir. Anket sonuçlarından elde edilen bir diğer önemli sonuç ise mükelleflerin %54'ünün vergi kaçırarlara olumsuz yaklaşırken, geri kalanın sempati ile bakmasıdır.

Demir (1999) tarafından Afyon'da yapılan anket çalışması ile gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin vergi karşısındaki davranışları araştırılmıştır. Ankete katılan mükelleflerin %85,2'si "kamu harcamalarında savurganlık yapıldığı" kanaatinde olduklarını belirtmiştir. Yapılan diğer ampirik çalışmalardan farklı olarak hangi yollarla vergi kaçırıldığı araştırılmış olup bulgulara göre ankete katılan mükelleflerin %48.4'ü vergi doğuracak ticari işlemleri kayıtlara geçirmemek, %22.3'ü naylon fatura

kullanmak, %21.3'ü evrakta sahtecilik yapmak, % 6.4'ü defter ve belgeleri yok etmek şeklinde vergi kaçırma yöntemlerine cevap vermiştir.

Ankete katılan gelir vergisi mükellefleri vergi kaçırmanın birini %40 hırsız, %26.7 kurnaz bir iş adamı, %20 vatan haini, %13.3 çok iyi ediyor şeklinde görmektedir. Anket bulgularından elde edilen bulgulara göre mükellefler ödedikleri vergilerin kendileri üzerinde ağır bir yük olduğunu ileri sürmekte buna ilave olarak veiporgi mevzuatında çok sıklıkla yapılan değişikliklere gidilmesinin mükellef davranışlarını olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca vergi sisteminde yapılması planlanan değişikliklerde mükellef tercih ve davranışlarının göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya çıkan bir diğer önemli sonuçtur.

Bayraklı, Saruç ve Sağbaş tarafından yapılan çalışma ise toplam 481 vergi mükellefi ile gerçekleştirilmiş olup, katılımcılar Likert ölçeği olarak adlandırılan yöntemle hazırlanan ifadelerle göre kendi görüşlerine en uygun yanıtı vererek ankete katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, mükellefin vergi kaçırma kararını vermesinde vergi yükünün önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca mükellefin en yakınında yani referans grubunda vergi kaçırmanın olması ve toplumsal etki, o kişinin de vergi kaçırması sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan diğer yapılan araştırmalar göre vergi kaçırma olasılığının yaş ilerledikçe azalmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Anket bulgularından elde edilen verilere göre bu çalışmaya katılan mükellefler genel olarak vergi sistemini adil olarak algılamamaktadır. Ayrıca vergi yükünün adil olarak dağıtılması ve geniş bir tabana yayılması vergi uyumunu arttıracaktır.

Çoban ve Sezgin (2004) tarafından Denizli merkezde 1200 mükellefle gerçekleştirilen anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışmasının bulguları ile diğer çalışmalarda edilen bulgular karşılaştırıldığında farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Buna göre mükelleflerin vergi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları ve uygulanmakta olan vergi oranlarını bilmemelerine rağmen subjektif vergi yüklerinin yüksek olduğunu belirtmeleri, bu farklılığı göstermektedir.

Ankete katılan mükellefler Türkiye'de vergi kaçakçılığının temel sebebinin vergi oranlarının yüksek olması ve rüşvetin yaygın olması olarak görmektedir. Bu kapsamda vergi denetim ve cezalarının ise caydırıcı nitelikte olmadığını düşünmektedir. Vergi aflarını ise vergi kaçırıcıları ödüllendiren ve dürüst mükellefleri cezalandıran bir faktör

olarak görmektedir. Buna rağmen vergi affının tekrar çıkacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Vergilerin karşılıksız olmasına rağmen ankete katılan mükellefler, ödedikleri vergi karşılığında kamusal hizmetin kendilerine dönmesini beklemektedir. Bu durum mükelleflerin bilgi düzeylerinin yükseltilmesinin yanında vergi ile ilgili algılama biçimlerinin önemini de ortaya çıkarmaktadır. Yine buna bağlı olarak mükelleflerin vergiden kaçınma ve vergi kaçırmaya başvurmasının sebepleri arasında devletin elde ettiği kamu gelirlerinin etkin olarak kullanmaması ve mükelleflerin ödeyeceği vergiyi kendi açısından etkin bir şekilde kullanmayı tercih edebileceği, çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır. Anket bulguları kapsamında ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç ise toplumsal birliğin sağlanması önündeki en büyük engelin devlete olan güvensizlik olduğudur.

Çiçek (2006) tarafından İstanbul ili sınırları içerisinde 502 mükellefle gerçekleştirilen anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre, yükümlülerin %99.4'ü diğer yükümlülerin vergilerini tam olarak ödemediğine inanmaktadır. Bu durumun doğuracağı sonuçların ne olabileceği hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, yükümlülerin % 46,6'sı bu durumun herkesi vergi kaçırmaya ittiğini, % 44,8'i de vergi ödeme sevklerini kırdığını ifade etmiştir. Ayrıca yükümlülerin devletin artan gelir ihtiyacını nasıl karşılaması gerektiği hakkındaki görüşlere gelince % 52'lik kısım harcamalarını kısması gerektiğini, % 43,4'ü de vergi denetimlerini arttırması gerektiğini belirtmiştir.

Ankete katılan yükümlülerin %50'si Türkiye'de vergilerin tam olarak ödenmemesinin nedeni olarak vergi yükünün ağırlığını, % 32,7'si ise vergi bilinci ve vergi ahlakının yeterince yerleşmemiş olmasını neden olarak görmektedir. Bu durum vergilerin tam olarak ödenmemesinin sadece yüksek vergi yükünden değil, yükümlülerdeki eksik vergi ahlakı ve bilincinden de kaynaklandığını göstermektedir. Geriye kalanlar ise vergilerin tam olarak ödenmemesini; biçimsel yükümlülüklerin fazla olması, devletin verginin gerekliliğini kamuoyuna anlatamaması ve gerekli vergi reformlarının yapılamaması olarak görmektedir.

Anket bulgularına göre, yaş ve cinsiyetin yükümlülerin vergiyi tanımlamasında çok etkili olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ankete katılan yükümlülerin çoğunluğu (%77.5) ülkemizde uygulanan vergilerin adaletli olmadığına inanmaktadır.

Bunun sebebini ise ankete katılanların %40.6'sı devletin hala bazı kesimleri vergilendirmemesi, %31.3'de vergi kaçakçılığının yaygın olması şeklinde cevaplamıştır. Elde edilen veriler ışığında vergi bilincinin arttırılması için öncelikli olarak yapılması gerekenlerin sırasıyla; eğitim ve öğretimin arttırılması, vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi ve kamu harcamalarındaki savurganlığın azaltılması çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Tuay ve Güvenç (2007) tarafından yapılan çalışma 18 ilde ve 6546 mükellef üzerinde 73 sorudan oluşan anketle Gelir İdaresi Başkanlığı için yapılmıştır. Ankete katılan yükümlülerin büyük bir çoğunluğu vergi sistemindeki değişikliklerin kolaylıkla takip edilemediğini, vergi ile ilgili kanunların yeterince anlaşılır ve açık olmadığını düşünmekte ayrıca büyük bir çoğunluğu ödenen vergilerin hangi oranda nerelere harcandığını takip edemediklerini ifade etmiştir. Yine buna bağlı olarak ortaya çıkan önemli bir diğer sonuç, mükelleflerin ödedikleri verginin ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcandığına inanmamasıdır.

Ayrıca ankete katılan mükellefler Gelir İdaresi Başkanlığı'nın vergi ile ilgili konularda bilgi vermek amacıyla kullandığı iletişim yollarından yeterince yararlanamadıklarını ve Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan almakta oldukları bilgilerin ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmiştir.

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından uygulanan yeniliklerin mükelleflere ulaşım ulaşmadığını saptamak için katılımcılara son yıllarda mükelleflerin ödemesi gereken vergi çeşidinin azaltıldığını ifade eden sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun son yıllarda vergi çeşitleri azaltılmasına rağmen bu değişiklikten haberdar olmadığı ortaya çıkmıştır.

Kaynar (2007) tarafından Çanakkale ili sınırları içerisinde ticari kazanç elde eden 410 vergi mükellefi ile 31 soruluk anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile Çanakkale ilinde ticari kazanç elde eden yükümlülerin vergiye karşı tutumlarının ölçülmesi amaçlanmaktadır. Anket soruları değerlendirildiğinde; Çanakkale ilindeki yükümlülerin toplam değerler açısından gelir düzeylerinin vergiye yaklaşımları açısından herhangi bir farklılık göstermediği, evli yükümlülerin bekar yükümlülere göre vergi uyumlarının daha yüksek olduğu, medeni durumun ve ailedeki birey sayısının vergiye yaklaşımları açısından farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 25 yaş ve altı yükümlü grubunun vergiye yaklaşımları diğer yaş gruplarına göre daha

yüksek bulunmuş ve yas ilerledikçe vergiye yaklaşımların daha olumsuz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anket çalışması ile elde edilen bulgular daha önce diğer başka illere yönelik yapılmış benzer çalışmalardan ve literatürden bu kapsamda farklılık göstermiştir.

Ayrıca elde edilen bulgular Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yapısından kaynaklanan faktörler nedeniyle yaşanan vergi uyumsuzluğunu, Çanakkale ilinde ankete katılan yükümlüler açısından da doğrulanmıştır. Bu bağlamda; yüksek enflasyonun vergi oranlarını olumsuz etkilediği, milli gelire oranla vergi oranlarının yüksek bulunduğu, vergi politikaları belirlenirken halkın beklentilerinin göz ardı edildiği gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Çiçek, Karakaş ve Yıldız (2008) tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde 1361 mükellefi kapsayan bir anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan mükelleflerin illere göre dağılım oranları ele alındığında mükelleflerin %34.5 Gaziantep, % 29 Diyarbakır, %16.6 Şanlıurfa, %11 Adıyaman ve %8.8 Mardin'de yaşadığı görülmektedir.

Anket soruları içerisinde yer alan “Sizce vergi ne anlama geliyor?” sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde yükümlülerin % 33.3'ükamu hizmetlerinin bir karşılığı, % 30.9'u zorunlu bir ödeme, % 18.3'u bir ödev, % 15.3'ü bir yük ve % 2.2'sinin ise teşebbüs kabiliyetini engelleyen bir uygulama olarak vergiyi gördükleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca vergi yüküyle ilgili analizlere bakıldığı zaman, bölgede yaşayan yükümlülerin % 77.8 'i ödedikleri verginin yükünün *ağır ve çok ağır* diyerek yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Bölgede yaşayan yükümlülerin % 91.3'ü ülkemizde yükümlülerin vergisini tam olarak ödememesinin herkesi vergi kaçtırmaya sevk ettiğine ve vergi ödeme şevkini kırdığına inanmaktadır. Ayrıca vergi yükümlülerinin yarısından çoğu (% 54.9) vergi kaçırmanın diğer yükümlülerin bu davranışını hoş karşılamadıklarını, % 3.4' lük cüz'i bir kısmın ise bu davranışı hoş karşıladığını ortaya çıkmıştır. Yükümlülerin vergi kaçırıcılara verilmesi gereken cezalardan en çok tercih ettikleri çeşit olarak % 38.6 para cezasının olduğu görülmektedir. Bu ceza türünü ise sırasıyla ticaretten men cezası, teşhir cezası ve hapis cezası takip etmektedir. Anket bulgularına göre ortaya çıkan diğer bir sonuç ise; yükümlülerin yarısından çoğunun (% 51.1) ödedikleri vergilerle aldıkları kamu hizmeti arasında paralel bir bağ kuramamasıdır.

Alkan (2009) tarafından Zonguldak ili sınırları içerisinde 453 gelir vergisi mükellefi ile gerçekleştirilen 47 soruluk anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile vergi uygulamaları karşısında mükelleflerin nasıl bir tutum ve davranış sergiledikleri ve mükelleflerdeki vergi bilincinin düzeyinin araştırılması amaçlanmıştır. Ankete katılan mükelleflere, ödedikleri vergi ile gelirleri arasında ilişki kurarak elde ettikleri gelire göre fazla vergi ödeyip ödemedikleri sorulmuş ve elde edilen bulgular daha önce diğer birtakım illere yönelik yapılmış benzer çalışmalardan farklılık göstermiştir. Mükelleflerin önemli bir kısmı (%32,5) bu konuda fikir beyan etmemelerine rağmen büyük bir çoğunluk (%36,6) ödediği verginin gelirine oranla çokta fazla olmadığı ifade etmiştir. Yani mükelleflerin vergi yükü açısından ağır bir yük altından olmadıkları şeklinde beyanda bulunmaları dikkat çekicidir.

Ayrıca mükelleflerin çoğunluğu vergiyi devletin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin karşılığı olarak görmektedir. Ancak bu bağlamda vergilerin etkin bir şekilde kullanıldığı konusunda sorulan soruya mükelleflerin büyük bir çoğunluğu (%59) kamu tarafından sunulan mal ve hizmetlerin etkin ve verimli sunulmadığı yanıtını vermiştir.

Yenigün (2012) tarafından İstanbul ili sınırları içerisinde 560 vergi mükellefine ile gerçekleştirilen anket çalışması yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada, mükelleflerin ödedikleri vergiyi psikolojik ve sosyal yönden nasıl algıladıkları ve bu algılamaya paralel olarak sergiledikleri tutumların hangi davranışlar olarak dışa vurulduğu ve bu davranışlarını etkileyen sebeplerin neler olduğu incelenmiştir.

Ankete katılan mükelleflerin verginin tanımına verdiği cevaplara göre; % 32,3'ü kamu hizmetlerinin karşılığı, % 25,7'si zorunlu bir ödeme, % 22,0'ı vatandaşlık görevi, % 10,9'u devlete duyulan bağlılığın bir göstergesi, % 9,1'i bir yük olarak vergiyi görmektedir. Yani mükelleflerce vergiler, zorunlu bir ödeme olarak algılanmaktadır. Ayrıca ülkemizde uygulanan vergi sistemini katılımcıların %78,6'sı adil bulmamıştır. Yine buna bağlı olarak ortaya çıkan diğer bir sonuç, yükseköğrenim ve üstü öğretim gören kişilerin ilk veya orta öğretim seviyesinde öğrenim görenlere kıyasla vergi sistemini adil bulmamasıdır.

Vergi yükü ile ilgili analizler incelendiğinde katılımcıların % 76 gibi büyük bir çoğunluğu hissettikleri vergi yükünü ağır ve çok ağır bulmaktadır. Yapılan ankette en dikkat çekici sonuçlardan biri, miktarı büyük veya küçük olsun herhangi bir vergi kaçırma hareketinin birçok mükellef tarafından kabul edilemez olarak görülmesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VERGİYE KARŞI MÜKELLEFLERİN TEPKİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI: AĞRI İLİ ÖRNEĞİ

Vergi gelirlerinin arttırılması ve vergi kayıplarının en aza indirilebilmesi mükelleflerin vergiyi algılamaları ve verginin bir vatandaşlık görevi olduğu bilincini kazanmaları ile mümkündür. Bu sebeple vergileme psikolojisi alanında yapılan çalışmalar önem taşımaktadır.

Bu bölümde, Ağrı ili için bir örneklem oluşturularak anket çalışması yapılmış, anket çalışması sonucunda elde edilen veriler ise çeşitli istatistiksel analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiyi psikolojik ve sosyal yönden nasıl algıladıkları ve bu algılamaya karşısında sergiledikleri tutumların hangi davranışlar olarak dışa vurulduğu ve bu davranışlarını etkileyen sebeplerin neler olduğu analiz edilecektir.

4.1. ARAŞTIRMA PLANI

Mükelleflerin vergi karşısındaki davranış biçimlerini temel olarak bireysel ve çevresel faktörler etkilemektedir. Bireysel faktörler; mükellefin vergi ahlakı, ödeme gücü, gelir düzeyi, eğitim ve öğretim düzeyi, yaşı, meslek grubu siyasi iktidarı benimse durumu, kamu hizmetlerinin etkin kullanımı, diğer yükümlüler hakkındaki görüşleri, devlete olan bağlılığı vb. olmakla birlikte bunlar çevresel faktörlerinde de etkisiyle mükelleflerin vergi karşısında farklı davranışlarda bulunmasına yol açmaktadır.

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını incelemek amacıyla literatürde birçok çalışma yapılmıştır. 2004 yılında Hilmi Çoban tarafından “Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği” ; 2007 yılında Gelir İdaresi Başkanlığı çalışanlarından Elif Tuay ve İnci Güvenç tarafından “Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı”; 2008 yılında Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması” adlı

çalışmalar literatürde dikkat çeken araştırmalar olarak yer almaktadır. Yapılan bu çalışmalarda vergi mükelleflerinin verdikleri cevaplar analiz edilerek; vergi afları, vergi oranları, vergi cezaları ve denetiminin etkinliği gibi konularda düşüncelerinin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar vergi mükelleflerinin daha iyi tanınması ve etkin bir vergi sisteminin oluşturulmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Ağrı ilinde yer alan vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiyi psikolojik ve sosyal yönden nasıl algıladıkları ve bu algılamaya karşısında sergiledikleri tutumların hangi davranışlar olarak dışa vurulduğu ve bu davranışlarını etkileyen sebeplerin neler olduğunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada bir örneklem oluşturularak anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler çeşitli istatistiksel analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Aşağıda, yapılan anket çalışmasının amaç ve kapsamına, araştırmanın yöntemine ve ilerleyen bölümlerde de analiz sonuçlarına yer verilmektedir.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Literatürde mükellef davranışları araştırmaları “mali sosyoloji” ve “mali psikoloji” kavramına verilen önemin artmasına paralel olarak artış göstermektedir. Mali sosyoloji kavramı; sosyal, ekonomik, politik değişkenlerin mali olaylar üzerindeki etkisini ve/veya mali olayların sosyal, politik ve ekonomik değişkenler üzerindeki etkisini incelemektedir (McLure, 2005: 1). Bu sebeple “mali sosyoloji, hükümet politikalarının olumsuz etkilerini aza indirebilmek ve ülkelerin refah seviyelerini artırabilmek amacıyla önem teşkil etmektedir” (Backhaus, 2002: 74). Mali psikolojinin konusu ise 1992 yılında User tarafından yapılan “Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı” adlı çalışmada “mali olayların bireyler üzerindeki etkileriyle, bireylerin mali araç ve olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarının araştırılması” olarak ifade edilmektedir. Bu disiplinin ilgi alanı ise “vergileme ve vergilerin yapısıyla birlikte bütçe politikası, harcama değişkenleri ve borçlanmanın bireyler üzerindeki etkileri ve bireylerin bu durumlar karşısındaki tutumlarının araştırılması” şeklinde ifade edilmektedir (aktaran Çiçek, 2006: 27). Aynı şekilde bu kavram da hükümet politikalarının etkinliği ve verimliliği açısından önem arz etmektedir.

Yapılan bu çalışma ile Türkiye'nin vergi gelirleri sıralamasında 81 il arasında oldukça gerilerde olan Ağrı ilindeki vatandaşların vergi hakkındaki genel düşünce ve algılarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Vergi gelirlerinin arttırılması ve vergi

kayıplarının en aza indirilebilmesi mükelleflerin vergiyi algılamaları ve verginin bir vatandaşlık görevi olduğu bilincini kazanmaları ile mümkündür. Bu sebeple Ağrı ilinde gerçekleştirilen bu çalışma vatandaşların vergi bilinci ve algısının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın temel problemini mükelleflerin vergiler karşısındaki çeşitli davranışları ve gösterdiği tepkiler oluşturmaktadır. Ampirik uygulamayla gerçekleştirilmek istenen amaç; genel anlamda bireylerin neden vergiler karşısında tepki gösterdikleri ve bu tepkilerin ortaya çıkmasında etkili olan sebeplerin ortaya çıkarılmasıdır. Özel anlamda ise vergi kaçırma eğilimini etkileyen psikolojik ve ahlaki faktörleri açıklayan değişkenleri belirleyebilmektir. Böylelikle vergi kaçırma davranışında etkili olan genel ve özel sebepler incelenebilmekte ve çeşitli öngörülerle vergi kaçakçılığının en aza indirgenebilmesi açısından çeşitli çözüm önerileri değerlendirilebilmektedir.

Bu araştırma; Ağrı ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren gelir vergisi yükümlüleri, kurumlar vergisi yükümlüleri, basit usule tabi vergi yükümlüleri, ücretliler, servet vergisi ödeyenler ve KDV'ye muhatap olan tüketicilerden oluşan vergi yükümlülerinin ankete rastgele katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın sınırlılıklarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- Her araştırma çalışmasında olduğu gibi bu araştırmanın da zaman ve maddi kaynak yönünden sınırlılıkları bulunmaktadır.
- Elde edilen bulgular Ağrı ilinde anket sorularını cevaplayan bireylerin verdikleri cevaplarla sınırlı olup Ağrı ilinin genelini temsil etmemektedir.
- Araştırma verilerinin doğruluğu ve geçerliliği veri toplama yöntemi olarak kullanılan anket formu ve ankette yer alan sorular ile sınırlıdır.
- Bu çalışmada yer alan tüm bilgi ve görüşler yararlanılan bilimsel kaynaklar ve araştırmacının bu bilimsel kaynaklara dayalı görüşleri ile sınırlıdır.

4.1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi “Ağrı ilindeki mükelleflerde vergi algısı ve vergi bilinci oluşmuş mudur?” ve “Mükelleflerin vergiye ve/veya vergi alınmasına karşı bir tepkisi var mıdır?” şeklinde olup verilerin analizi bu kapsamda cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Ayrıca araştırmaya katılan mükelleflerin verdikleri cevaplar doğrultusunda aşağıda yer alan başlıklar istatistiksel olarak analiz edilerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

- Ağrı ilindeki mükelleflerin verginin vatandaşlık görevi olduğuna yönelik algıları ve vergi bilinç düzeyinin belirlenmesi
- Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiye ve vergi oranlarına karşı tepki düzeyi
- Ağrı ilindeki mükelleflerin vergi kaçakçılığının önlenmesi için vergi bilincinin oluşmasına ilişkin düşünceleri
- Mükelleflerin Ağrı ilinde etkin bir vergi denetimi sistemi uygulanıp uygulanmadığına ilişkin düşünceleri
- Ağrı ilindeki mükelleflerin Türkiye’de adil bir vergilendirme sisteminin uygulanıp uygulanmadığına ilişkin düşünceleri

4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemine Belirlenmesi

Araştırmanın evrenini Ağrı genelinde vergilendirme işlemiyle karşı karşıya kalan tüm mükellefler, araştırmanın örneklemini ise Ağrı ilindeki 401 vergi mükellefi oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde rastgele örneklem seçimi yöntemi tercih edilmiş olup araştırmaya katılım gönüllük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin doğruluğu ise katılımcıların anket sorularına samimi ve doğru cevap verdikleri varsayımına dayanmaktadır.

Anket çalışmasının uygulanmasında Ağrı ilinin seçilmesindeki önemli unsurlardan bazıları; Ağrı’nın Türkiye’nin en doğusunda yer alması, ilin sanayisinin Türkiye’nin ekonomik gücüne katkıda bulunacak derecede büyük olmaması, halkın başlıca geçim kaynağının hayvancılık olması ve ilin nüfusunda genel itibariyle

vergilendirme potansiyeli düşük olan mükelleflerin sayıca fazla olması olarak özetlenebilmektedir. Anket çalışması araştırma evrenin belirlenmesi ise Ocak 2014 ile Mart 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma çalışmasında mükelleflerin vergi karşısındaki tepkilerini değerlendirebilmek amacıyla 42 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu EK-1'de yer almaktadır. Çalışmada kullanılan anket formunun hazırlanmasında literatürde yer alan gerek teorik gerekse ampirik uygulamaları içeren çalışmalardan yararlanılmıştır. Anket formu; mükelleflerin kişisel durumlarına ilişkin yaş, cinsiyet, medeni hal, çocuk sayısı, eğitim seviyesi, meslek ve gelir düzeyi ile ilgili sorulardan ve vergiye karşı davranışlarını etkileyebilecek faktörler esas alınarak tasarlanan sorulardan oluşmaktadır.

Araştırma'nın anket formunda yer alan sorular kendi aralarındaki ilişkiye dayalı olarak beş grupta kategorilendirilmiş ve her bir kategori istatistiksel olarak analiz edilerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Anket formunda yer alan sorulara göre oluşturulan kategoriler ise şunlardır:

- Araştırmaya Katılanların Vergi Algılarının ve Vergi Bilinci Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi Kategorisi
- Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi Kategorisi
- Vergi Kayıplarının Nedenlerine Yönelik Düşüncelerin Belirlenmesi ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine Yönelik Çözümler Kategorisi
- Araştırmaya Katılanların Vergi Denetimlerinin Etkinliği ve Vergi Cezaları Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi Kategorisi
- Araştırmaya Katılanların Vergi Adaleti Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi Kategorisi

4.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma verileri SPSS 20.0 istatistik paket programı yardımı ile analiz edilmiştir. Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiyi algılamaları ve vergiye karşı gösterdikleri tepkiler ise istatistiksel olarak çeşitli değişkenlere göre belirlenerek yorumlanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde frekans ve tanımlayıcı istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin verilere frekans (dağılım) analizi uygulanmış ve katılımcıların demografik özellikleri yüzdesel olarak ifade edilmiştir.

Anket sonuçlarının içsel tutarlılığını sınamak amacıyla “Güvenilirlik (Cronbach’s Alpha) Testi” yapılmıştır. Mükelleflerin vergi kaçırma eğilimine ilişkin 34 yargının yer aldığı anketin ikinci bölümünün Cronbach’s Alpha değeri 0.658 olarak tespit edilmiştir. Alfa değeri 0 ile 1 arasında değer almakta ve anlamlı olabilmesi için 0.50 ve üzerinde olması gerekmektedir (Altunışık, vd., 2010: 124). Bu sonuca göre sorulara verilen cevapların tüm veri seti için 0.658 oranında anlamlı olduğu söylenebilir. Aşağıdaki tabloda anket sonuçlarının güvenilirlik analizi sonucu yer almaktadır.

Tablo 4.1: Anket Sonuçlarının Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,658	34

4.3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

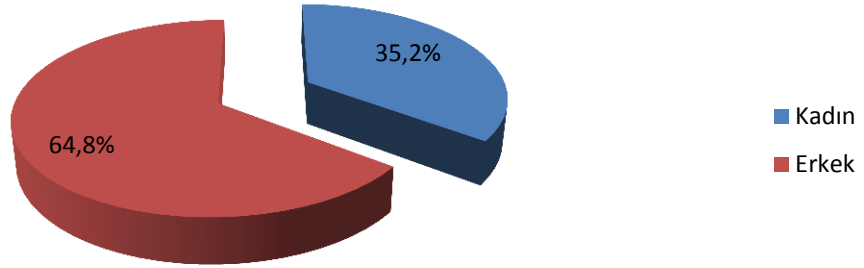
4.3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerinin frekans dağılımları tablolar yardımı ile gösterilmiş ve bulgular kısaca yorumlanmıştır.

Tablo 4.2: Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kadın	141	35,2	35,2	35,2
Erkek	260	64,8	64,8	100,0
Toplam	401	100,0	100,0	

Tablo 4.2 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %35,2'sinin kadın, %64,8'inin ise erkek mükelleflerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların cinsiyetleri yönünden dengeli bir dağılım göstermediğini söylememiz mümkündür. Dağılımın erkekler yönünden ağırlıklı olmasını, Ağrı ilinde çalışanların ve dolayısıyla vergi mükelleflerinin çoğunlukla erkeklerden oluşmasından kaynaklandığı şeklinde açıklayabiliriz.

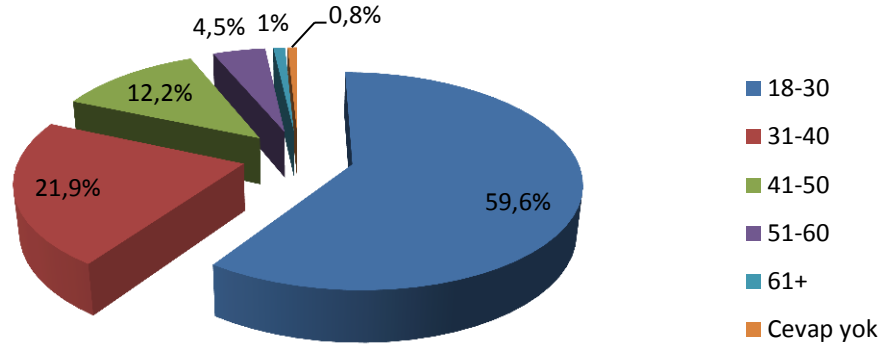
Şekil 4.1: Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 4.3: Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
18-30	239	59,6	59,6	59,6
31-40	88	21,9	21,9	81,5
41-50	49	12,2	12,2	93,7
51-60	18	4,5	4,5	98,2
61+	4	1,0	1,0	99,2
Geçerli Toplam	398	99,2	99,2	99,2
Cevap Yok	3	0,8	0,8	100,00
Kümülatif Toplam	401	100		

Tablo 4.3 incelendiğinde, araştırmaya katılan 401 katılımcıdan %0,8'inin bu soruya cevap vermediği görülmektedir. Katılımcıların %59,6'sının 18-30 yaş grubunda, %21,9'unun 31-40 yaş grubunda, %12,2'sinin 41-50 yaş grubunda ve %4,5'inin ise 61 ve üstü yaş grubuna dahil bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun 18-30 yaş grubundan oluşması tamamen tesadüfi olup Ağrı ilinin genel nüfus yapısı ile uyum gösterdiği söylenebilir.¹

¹ 2011 yılı verilerine göre Ağrı nüfusunun %40'ını 0-15 yaş, %30'unu 15-29 yaş, %15'ini 30-44 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. **Kaynak Web_15:** http://mesgep.meb.gov.tr/dokumanlar/26051226_dezavantajlibireylerinegitim_raporlari.pdf, 01.04.2014.

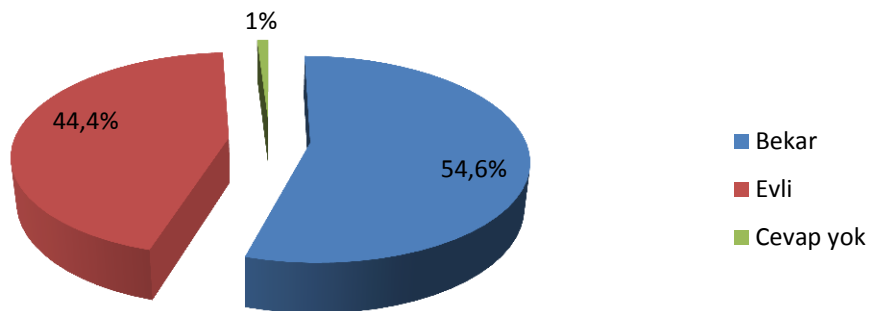

Şekil 4.2: Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 4.4: Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bekar	219	54,6	54,6	54,6
Evli	178	44,4	44,4	99,0
Geçerli Toplam	397	99,0	99,0	99,0
Cevap Yok	4	1,0	1,0	100,0
Kümülatif Toplam	401	100		

Tablo 4.4 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %54,6'sının bekar, %44,4'ünün evli bireylerden oluştuğu görülmektedir. Medeni durumlarını belirtmeyen katılımcıların oranı ise %1 olarak görülmektedir.

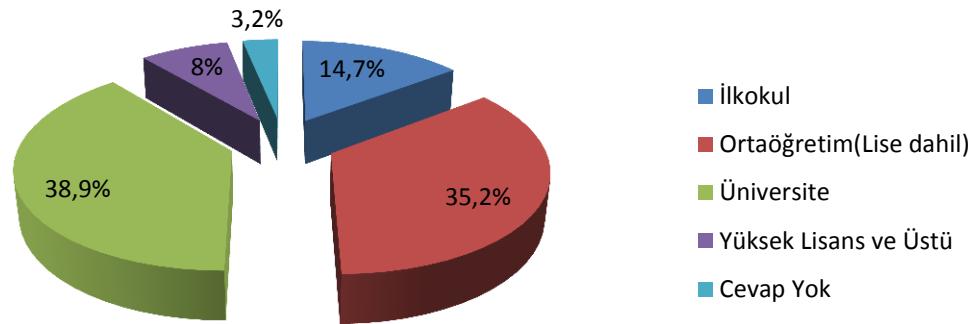

Şekil 4.3: Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 4.5: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlkokul	59	14,7	14,7	14,7
Ortaöğretim (Lise Dahil)	141	35,2	35,2	49,9
Üniversite	156	38,9	38,9	88,8
Yüksek Lisans ve Üstü	32	8,0	8,0	96,8
Geçerli Toplam	388	96,8	96,8	96,8
Cevap Yok	13	3,2	3,2	100,0
Kümülatif Toplam	401	100,0		

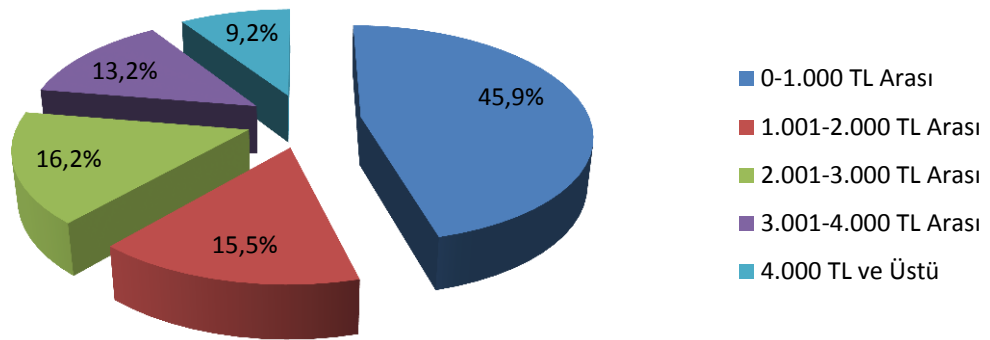
Tablo 4.5 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %38,9'unun üniversite eğitim düzeyinde, %35,2'sinin ortaöğretim düzeyinde (lise dahil), %8'inin ise yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılanların %3,2'sinin ise bu soruya cevap vermedikleri görülmektedir. Bulgulara göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun (%82,1) lise ve üstü düzeyde eğitim seviyesinde oldukları ve örneklem grubunun eğitilmiş kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.4: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı**Tablo 4.6: Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı**

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-1.000 TL Arası	184	45,9	45,9	45,9
1.001-2.000 TL Arası	62	15,5	15,5	61,4
2.001-3.000 TL Arası	65	16,2	16,2	77,6
3.001-4.000 TL Arası	53	13,2	13,2	90,8
4.000 TL ve Üstü	37	9,2	9,2	100,0
Geçerli Toplam	401	100,0	100,0	100,0

Cevap Yok	0	0,0	0,0	
Kümülatif Toplam	401	100,0		

Tablo 4.6 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %45,9'unun gelirinin 1.000 TL ve daha altı düzeyde olduğu, katılımcıların %15,5'inin ise 1.001-2000 TL düzeyinde gelir grubu içinde yer aldıkları görülmektedir. Gelir düzeyinin Türkiye ortalaması sayılabileceği 2.001 TL ve daha üstü olduğu gruplarda ise %38,6'lık katılımcının yer aldığı görülmektedir. Bulgulara göre, araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun (%61,4) alt gelir düzeyindeki bireylerden oluştuğu söylenebilir.

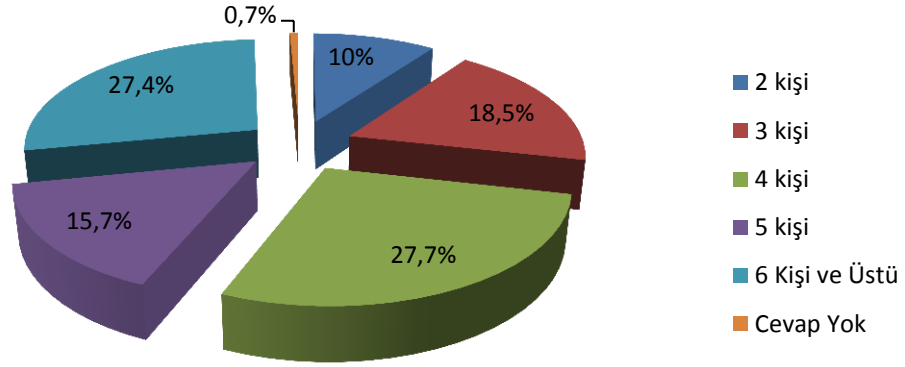
Şekil 4.5: Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 4.7: Araştırmaya Katılanların Ailedeki Birey Sayılarına Göre Dağılımları

Ailedeki Birey Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
2 Kişi	40	10,0	10,0	10,0
3 Kişi	74	18,5	18,5	28,5
4 Kişi	111	27,7	27,7	56,2
5 Kişi	63	15,7	15,7	71,9
6 Kişi ve Üstü	110	27,4	27,4	99,3
Geçerli Toplam	398	99,3	99,3	99,3
Cevap Yok	3	0,7	0,7	100,0
Kümülatif Toplam	401	100,0		

Tablo 4.7 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %27,7'sinin ailedeki toplam birey sayısı 4 kişi, %27,4'ünün ise 6 veya daha fazla kişi olduğu görülmektedir. Katılımcıların %18,5'inin ailedeki birey sayısı 3 iken, %10'unun ise 2 kişidir. Ailedeki birey sayısı 5 kişi olanların oranı ise %15,7 olduğu görülmektedir. Katılımcıların %0,7'si bu soruya cevap vermemiştir. Bulgular değerlendirildiğinde; araştırmaya

katılanların %89,3'ünün çekirdek aile (anne, baba ve çocuk) olarak adlandırılacak 3 kişi ve üstü kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Yeni evli ve/veya çocuksuz aile sayısı ise katılımcıların sadece %10'undan oluşmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun en az bir çocuklu veya çocuklarla birlikte üst ebeveynlerin de (dede, nine, vb.) yer aldığı ailelerde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

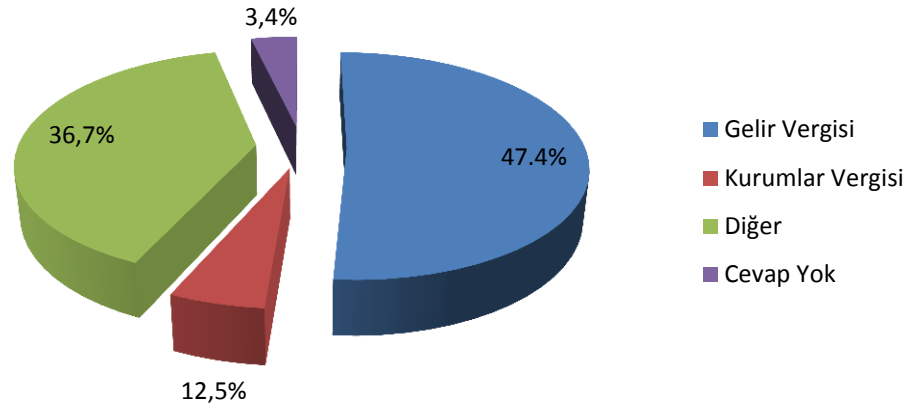
Şekil 4.6: Araştırmaya Katılanların Ailedeki Birey Sayılarına Göre Dağılımları

Tablo 4.8: Araştırmaya Katılanların Dahil Oldukları Beyanname Grubuna Göre Dağılımları

Beyanname Türü	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gelir Vergisi	190	47,4	47,4	47,4
Kurumlar Vergisi	50	12,5	12,5	59,9
Diğer	147	36,7	36,7	96,6
Hiçbiri	0	0,0	0,0	96,6
Geçerli Toplam	387	96,6	96,6	96,6
Cevap Yok	14	3,4	3,4	100,0
Kümülatif Toplam	401	100,0		

Tablo 4.8 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %47,4'ünün gelir, %12,5'inin kurumlar vergisi mükellefi oldukları görülmektedir. Katılanların %36,7'si ise diğer (Serbest Meslek Kazancı, Zirai Kazanç, Gayrimenkul Sermaye İradı, vb.) cevabı verdikleri görülmektedir. Katılımcıların %3,4'ünün ise bu soruya cevap vermedikleri görülmektedir. Bulgulara göre, katılımcıların yaklaşık yarısının ücretli olarak bir işyerinde çalıştıkları veya ücret geliri oldukları görülmektedir. Beyana tabi geliri olan vergi mükelleflerinin oranının ise %49,2 olduğu görülmektedir.

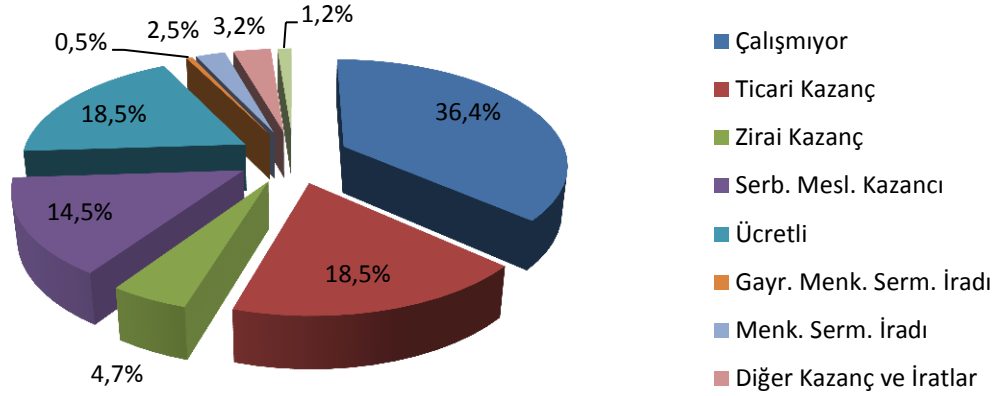
Şekil 4.7: Araştırmaya Katılanların Dahil Oldukları Beyanname Grubuna Göre Dağılımları

Tablo 4.9: Araştırmaya Katılanların Kazanç Gruplarına Göre Dağılımı

Kazanç Türü	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çalışmıyor	146	36,4	36,4	36,4
Ticari Kazanç	74	18,5	18,5	54,9
Zirai Kazanç	19	4,7	4,7	59,6
Serb. Mesl. Kazancı	58	14,5	14,5	74,1
Ücretli	74	18,5	18,5	92,6
Gayr. Menk. Serm. İradı	2	0,5	0,5	93,1
Menk. Serm. İradı	10	2,5	2,5	95,6
Diğer Kazanç ve İratlar	13	3,2	3,2	98,8
Geçerli Toplam	396	98,9	98,8	98,8
Cevap Yok	5	1,2	1,2	100,0
Kümülatif Toplam	401	100,0		

Tablo 4.9 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %36,4'ünün çalışmadığı görülmektedir. Bu soruya cevap vermeyenlerin oranı ise %1,2'dir. Çalışmayanlar ve cevap vermeyenlerin oranı düştüğünde, çalışan ve/veya bir geliri olan dolayısıyla vergi mükellefi olarak nitelendirilebilecek katılımcıların oranının %62,4 olduğu görülmektedir. Bulgulara göre, katılımcıların üçte birinden fazlasının vergi mükellefi olarak nitelendirilemeyecekleri ve/veya herhangi bir kazançları olsa bile bu kazançlarını vergiye konu etmediklerini (emekli veya kayıt dışı çalışan), diğer bir ifade ile vergi ödemekten kaçındıkları söylenebilir. Ancak Ağrı ilinin ticari ve sanayi potansiyeli

dikkate alındığında², ildeki iş olanaklarının kısıtlı ve işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun gerçekte hiçbir gelirleri olmamasının daha doğru bir tanımlama olacağı söylenebilir.

Şekil 4.8: Araştırmaya Katılanların Kazanç Gruplarına Göre Dağılımı

4.3.2. Araştırmaya Katılanların Vergi Algılarının ve Vergi Bilinci Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi

Tablo 4.10: Araştırmaya Katılanların Vergiyi Algılamaları

Vergi Algısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Devlet Hizmetlerinin Karşılığıdır	149	37,2	37,2	37,2
Zorunlu Ödemedir	70	17,5	17,5	54,7
Vatandaşlık Görevidir	71	17,7	17,7	72,4
Yüktür	48	12,0	12,0	84,4
Devlete Bağlılık Göstergesidir	59	14,6	14,6	99,0
Geçerli Toplam	397	99,0	99,0	99,0
Cevap Yok	4	1,0	1,0	100,0
Kümülatif Toplam	401	100		

² Bkz. Ekler: Ağrı iline ilişkin istatistiksel bilgi ve veriler çalışmanın ekler bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 4.10 incelendiğinde, Ağrı ilinde gerçekleştirilen araştırma çalışmasına katılanların %69,5'inin vergiyi 'Devletin yaptığı kamu hizmetlerinin karşılığı, vatandaşlık görevi ve devlete bağlılığı göstergesi' olarak algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların %29,5'inin ise vergiyi, 'bir yük ve zorunlu ödeme' olarak algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların %1'inin bu soruya cevap vermediği görülmektedir. Bulgulara göre, araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğunda vergi bilinci ve algısının oluştuğunu ayrıca vergiyi bir zorunluluk olarak değil, vatandaşlık görevi olarak algıladıkları söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda, Ağrı ilindeki mükelleflerin, verginin vatandaşlık görevi olduğuna yönelik algıları ve vergi bilinç düzeyi bulunmadığı söylenemez. Diğer bir ifadeyle gerçekleştirilen araştırmaya katılan örneklem grubunun verilerinden elde edilen bulgular, Ağrı ili ile özdeşleştirildiğinde mükelleflerin vergi algısının var olduğu ve vergi bilincine sahip oldukları görülmektedir.

4.3.3. Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi

Araştırma çalışmasının bu kısmında, katılımcıların vergiye bakış açıları ve devletin vergi harcamalarına ilişkin görüşlerinin, frekans ve dağılımları ile ulaşılan bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.11: Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı (1)

Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.9) Ödediğiniz vergilerin yükünü nasıl buluyorsunuz?		
a) Çok ağır	159	39,7
b) Ağır	140	34,9
c) Normal	65	16,2
d) Az	28	7,0
Cevapsız	9	2,2

S.12) Ödenen vergiler kamu hizmetlerinde etkin kullanılıyor mu?		
a) Evet	66	16,5
b) Hayır	202	50,4
c) Fikrim yok	126	31,4
Cevapsız	7	1,7
S.13) Kamu harcamalarında savurganlık olduğunu düşünüyor musunuz?		
a) Evet	275	68,6
b) Hayır	71	17,7
c) Fikrim yok	53	13,2
Cevapsız	2	0,5
S.16) Ödediğiniz vergi ile devlet hizmetleri arasında bir bağlantı kuruyor musunuz?		
a) Evet	176	43,9
b) Hayır	158	39,4
c) Fikrim yok	65	16,2
Cevapsız	2	0,5
S.17) Kamu harcamaları ile ödediğiniz vergileri ilişkilendirerek değerlendirmede bulunuyor musunuz?		
a) Yalnızca izliyorum	108	26,9
b) İzliyorum ve değerlendiriyorum	148	36,9
c) İlgileniyorum	72	18,0
d) Fikrim yok	71	17,7
Cevapsız	2	0,5

Tablo 4.11 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %74,6'sının Türkiye'deki vergilerin çok ağır veya ağır olduğu yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Araştırmaya katılanların %50,4'ünün ödenen vergilerin kamu hizmetlerinde etkin olarak kullanılmadığına, %68,6'sının ise kamu harcamalarında savurganlık yapıldığına inandıkları görülmektedir. Araştırmaya katılanların %43,9'u ödedikleri vergi ile devlet hizmetleri arasında bir bağlantı kurabilirken, bağlantı kuramayanların oranı %39,4'tür. Bulguya göre araştırmaya katılanların vergi ile devlet hizmetleri arasındaki ilişkiyi algılamakta zorlandıkları söylenebilir. Bu durum, mükellef ve vatandaşların eğitim düzeyi arttıkça değişmekte ve vergi ile devlet hizmetleri arasındaki ilişkiye yönelik algı

artmaktadır. Araştırmaya katılanların %54,9'unun ödedikleri vergi ile kamu harcamalarını ilişkilendirdikleri ve değerlendirme yapabildikleri görülmektedir. Bu bulguya göre, katılımcıların yarısından biraz fazlasının vergi-harcama ilişkisini değerlendirebildikleri, önemli bir kısmının ise vergi-harcama ilişkisini değerlendirme düşüncesinde olmadıkları söylenebilir.

Tablo 4.12: Araştırmaya Katılanların Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı (2)

Vergi ve Devletin Vergi Harcamaları Hakkındaki Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.27) Türkiye’de vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünüyor musunuz?		
a) Evet	313	78,1
b) Hayır	80	20,0
Cevapsız	8	1,9
S.33) Vergi kanunlarındaki değişikliklerden nasıl haberdar oluyorsunuz?		
a) Gazete, dergi, radyo, TV, vb.	200	49,9
b) Muhasebecimden	41	10,2
c) Vergi dairesine danışarak	21	5,2
d) İş Arkadaşlarım ve çevremden	20	5,0
e) Meslek odalarından	39	9,7
f) Takip etmiyorum	78	19,5
Cevapsız	2	0,5
S.36) Günümüz koşullarında vergisini tam ödeyen mükellefin durumunu nasıl özetlersiniz?		
a) Saygınlığı artmaktadır	67	16,7
b) Vatandaşlık görevini yapmaktadır	181	45,1
c) Bir yıl içinde iflas eder	44	11,0
d) Ekonomik gelişimini tamamlayamaz	37	9,2
e) Önemli bir şey olmaz	66	16,5
Cevapsız	6	1,5

S.41) Devlet artan harcamalarını hangi yolla karşılamalıdır?		
a) Borçlanarak	51	12,7
b) Harcamaları kısarak	124	30,9
c) Vergi türlerini ve oranlarını arttırarak	55	13,7
d) Vergi denetim ve cezalarını arttırarak	96	23,9
e) Fikrim yok	72	18,0
Cevapsız	3	0,8
S.42) Vergi kanunları hakkında ne düşünüyorsunuz?		
a) Basit	68	17,0
b) Anlaşılmaz	135	33,7
c) Uyulması çok zor	93	23,2
d) Fikrim yok	100	24,9
Cevapsız	5	1,2

Tablo 4.12 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %78,1'inin Türkiye'deki vergi oranlarının yüksek olduğunu savundukları görülmektedir. Katılımcılar; vergi kanunları ile ilgili değişikliklerden genellikle medya (%49,9), muhasebecileri (%10,2) ve meslek odaları kanalı (%9,7) ile haberdar olmaktadır. Araştırmaya katılanların %61,8'i, vergisini tam ödeyenlerin vatandaşlık görevlerini yerine getirdikleri ve vergi ödeyen bu kişilerin saygınlıklarının arttığına inandıkları görülmektedir. Araştırmaya katılanların sadece %13,7'sinin artan kamu harcamalarının karşılanması için vergi türleri ve oranlarının arttırılmasının gerektiğine, %18'inin bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadığı ve geri kalanların ise kamu harcamalarının finansmanında devletin vergi dışında başka alternatifler bulması gerektiğine inandıkları görülmektedir. Bulgulardan en dikkat çekici olanı ise katılımcıların %23,9'unun, devletin vergi gelirlerini arttırmak için vergi denetim ve cezalarını arttırması gerektiği görüşünde olmalarıdır. Bu bulgu, vatandaş ve mükelleflerin yaklaşık %25'inin vergi kayıp ve kaçaklarına bağlı, devletin vergi oranlarının arttırdığı yönünde algıya sahip olduklarını göstermektedir. Etkin bir vergi denetimi ve vergi kayıp ve kaçaklarının tespiti durumunda uygulanacak cezaların, kayıt dışılığı azaltacağı ve devletin kamu harcamalarının finansmanı için vergi oranlarını arttırma yoluna başvurmayacağı görüşünü savunmaktadırlar. Katılımcıların %17'si vergi kanunlarını anlaşılır ve basit olarak nitelendirirken, %56,9'u anlaşılması

ve uyulmasının zor olduğu, %24,9'unun ise bu konuda herhangi bir görüşe sahip olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.11 ve 4.12 birlikte değerlendirildiğinde, araştırmaya katılanların vergi hakkında olumsuz düşünceye sahip olmadıkları, gerek vergi oranlarının yüksekliği ve gerekse ödedikleri vergilerin kamu harcamalarında etkin kullanılmadığı yönünde düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca devletin kamu harcamalarının finansmanında vergi türü ve oranlarını arttırmayı bir finansman modeli olarak tercih etmesi yerine mükelleflerin üzerine ilave yük getirmeyecek alternatif kaynaklar bulması gerektiğini savundukları söylenebilir. Yani Ağrı ilindeki mükelleflerin vergi oranlarının yüksek olmasına, alınan vergilerin fazlalığına, vergilerin kamu tarafından etkin şekilde kullanılmamasına ve vergi yasalarının kolay ve anlaşılır olmamasına karşı tepkili olduklarını söylememiz mümkündür. Bulgulara göre; Ağrı ilindeki mükelleflerin, vergiye ve vergi oranlarına karşı tepki duyduğu söylenebilir. Yukarıda yapılan frekans analizlerinde de verilen cevaplarının dağılımının, bu görüşü destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

4.3.4. Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine Yönelik Düşüncelerinin Belirlenmesi

Tablo 4.13: Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı (1)

Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.15) Bazı mükelleflerin vergilerini ödemediklerini düşünmeniz sizi nasıl etkiliyor?		
a) Daha çok vergi ödemeye sevk ediyor	72	18,0
b) Vergi ödeme şevkini kırıyor	160	39,9
c) Vergi kaçırmaya teşvik ediyor	78	19,5
d) Herhangi bir etkisi bulunmamaktadır	76	19,0
Cevapsız	15	3,6

S.20) Ülkemizde vergi bilincinin nasıl arttırılacağını düşünüyorsunuz?		
a) Eğitim ve öğretim	88	21,9
b) Vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi	125	31,2
c) Kişi başına düşen gelir düzeyinin arttırılması	70	17,5
d) Vergi oranlarının düşürülmesi	54	13,5
e) Kamu harcamalarının etkinliğinin arttırılması	54	13,5
Cevapsız	10	2,9
S.25) Sizce vergi oranlarının azaltılması mükellefler üzerinde ne tür etkiler yaratır?		
a) Vergi gelirleri artar	72	18,0
b) Vergi gelirleri azalır	88	21,9
c) Vergi tabanı genişler	54	13,5
d) Vergi kaçakçılığını azaltır	179	44,6
Cevapsız	8	2,0
S.26) Vergi oranlarının arttırılması veya üzerinize düşen vergi yükünü arttıracak bir kanunun çıkması sizi nasıl etkiler?		
a) Daha fazla vergi ödemem beni daha fazla çalışmaya teşvik eder	57	14,2
b) Harcamalarımı kısırarım	108	26,9
c) Daha fazla vergi ödemektense işimi bırakırım ya da yavaşlatırım	60	15,0
d) Vergiden kaçınmanın yollarını ararım	66	16,5
e) Fikrim yok	100	24,9
Cevapsız	10	2,9
S.28) Sizce vergi kaçıranlara nasıl bir yaptırım uygulanmalıdır?		
a) Para cezası	129	32,2
b) İşyeri kapama cezası	43	10,7
c) Teşhir cezası	19	4,7
d) Hapis cezası	65	16,2
e) Ticaretten men cezası	66	16,5
f) Diğer	40	10,0
h) Herhangi bir ceza verilmemelidir	38	9,5
Cevapsız	1	0,2

S.29) Ülkemizdeki vergi suçları için verilen cezaları yeterli buluyor musunuz?		
a) Evet	112	27,9
b) Hayır	282	70,3
Cevapsız	7	1,8

Tablo 4.13 incelendiğinde, vergi oranlarının azaltılması halinde vergi kaçakçılığının azalacağını savunanların oranı %44,6 iken, vergi gelirlerinin artacağına inananların oranı %18 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla vergi oranlarının azaltılmasının vergi kaçakçılığını azaltacağını ayrıca mükelleflerin vergi ödemekten kaçınmayarak, vergi gelirlerinin artacağını söylememiz mümkündür. Vergi oranlarının artırılması veya vergi yükünü arttıracak yeni kanunların çıkması halinde, katılımcıların %16,5'i vergi ödemekten kaçınacağını diğer bir ifade ile vergi kaçırmaya yöneleceğini söylemektedir. Yine katılımcıların %26,9'u artan vergi oranları ve/veya vergi yükü karşısında harcamalarını kısacağı yönünde görüş bildirmektedir. Katılımcıların %15'i ise vergi ödemektense iş bırakma veya yavaşlatma yolunu tercih edeceklerini belirtmektedir. Dolayısıyla vergi oranlarının artırılması veya ilave vergi yükü getirecek yasaların yapılması doğrudan vergi gelirlerini azaltacaktır. Vatandaşların bazı mükelleflerin vergi ödemediklerini düşünmelerinin, vergi gelirlerinin etkinliği açısından olumsuz etkileri olduğu bilinen bir gerçektir. Psikolojik olarak vatandaşları etkileyen ve vergi ödemekten kaçınmaya yol açan bu durum araştırma verilerinin analizinde de görülmektedir. Katılımcıların %59,4'ünün, diğer mükelleflerin vergi ödemediklerini düşünmelerinin kendilerini vergi kaçırmaya teşvik ettiğini veya vergi ödeme isteklerinin azalttığını ifade etkileri görülmektedir. Vergi kaçakçılığının önlenmesi ve vergi bilincinin oluşturulabilmesi için yapılması gereken uygulamaların değerlendirilmesinde vergi adaletsizliğinin giderilmesi (%31,2) dikkat çekmektedir. Vergi bilincinin oluşturulmasında ikinci sırada önem taşıyan faktörün %21,9 ile eğitim ve öğretim olduğu görülmektedir. Vergi oranlarının düşürülmesi (%13,5) ise vergi bilincinin oluşturulmasında üçüncü faktör olarak yer almaktadır. Katılımcılar vergi kaçırıcılar için uygulanacak yaptırımları değerlendirdiklerinde ağırlıklı olarak (%32,2) vergi kaçırıcılara para cezası uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Bunu sırasıyla; %16,5 ile ticaretten men cezası, %16,2 ile hapis cezası, % 10,7 ile işyeri kapama cezası ve %10 ile diğer çeşitli yaptırımların uygulanması gerektiği takip etmektedir. Dolayısıyla mükelleflerin vergi kaçırmayı yasal bir suç olduğunu kabul ettiklerini ve vergi

kaçıranlara yaptırım uygulanması gerektiğine inandıklarını söyleyebiliriz. Nitekim katılımcıların %70,3'ü vergi suçları için uygulanan cezaların yetersiz olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 4.14: Araştırmaya Katılanların Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı (2)

Vergi Kayıp Nedenleri ve Vergi Kayıplarının Önlenmesine İlişkin Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.32) Genel olarak vergi idaresinin vergi yükümlülerine karşı davranışlarını nasıl buluyorsunuz?		
a) Olumlu	117	29,2
b) Olumsuz	273	68,1
Cevapsız	11	2,7
S.34) Vergi kaçırın meslektaşlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?		
a) Tepki gösteririm	162	40,4
b) Hoş karşılamam	73	18,2
c) Normal bir davranıştır	26	6,5
d) Kurnaz bir tacir olarak değerlendiririm	59	14,7
e) Zorunluluktan dolayı yaptığını düşünürüm	73	18,2
Cevapsız	8	2,0
S.35) Ülkemizde aşağıdakilerden hangisi sizce vergi kaçakçılığının sebebidir?		
a) Vergi idaresinin ve denetimin yetersiz olması	73	18,2
b) Mükelleflerde vergi bilincinin yeterli düzeyde olmaması	46	11,5
c) Vergi kanunlarının sık değişmesi	22	5,5
d) Kamu harcamalarındaki savurganlık	28	7,0
e) Herkes vergi kaçırıyor ben neden kaçırmayayım mantığı	61	15,2
f) Vergi kanunlarının vergi kaçırmaya müsait olması	22	5,5
g) Vergi oranlarının yüksek olması	94	23,4
h) Fikrim yok	50	12,5
Cevapsız	5	1,2
S.38) Ekonomik krizler vergi ödemeyi olumsuz etkiler mi?		
a) Evet	303	75,6
b) Hayır	87	21,7
Cevapsız	11	2,7

S.39) Sizce hangisi daha önemlidir?		
a) Vergilerin toplanması	175	43,6
b) Vergilerin harcanması	219	54,6
Cevapsız	7	1,8
S.40) Aşağıdaki vergi kaçırma yollarından hangisinin daha sık uygulandığını düşünüyorsunuz?		
a) Gerekli belgelerin yok edilmesi	29	7,3
b) Sahte evrak kullanarak	98	24,4
c) Naylon fatura	60	15,0
d) Vergi doğuracak ticari işlemlerin kayda geçirilmemesi	98	24,4
e) Diğer	110	27,4
Cevapsız	6	1,5

Tablo 4.14 incelendiğinde, katılımcıların %68,1'inin genel olarak vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımını olumsuz buldukları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla idarenin olumsuz yaklaşımının mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Katılımcıların %54,6'sı toplanan vergilerin etkin kullanımını, vergiyi toplamaktan daha önemli olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kamunun vergi toplamak kadar toplanan vergileri etkin kullanması ve savurganlığın önlenmesi, etkin vergi politikası açısından daha fazla önem taşıdığı söylenebilir. Vergi kaybına neden olan vergi kaçakçılığın nedenleri incelendiğinde, katılımcıların %23,4'ü vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığının ana nedeni olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bunu sırasıyla; %18,2 ile vergi idaresinin ve denetimlerin yetersizliği, %15,2 ile herkesin vergi kaçıracağı yönündeki yaygın inancın diğer mükellefleri de bu düşünceye yönelttiği izlenmektedir. Katılımcıların %11,5'inin vergi bilincinin tam olarak oluşmaması ve %7'sinin ise ödenen vergilerin etkin kullanılmadığı ve kamu harcamalarında savurganlık yapıldığını düşünmeleri sebebiyle vergi ödemekten kaçındıkları görülmektedir. Vergi gelirlerini olumsuz etkileyen veya vergi kaçakçılığına neden olabilecek bir diğer faktör, ülke ekonomisindeki bozulma veya yaşanan ekonomik krizlerdir. Buna göre katılımcılardan, ekonomik krizlerin vergi ödemeyi olumsuz etkileyeceği ve vergi kaybına neden olacağına inanların oranı %75,6'dır. Katılımcıların %15'i naylon fatura kullanımını yoluyla, %24,4'ü sahte evrak ile %24,4'ü vergi

doğuracak işlemler ile 7,3'ü belgelerin yok edilmesi yoluyla ve %27,4'u ise diğer çeşitli yollarla vergi kaçırıldığı yönünde görüş bildirmektedir. Bu bulguya göre vatandaş ve mükellefler tarafından, vergi kaçırma her türlü yolu denediği veya vergi kaçırma yöntemlerinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Katılımcıların %58,6'sı vergi kaçırma meslektaşlarını hoş karşılamayacaklarını ve tepki göstereceklerini söylemektedir. Buna karşın katılımcıların %38,7'si ise vergi kaçırılmasına tepki göstermeyeceklerini hatta bu davranışın gayet doğal olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Tablo 4.13. ve 4.14 birlikte değerlendirildiğinde, araştırmaya katılanların vergi kayıplarının nedenlerine ilişkin görüşlerinin istatistiksel dağılımı görülmektedir. Bulgulara göre, toplumda vergi bilincinin oluşturulmasında temel faktörün küçük yaşlarda eğitim ve öğretim yoluyla verginin bir görev olduğunun öğretilmesi ayrıca optimum vergi oranlarının uygulanması ve vergide eşitsizliği ortadan kaldıracak vergi adaletinin yerleştirilmesinin önemlilik arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Vergi kaçırma önlemede cezai yaptırımların da etkisinin olabileceği ancak tek başına hiçbir önlemin çözüm olmayacağı gibi çözümün tüm faktörleri kapsayacak bir bütün olarak ele alınması ile sağlanabileceğini söylememiz mümkündür. Bulgular sonucunda; Ağrı ilindeki mükelleflerin vergi kaçakçılığının önlenmesi için sadece vergi bilincinin oluşturulması gerektiğini düşündükleri söylenemez. Dolayısıyla vergi kaçakçılığının önlenmesinde vergi bilincinin oluşturulmasının tek başına yeterli faktör olmayacağını, vergi kaçakçılığının önlenmesi için diğer faktörlerin de (vergi adaleti, eğitim-öğretim, vergi oranlarının düşürülmesi, vb.) önem taşıdığı söylenebilir.

4.3.5. Araştırmaya Katılanların Vergi Denetiminin Etkinliği ve Önemi Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi

Tablo 4.15: Araştırmaya Katılanların Vergi Denetiminin Etkinliği ve Öneme İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı

Vergi Denetiminin Etkinliği ve Öneme İlişkin Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.11) Sizce vergi kaçırma olasılığı nedir?		
a) Yüksek	98	24,4
b) Düşük	296	73,8
Cevapsız	7	1,8

S.22 Daha önce herhangi bir vergi affından yararlandınız mı?		
a) Evet	67	16,7
b) Hayır	328	81,8
Cevapsız	6	0,5
S.30) Mükellefiyetiniz süresince işletmeniz kaç kez vergi incelemesi geçirdi?		
a) 1 defa	72	18,0
b) 1-5 arasında	43	10,7
c) 5 defadan fazla	29	7,2
d) Hiçbir inceleme geçirmedi	117	29,2
e) İşletmem yok	136	33,9
Cevapsız	4	1,0
S.31) Vergi denetimlerinin doğru ve dürüst yapıldığına inanıyor musunuz?		
a) Evet	89	22,2
b) Hayır	302	75,3
Cevapsız	10	2,5
S.37) Geçirdiğiniz vergi denetimlerinden herhangi bir ceza aldınız mı?		
a) Evet	54	13,5
b) Hayır	161	40,1
c) Denetim geçirmedi	176	43,9
Cevapsız	10	2,5

Tablo 4.15’de, katılımcıların vergi denetiminin etkinliği ve önemine ilişkin düşüncelerinin dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında, %75,3’ünün vergi denetimlerinin doğru ve dürüst yapıldığını düşünmedikleri ortaya çıkmaktadır. Vergi denetimlerinin etkin bir şekilde yapıldığını düşünenlerin oranı ise %22,2 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Katılımcıların vergi denetimlerinin etkin bir şekilde yapılmadığı yönündeki algılarını destekleyen bir diğer bulgu ise, vergi kaçırıcıların yakalanma olasılığının düşük olduğunu ifade eden %73,8’lik orana sahip katılımcıların cevaplarıdır. Vergi idaresinin vergi denetimleri açısından etkinliğinin olmadığı ise, ticari faaliyetleri süresince herhangi bir vergi incelemesi geçirmediğini ve sadece 1 kez vergi incelemesi geçirdiğini ifade eden %47,2 oranındaki katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, vergi gelirlerinin artırılması vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılabilmesi için önem

taşıyan vergi denetimlerinin, vergi idaresi tarafından sistematik ve etkin bir şekilde gerçekleştirilemediğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle vergi idaresinin, vergi denetimlerinin etkin gerçekleştirilmesi konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Bulgulara göre; Mükelleflerin Ağrı ilinde etkin bir vergi denetimi sisteminin olduğunu düşündükleri söylenemez. Dolayısıyla vergi idaresinin; Ağrı’da etkin bir vergi denetimi gerçekleştirmediği, vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılarak hem vergi gelirlerinin artırılmasına hem de vergisini ödeyen mükelleflerin psikolojik olarak idareye olan güveninin sağlanmasında yetersiz kaldığı söylenebilir.

4.3.6. Araştırmaya Katılanların Vergi Adaleti Hakkındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi

Tablo 4.16: Araştırmaya Katılanların Vergi Adaleti Algılarına İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı

Vergi Adaletinin Algılanmasına İlişkin Düşünceler	Frekans (N)	Yüzde (%)
S.14) Sizce Türkiye’de herkes vergisini tam olarak ödüyor mu?		
a) Evet	44	11,0
b) Hayır	302	75,3
c) Fikrim yok	54	13,5
Cevapsız	1	0,2
S.19) Verginin bireylerin gelir düzeylerine göre alındığını düşünüyor musunuz?		
a) Evet	129	32,2
b) Hayır	172	42,9
c) Fikrim yok	95	23,7
Cevapsız	5	1,2
S.21) Vergi afları hakkında ne düşünüyorsunuz?		
a) Çok yararlı	108	26,9
b) Dürüst mükellefler cezalandırılıyor	47	11,7
c) Vergi adaletini bozuyor	65	16,2
d) Devlete olan güveni sarsıyor	76	19,0
e) Fikrim yok	100	24,9
Cevapsız	5	1,2

S.23) Ülkemizdeki vergi sisteminin adaletli olduğunu düşünüyor musunuz?		
a) Evet	57	14,2
b) Hayır	295	73,6
c) Fikrim yok	44	11,0
Cevapsız	5	1,2
S.24) Ülkemizdeki vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünüyorsanız sizce nedeni nedir?		
a) Vergi kanunlarının yapısı	75	18,7
b) Vergi idaresinin yaklaşımları	46	11,5
c) Vergi kaçakçılığının yaygın olması	130	32,4
d) Devletin vergi toplamadaki yetersizliği	147	36,7
Cevapsız	3	0,7

Tablo 4.16 incelendiğinde, katılımcıların ‘Türkiye’deki vergi sisteminin adilliğine ilişkin düşüncelerinin’ frekans dağılımları görülmektedir. Buna göre, katılımcıların %73,6’sının Türkiye’deki vergi sisteminin adaletli olmadığına inandıkları görülmektedir. Vergi sisteminin adil olduğunu düşünen katılımcıların oranı ise sadece %14,2’dir. Bu bulguya göre, vergi mükelleflerinin Türkiye’de vergilendirme sisteminin adil olduğuna ilişkin algıları olmadığı söylenebilir. Katılımcıların %75,3’ünün Türkiye’de herkesin vergisini tam ödemediği yönündeki görüşü, vergi adaletinin olmadığına ilişkin bulguyu destekler niteliktedir. Katılımcıların sadece %11’inin Türkiye’de herkesin vergisini tam ödediği yönünde algıya ve görüşe sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %42,9’unun, Türkiye’de verginin vatandaşların gelir düzeylerine uygun olarak alınmadığı yönünde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle düşük gelire sahip vatandaşlardan az, yüksek gelire sahip vatandaşlardan yüksek vergi alınmaması sebebiyle vergi sisteminde adaletsizlik olduğunu düşündükleri söylenebilir. Türkiye’deki vergi sisteminin adaletsiz olmasının katılımcılara göre nedenlerinin başında, %36,7 ile devletin vergi toplamadaki yetersizliği yer almaktadır. Bunu %32,4 ile ‘vergi kaçakçılığının yaygın olması’, %18,7 oranında ‘vergi kanunlarının yapısı’ ve %11,5 oranında ise ‘vergi idaresinin yaklaşımları’ izlemektedir. Katılımcılara göre, Türkiye’de sıklıkla uygulanan vergi afları, dürüst mükelleflerin devlete olan güvenini sarsmakta (%19), vergi adaletini bozmakta (%16,2) ve vergisini zamanında ödeyen dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır (%11,7). Katılımcıların %26,9’u ise vergi aflarını yararlı bir

uygulama olarak görmektedir. Bu durumu ekonomik yetersizlikler nedeniyle vergisini ödemekte güçlük çeken ancak vergi ödemeyi vatandaşlık görevi olarak algılayan dürüst mükelleflerin, bir iyi niyet göstergesi şeklinde değerlendirmek mümkündür. Katılımcıların %24,9'u ise vergi aflarının olumlu ya da olumsuz etkisine ilişkin bir fikre sahip olmadıklarını ifade etmiştir.

Bulgulara göre, Türkiye'de vergi adaletinin olmadığı ve vergi adaletsizliğine bağlı olarak vergi kaçakçılığının yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Ayrıca vergi oranlarının yüksek olması, verginin vatandaşların gelir düzeylerine uygun olarak alınmaması, sık sık uygulanan vergi afları, vergi idaresinin yaklaşımı ve vergi kanunlarının yetersizliği; Türkiye'deki vergi adaletine olan güven algısının olumsuz olarak ortaya çıkmasında etken faktörler olarak dikkat çekmektedir. Bulgular sonucunda, Ağrı ilindeki mükelleflerin, Türkiye'de adil bir vergilendirme sisteminin uygulandığını düşündükleri söylenemez. Dolayısıyla Ağrı ilindeki katılımcılar baz alınarak, Ağrı ilinde yaşayan vatandaş ve mükelleflerin Türkiye'de adil bir vergilendirme sisteminin uygulanmadığına yönelik düşünce ve algılarının bulunduğunu söylemek mümkündür.

Elde edilen tüm bulgular sonucunda araştırmanın problem cümlesi olan 'Ağrı ilindeki mükelleflerde vergi algısı ve vergi bilinci oluşmuş mudur?' ve 'Mükelleflerin vergiye ve/veya vergi alınmasına karşı bir tepkisi var mıdır?' sorularını; Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiyi doğru algıladıklarını ve mükelleflerde vergi bilincinin olduğu ancak vergi oranlarının yüksekliği, vergi sistemindeki adaletsizlik, vergi denetimlerinin yetersizliği, sık sık yinelenen vergi afları, devletin vergi gelirlerini kamu harcamalarında etkin kullanmayışı ve savurganlığı, vergi kaçakçılığının yaygın olması gibi çok çeşitli nedenlere bağlı olarak 'Ağrı ilindeki mükelleflerin vergilendirme sistemine karşı tepkili oldukları' şeklinde cevaplandırmak mümkündür.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiye karşı tepkilerinin incelendiği bu araştırma çalışmasından elde edilen bulguları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Araştırmada kullanılan anket formunda kullanılan soruların iç güvenilirliğini belirlemeye yönelik yapılan Cronbach's Alpha testi sonucunda anketin güvenilirliği 0,658 olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre 34 madde üzerinden değerlendirilen anket güvenilir olarak nitelendirilmektedir.

Araştırmaya rastgele örneklem seçim yöntemine göre belirlenen 141 kadın ve 260 erkek katılmıştır. Örneklem grubundaki katılımcıların 239'u 18-30, 88'i 31-40, 49'u 41-50, 18'i 51-60, 4'ü ise 61 yaş ve üstü iken 3 katılımcı yaş bilgisini belirtmemiştir. Katılımcıların 219'u bekar, 182'si evlidir. Katılımcıların 59'u ilköğretim, 141'i ortaöğretim (lise dahil), 156'sı üniversite, 32'si yüksek lisans düzeyinde eğitim seviyesinde olup, 13 katılımcı eğitim seviyesini belirtmemiştir. Katılımcıların 184'ü 0-1.000 TL, 62'si 1.001-2.000 TL, 65'i 2.001-2-3.000 TL, 53'ü 3.001-4.000 TL, 37'si 4.000 TL ve üstünde gelir düzeyine sahiptir. Katılımcıların aile birey sayısına göre dağılımlarına bakıldığında, 40 kişinin 2, 74 kişinin 3, 111 kişinin 4, 63 kişinin 5 ve 110 kişinin ise 6 ve daha fazla kişilik ailelerden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların 190'ı gelir vergisi, 50'si kurumlar vergisi, 147'si diğer vergi türlerine ilişkin vergi mükellefi olduğunu belirtmiş, 14 kişi ise vergi mükellefiyeti hakkındaki bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların 146'sı herhangi bir işte çalışmadığını, 74'ü ticari kazanç, 58'i serbest meslek kazancı, 74'ü ücret geliri, 19'u zirai kazanç, 10'u menkul sermaye iradı, 2'si gayrimenkul sermaye iradı, 13'ü diğer kazanç ve iratlar elde ettiğini belirtmiş, 5'i ise soruya cevap vermemiştir.

Ağrı ilinde gerçekleştirilen araştırma çalışmasına katılanların %69,5'inin vergiyi 'Devletin yaptığı kamu hizmetlerinin karşılığı, vatandaşlık görevi ve devlete bağlılığı göstergesi' olarak algıladıkları görülmüştür. Katılımcıların %29'5'inin ise vergiyi 'bir yük ve zorunlu ödeme' olarak algıladıkları görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Ağrı ilindeki mükelleflerin, verginin vatandaşlık görevi olduğuna yönelik algıları ve vergi bilinç düzeyi bulunmadığı söylenemez. Araştırmaya katılan örneklem grubunun verilerinden elde edilen bulgular Ağrı ili ile özdeşleştirildiğinde,

mükelleflerin vergi bilincine sahip oldukları görülmüştür. Araştırmaya katılanların vergi ve devletin vergi harcamaları hakkındaki düşüncelerini belirlemeye yönelik analiz sonucunda katılımcıların %74,6'sının Türkiye'deki vergilerin çok ağır veya ağır olduğu yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür. Araştırmaya katılanların %50,4'ünün ödenen vergilerin kamu hizmetlerinde etkin olarak kullanılmadığına, %68,6'sının ise kamu harcamalarında savurganlık yapıldığını düşündükleri görülmüştür. Araştırmaya katılanların %43,9'u ödedikleri vergi ile devlet hizmetleri arasında bir bağlantı kurabilirken, bağlantı kuramayanların oranı %39,4'tür. Bulguya göre araştırmaya katılanların vergi ile devlet hizmetleri arasındaki ilişkiyi algılamakta kısmen zorlandıkları söylenebilir. Araştırmaya katılanların %63,8'inin ödedikleri vergi ile kamu harcamalarını ilişkilendirdikleri ve değerlendirme yapabildikleri görülmüştür. Bu bulguya göre katılımcıların çoğunluğunun vergi-harcama ilişkisini değerlendirme yeterliliğine sahip oldukları söylenebilir. Katılımcıların %78,1'inin Türkiye'deki vergi oranlarının yüksek olduğunu savundukları görülmüştür. Katılımcılar vergi kanunları ile ilgili değişikliklerden genellikle medya (%49,9) ve muhasebecileri kanalı (%10,2) ile haberdar olmaktadır. Araştırmaya katılanların %61,8'i vergisini tam ödeyenlerin vatandaşlık görevlerini yerine getirdiklerini ve bu kişilerin saygınlıklarının arttığına inandıkları görülmüştür. Araştırmaya katılanların sadece %13,7'sinin artan kamu harcamalarının karşılanması için vergi türleri ve oranlarının artırılmasının gerektiğine, %18'inin bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadığı ve geri kalan %68,3'ünün ise, kamu harcamalarının finansmanında devletin vergi dışında başka alternatifler bulması gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcıların %17'si vergi kanunlarını anlaşılır ve basit olarak nitelendirirken, %56,9'u anlaşılması ve uyulmasının zor olduğu, %24,9'unun ise bu konuda herhangi bir görüşe sahip olmadıkları görülmüştür.

Bulgulara göre, araştırmaya katılanların vergi hakkında olumsuz düşünceye sahip olmadıkları söylenebilir. Ancak hem vergi oranlarının yüksekliği hem de ödedikleri vergilerin kamu harcamalarında etkin kullanılmadığı yönünde düşünceye sahip olmaları vergiye bakış açılarını olumsuz etkilemektedir. Yapılan bu çalışma ile devletin kamu harcamalarının finansmanında vergi türü ve oranlarını arttırmayı bir finansman modeli olarak tercih etmesi yerine mükelleflerin üzerine ilave yük getirmeyecek alternatif kaynaklar bulmasının vergiye gönüllü uyum açısından olumlu bir etki yaratacağı ortaya konulmuştur. Bulgular sonucunda Ağrı ilindeki mükelleflerin, vergiye ve vergi oranlarına karşı tepki duyduğu söylenebilir. Bu kapsamda Ağrı ilindeki

mükelleflerin vergi oranlarının yüksek olmasına, alınan vergilerin fazlalığına, vergilerin kamu tarafından etkin şekilde kullanılmamasına ve vergi yasalarının kolay ve anlaşılır olmamasına karşı tepkili oldukları ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılanların vergi kayıplarının nedenlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik yapılan analiz sonuçlarında, katılımcıların %59,4'ünün mükelleflerin vergi ödemediklerini düşünmelerinin, kendilerini vergi kaçırmaya teşvik ettiğini veya vergi ödeme isteklerinin azalttığını ifade etkileri görülmüştür. Vergi gelirlerini olumsuz etkileyen veya vergi kaçakçılığına neden olabilecek bir diğer faktör ise ülke ekonomilerindeki bozulma veya yaşanan ekonomik krizlerdir. Buna göre, katılımcılardan ekonomik krizlerin vergi ödemeyi olumsuz etkileyeceği ve vergi kaybına neden olacağını düşünenlerin oranı %75,6'dır. Vergi kaybına neden olan vergi kaçakçılığın nedenleri incelendiğinde, katılımcıların %23,4'ü vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığının ana nedeni olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bunu sırasıyla; %18,2 ile vergi idaresinin ve denetimlerin yetersizliği, %15,2 ile herkesin vergi kaçırdığı yönündeki yaygın inancın diğer mükellefleri de bu düşünceye yönelttiği izlenmektedir. Katılımcıların %11,5'inin vergi bilincinin tam olarak oluşmaması ve %7'sinin ise ödenen vergilerin etkin kullanılmadığı ve kamu harcamalarında savurganlık yapıldığını düşünmeleri sebebiyle vergi ödemekten kaçındıkları görülmektedir. Katılımcıların %15'i naylon fatura kullanımı yoluyla, %24,4'ü sahte evrak ile %24,4'ü vergi doğuracak işlemler ile 7,3'ü belgelerin yok edilmesi yoluyla ve %27,4'u ise diğer çeşitli yollarla vergi kaçırıldığı yönünde görüş bildirmektedir. Bu bulguya göre vatandaş ve mükellefler tarafından, vergi kaçırma her türlü yolu denediği veya vergi kaçırma yöntemlerinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Katılımcıların %58,6'sı vergi kaçırma meslektaşlarını hoş karşılamayacaklarını ve tepki göstereceklerini söylemektedir. Buna karşın katılımcıların %38,7'si ise vergi kaçırılmasına tepki göstermeyeceklerini hatta bu davranışın gayet doğal olduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların %68,1'inin genel olarak vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımını olumsuz buldukları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla idarenin olumsuz yaklaşımının mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Katılımcıların %54,6'sı toplanan vergilerin etkin kullanımını, vergiyi toplamaktan daha önemli olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kamunun vergi toplamak kadar toplanan vergileri etkin kullanması ve savurganlığın önlenmesi, etkin vergi politikası açısından daha fazla önem

taşıdığı söylenebilir. Vergi oranlarının azaltılması halinde vergi kaçakçılığının azalacağını savunanların oranı %44,6 iken, vergi gelirlerinin artacağına inananların oranı %18'dir. Dolayısıyla vergi oranlarının azaltılmasının vergi kaçakçılığını azaltacağını ayrıca mükelleflerin vergi ödemekten kaçınmayarak, vergi gelirlerinin artacağını söylememiz mümkündür. Vergi oranlarının artırılması veya vergi yükünü arttıracak yeni kanunların çıkması halinde, katılımcıların %16,5'i vergi ödemekten kaçınacağını diğer bir ifade ile vergi kaçırmaya yöneleceğini söylemektedir. Yine katılımcıların %26,9'u artan vergi oranları ve/veya vergi yükü karşısında harcamalarını kısacağı yönünde görüş bildirmektedir. Katılımcıların %15'i ise vergi ödemektense iş bırakma veya yavaşlatma yolunu tercih edeceklerini belirtmektedir. Dolayısıyla vergi oranlarının artırılması veya ilave vergi yükü getirecek yasaların yapılması doğrudan vergi gelirlerini azaltacaktır. Vergi kaçakçılığının önlenmesi ve vergi bilincinin oluşturulabilmesi için yapılması gereken uygulamaların değerlendirilmesinde vergi adaletsizliğinin giderilmesi (%31,2) dikkat çekmektedir. Vergi bilincinin oluşturulmasında ikinci sırada önem taşıyan faktörün %21,9 ile eğitim ve öğretim olduğu görülmektedir. Vergi oranlarının düşürülmesi (%13,5) ise vergi bilincinin oluşturulmasında üçüncü faktör olarak yer almaktadır. Katılımcılar vergi kaçırıcılar için uygulanacak yaptırımları değerlendirdiklerinde ağırlıklı olarak (%32,2) vergi kaçırıcılara para cezası uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Bunu sırasıyla; %16,5 ile ticaretten men cezası, %16,2 ile hapis cezası, % 10,7 ile işyeri kapama cezası ve %10 ile diğer çeşitli yaptırımların uygulanması gerektiği takip etmektedir. Dolayısıyla mükelleflerin vergi kaçırmayı yasal bir suç olduğunu kabul ettiklerini ve vergi kaçırıcılara yaptırım uygulanması gerektiğine inandıklarını söyleyebiliriz. Nitekim katılımcıların %70,3'ü vergi suçları için uygulanan cezaların yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Bulgulara göre, toplumda vergi bilincinin oluşturulmasında temel faktörün küçük yaşlarda eğitim ve öğretim yoluyla verginin bir görev olduğunun öğretilmesi ayrıca optimum vergi oranlarının uygulanması ve vergide eşitsizliği ortadan kaldıracak vergi adaletinin yerleştirilmesinin önemlilik arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Vergi kaçırmayı önlemede cezai yaptırımların da etkisinin olabileceği ancak tek başına hiçbir önlemin çözüm olmayacağı gibi çözümün tüm faktörleri kapsayacak bir bütün olarak ele alınması ile sağlanabileceğini söylememiz mümkündür. Bu bulgular sonucunda Ağrı ilindeki mükelleflerin vergi kaçakçılığının önlenmesi için sadece vergi bilincinin oluşturulması gerektiğini düşündükleri söylenemez.

Araştırmaya katılanların katılımcıların vergi denetiminin etkinliği ve önemine ilişkin düşüncelerinin dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında, %75,3'ünün vergi denetimlerinin doğru ve dürüst yapıldığını düşünmedikleri ortaya çıkmaktadır. Vergi denetimlerinin etkin bir şekilde yapıldığını düşünenlerin oranı ise %22,2 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Katılımcıların vergi denetimlerinin etkin bir şekilde yapılmadığı yönündeki algılarını destekleyen bir diğer bulgu ise, vergi kaçırانların yakalanma olasılığının düşük olduğunu ifade eden %73,8'lik orana sahip katılımcıların cevaplarıdır. Vergi idaresinin vergi denetimleri açısından etkinliğinin olmadığı ise, ticari faaliyetleri süresince herhangi bir vergi incelemesi geçirmedini ve sadece 1 kez vergi incelemesi geçirdiğini ifade eden %47,2 oranındaki katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, vergi gelirlerinin artırılması vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılabilmesi için önem taşıyan vergi denetimlerinin, vergi idaresi tarafından sistematik ve etkin bir şekilde gerçekleştirilemediğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle vergi idaresinin, vergi denetimlerinin etkin gerçekleştirilmesi konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir.

Elde edilen bulgulara göre, vergi gelirlerinin artırılması vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılabilmesi için önem taşıyan vergi denetimlerinin, vergi idaresi tarafından sistematik ve etkin bir şekilde gerçekleştirilemediğini söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle vergi idaresinin vergi denetimlerinin etkin gerçekleştirilmesi konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Bu bulgular sonucunda mükelleflerin Ağrı ilinde etkin bir vergi denetimi sisteminin olduğunu düşündükleri söylenemez.

Katılımcıların Türkiye'deki vergi sisteminin adaletli olduğuna ilişkin düşüncelerinin belirlenmesine yönelik yapılan analizler sonucunda, katılımcıların %73,6'sının Türkiye'deki vergi sisteminin adaletli olmadığına inandıkları görülmektedir. Vergi sisteminin adil olduğunu düşünen katılımcıların oranı ise sadece %14,2'dir. Bu bulguya göre, vergi mükelleflerinin Türkiye'de vergilendirme sisteminin adil olduğuna ilişkin algıları olmadığı söylenebilir. Katılımcıların %75,3'ünün Türkiye'de herkesin vergisini tam ödemediği yönündeki görüşü, vergi adaletinin olmadığına ilişkin bulguyu destekler niteliktedir. Katılımcıların sadece %11'inin Türkiye'de herkesin vergisini tam ödediği yönünde algıya ve görüşe sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %42,9'unun, Türkiye'de verginin vatandaşların gelir düzeylerine uygun olarak alınmadığı yönünde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle düşük gelire sahip vatandaşlardan az, yüksek gelire sahip

vatandaşlardan yüksek vergi alınmaması sebebiyle vergi sisteminde adaletsizlik olduğunu düşündükleri söylenebilir. Türkiye'deki vergi sisteminin adaletsiz olmasının katılımcılara göre nedenlerinin başında, %36,7 ile devletin vergi toplamadaki yetersizliği yer almaktadır. Bunu %32,4 ile 'vergi kaçakçılığının yaygın olması', %18,7 oranında 'vergi kanunlarının yapısı' ve %11,5 oranında ise 'vergi idaresinin yaklaşımları' izlemektedir. Katılımcılara göre, Türkiye'de sıklıkla uygulanan vergi afları, dürüst mükelleflerin devlete olan güvenini sarsmakta (%19), vergi adaletini bozmakta (%16,2) ve vergisini zamanında ödeyen dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır (%11,7). Katılımcıların %26,9'u ise vergi aflarını yararlı bir uygulama olarak görmektedir. Bu durumu ekonomik yetersizlikler nedeniyle vergisini ödemekte güçlük çeken ancak vergi ödemeyi vatandaşlık görevi olarak algılayan dürüst mükelleflerin, bir iyi niyet göstergesi şeklinde değerlendirmek mümkündür. Katılımcıların %24,9'u ise vergi aflarının olumlu ya da olumsuz etkisine ilişkin bir fikre sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Bulgular sonucunda, Ağrı ilindeki mükelleflerin, Türkiye'de adil bir vergilendirme sisteminin uygulandığını düşündükleri söylenemez.

Ağrı ilindeki mükelleflerin vergiye karşı tepkilerinin incelendiği bu araştırma çalışmasından elde edilen bulguların; Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen, 'Güneydoğu Anadolu bölgesinde vergi yükümlülerinin vergiyi algılama ve tutum analizinde elde edilen bulgular ile benzerlik ve farklılıkları şu şekilde özetlenebilir (Maliye Bakanlığı, 2008:247-256):

- Bölgede yaşayan yükümlülerin % 77.8'i ödedikleri verginin yükünün ağır ve çok ağır olduğunu vurgulamıştır.
- Yükümlülerin üçte ikisinden fazlasının uygulanan vergilerin adaletsiz olduğuna dair kanaatleri söz konusudur.
- Yükümlülerin yarısından fazlası(% 51.1) ödedikleri vergilerle aldıkları kamu hizmeti arasında paralel bir bağ kuramamaktadır.
- Yükümlüler devletin zaman içinde artan gelir ihtiyacının büyük bir kısmını vergi denetimlerini artırarak ve biraz da harcamalarını kısarak sağlaması gerektiğini çözüm olarak düşünmektedir.
- Yükümlülerin üçte ikilik çoğunluğuna göre, ülkemizde vergi bilincinin artırılmasının en önemli iki yolunun; vergi sistemindeki adaletsizliğin

giderilmesi ve eğitim-öğretime ağırlık vermek şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür.

- Bölgede yaşayan vergi yükümlülerine göre, Türkiye’de vergi kaçakçılığının en önemli nedenlerinin sırasıyla; "Herkes kaçırıyor, ben de kaçırıyorum" mantığının yaygın olması, vergi idaresinin ve denetimlerinin yetersiz olması, vergi kanunlarının vergi kaçırmaya müsait olması, mükelleflerde vergi bilincinin yerleşmemiş olması, kamu harcamalarındaki israf ve etkisiz harcama, vergi kanunlarının sık sık değişmesi ve mükelleflerin bu kanunları takip edememesi şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Yükümlülerin yarısına yakını (%44.9) vergi aflarının dürüst yükümlüleri cezalandırıldığını ve onların aleyhine sonuç doğuran bir uygulama olduğunu düşünmektedir.

Konuya ilişkin benzer nitelikteki araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Türkiye’deki vergi mükelleflerinin vergiye bakış açıları, vergi algıları ve vergiye karşı gösterdikleri tepkileri benzer nitelik ve özellik taşımaktadır.

SONUÇ

Mükelleflerde vergiye karşı tepkilerin ele alındığı Ağrı ilindeki mükelleflere yönelik gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda; vergi mükelleflerinin Türkiye’de vergi adaletinin olmadığı ve ödenen vergilerin kamu harcamalarında etkin kullanılmayarak savurganlığın yapıldığına yönelik algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca mükelleflerde oluşan vergi adaletsizliği ve vergilerin kullanılmasındaki savurganlık yapıldığı yönündeki algının, mükelleflerde vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda etkin vergi denetiminin olmayışı ve vergi oranlarının yüksek olması da vergi kaçakçılığını arttıran diğer faktörler olarak dikkat çekmektedir.

Bu araştırma çalışmasının ortaya çıkardığı bulguların hem bilimsel anlamda literatüre katkı sağlayacağı hem de kamu idaresinde yer alan yöneticilere vergiye karşı gösterilen mükellef tepkilerinin değerlendirilmesinde yol göstereceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda, aynı konuda araştırma yapacak araştırmacılara ve kamu yöneticilerine ayrıca vergi mükelleflerine şu öneriler sunulabilir.

Araştırmacılara öneriler;

- Benzer nitelikte yapılacak araştırmalarda mükellef tepkilerinin yanı sıra, vergi idaresinin mükelleflere yaklaşımı ve bakış açısı ele alınarak karşılaştırmalı bir analiz yapılabilir.
- Araştırma evreni ve örneklem sayısı genişletilerek, elde edilecek bulguların sonuçları Türkiye bazında değerlendirilebilir.

Kamu yöneticilerine ve vergi idaresine öneriler;

- Vergi mükelleflerinin vergilemedeki adaletsizliğe ilişkin algılarının ortadan kaldırılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler ortaya konulmalıdır.
- Vergi oranlarının optimum düzeylere çekilerek hem tabana yayılması hem de vergi toplanılmasında etkinlik sağlanarak daha çok kişiden vergi alınabilmesi sağlanmalıdır.
- Verginin bir vatandaşlık görevi olduğu, kamu harcamalarında verginin ana kaynak olduğu ve vergi gelirlerinin kamu tarafından etkin bir şekilde

kullanıldığı vatandaşlara anlatılmalı ve böylece toplumun olumsuz algıları ortadan kaldırılmalıdır.

- Kamunun tüm faaliyetlerinde şeffaflık sağlanarak hesap verebilirlik artırılmalıdır. Böylece vatandaşların yolsuzluk ve kamunun etkinliği gibi olumsuz bakış açısı değiştirilerek bir güven ortamı oluşturulmalıdır.
- Vergi kaçakçılığının yaygın olduğu algısı ortadan kaldırılmalı, vergi idaresinin mükellefe yaklaşımı ve bakış açısı iyileştirilmelidir. Ayrıca etkin vergi denetim sistemi oluşturularak idarenin dürüst mükelleflere güven vermesi sağlanmalıdır.
- Sık sık yinelenen vergi aflarından, vergisini zamanında ödeyen mükellefleri vergi kaçırmaya ittiği ve/veya cezalandırıldığı algısına neden olduğunu dikkate alarak kaçınılmalıdır.
- Vergi bilinci ve vergi ahlakını yerleştirebilmek için toplumun geneline uygulanacak eğitim ve öğretim faaliyetlerine önem verilmelidir.

Vergi mükelleflerine öneriler;

- Vergi usul kanunda belirtilen bildirmeler, defter tutma vb. ödevler tam ve zamanında yerine getirilmelidir.
- Vergi, bir vatandaşlık görevi olarak görülmelidir.
- Vergi ahlakına sahip olunmalı ve vergisel yükümlülükler doğru ve gönüllü olarak yerine getirilmelidir.
- Maliye'ye bildirilen gelir ve gider beyanlarının doğru olmasına özen gösterilmelidir.
- Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma bir hak olarak görülmemelidir.

KAYNAKLAR

- Acinöroğlu, S. (2013). “Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçakçılığı ile Mücadelede Avrupa Birliği’nin 1 Ocak 2013 Tarihli Son Eylem Planının Değerlendirilmesi”, *Vergi Dünyası*, Sayı 379, Mart, 188-197.
- Akdoğan, A. (1996). *Kamu Maliyesi*, Gazi Büro Kitapevi, İstanbul.
- Akkaya, M. (1997). “Vergi Sorumlusunun Vergi Yargısı ve Vergi İdaresi Karşısındaki Konumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 1-4, 185-208.
- Akkaya, M. (2013). *Vergi Usul Hukuku*, (2.Ünite), Anadolu Üniversitesi Yayınları: 2950, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: 1906, Eskişehir.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ.Y. (2004).” Vergi Rekabeti”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 22, Ocak-Haziran, 1-18.
- Aktan, C. C., Ay, H. ve Çoban, H. (2007). “Siyasal Karar Alma Sürecinde Çıkar Grupları”, *Modern Politik İktisat: Kamu Tercihi*,(Ed. Aktan, C. C. ve Dileyici, D.), Seçkin Yayınları, Ankara, s. 201-230.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. ve Saraç, Ö. (2006). “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlaki ve Sosyo-Psikolojik Sınırları”, *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Ed. Aktan, C. Can, Dileyici, D. ve Vural, İstiklal Y.), Seçkin Yayınevi, Ankara,s. 159-171.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. ve Vural, İ. Y. (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Alkan, A. (2009). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Allingham, M. G.,Sandmo, A. (1972) “Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis” *Journal of Public Economics*, No:1, 323-338.
- Alm, J. ve Torgler, B. (2006). “Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe“ , *Journal of Economic Psychology*, No: 24, 224-246 Yıl: 2006.
- Andreoni, J. (1991). “The Desirability of a Permanent Tax Amnesty”, *Journal of Public Economics*, Vol. 45, Iss. 2, pp. 143-159.
- Ataç, E. (2004). *Maliye Politikası*, (13. Ünite), Anadolu Üniversitesi Yayını No:1580, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No:835, Eskişehir.
- Ataç, E. (2009). *Kamu Maliyesi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

- Aydın, B. (2006). “Kayıt Dışı Ekonomi- Vergi Denetimi- İdari Yapı (2)”, *Maliye ve Sigorta Yorumları*, Şubat. 1-7, <http://www.degerymm.com.tr/icerik/aZ0N19a8aK1872Q8ZJb43U7dg96AP3.pdf> (11.08.2013)
- Aydoğdu, F. İ. H. (2009). *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bakır, G. B. (2009). *Türkiye’de Vergi Denetiminin Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Önlemedeki Etkinliği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bayraklı, H. H., Saruç, N. T., Sağbaş İ. (2004). “Vergi Kaçırmaı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kaçakların Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları” *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, 19. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, 10–14 Mayıs, 2004, Antalya.
- Berksoy, T. ve Demir İ. (2004). “Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye’de Vergi Yükü Üzerinde Politik Etkiler”, *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, 19. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya, 10–14 Mayıs 2004, s.513–532.
- Benk, S. ve Karayılmazlar, E. (2010).” Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Kavramsal Bir Değerlendirme”, *Maliye Dergisi*, Sayı 159, Temmuz-Aralık, 137-154.
- Biberoğlu, E. (2006). *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Biçer, Y. (2006). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bodur, Ş. (2012). *Vergi Suçlarının Ortaya Çıkmasında Mali ve Sosyolojik Faktörler, Tokat Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Bozoğlu, T. (2010). *İktisadi Kalkınmanın Finansmanında Vergilendirmenin Önemi ve Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bulut, H. M. (2007). *Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Etkileri ve Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Yöntemleri: Türkiye Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Burgess, R. ve Stern N. (2007); “Vergileme ve Kalkınma,” (Çev.: Mustafa Durmuş), *Maliye Dergisi*, Sayı: 152, ss. 1-59.
- Canyaş, O. ve Seçilmiş, İ. E. (2013). “Anayasa Mahkemesi’nin Mali Güç İlkesine Yaklaşımına İktisadi Bakış”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. XV. S.I, 273-286.
- Clotfelter, C.T. (1983). “Tax Evasion and Tax Rate: An Analysis of Individual Returns”, *Review of Economics and Statistics*, Vol:65, 1983, p.363-373.
- Çakar, E. P. (2013). “Vergiye Karşı Direnme Şekilleri ve Vergi İnzivası”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, Sayı. 1-2, 1293-1313.

- Çataloluk, C. (2008). “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, Sayı:20, 213–228.
- Çelebi, K. (2012). *Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2012/418.
- Çelik, H. D. (2006). *Türkiye’de Belediyelerin Vergi Kapasitesi ve Vergi Gayreti Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Çelik, M. (2002). *Türkiye’de Vergi Etkinliği ve 1990 Yılı Sonrası Uygulaması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çetin, G. (2010). *Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tepkileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008 / 381, Ankara.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Çoban, R. (2008). *Türk Vergi Sisteminde Kurumlar Vergisinin Vergi Hasılatına Etkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çomaklı, Ş. E. (2004). *Türkiye’de Gizli Vergi Potansiyeli ve Bunu Etkin Vergilendirme Yolları*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Demir, H. İ. (2007). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Kara Para İlişkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Demir, İ. C. (1999). “*Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları Afyon İli Örneği Anket Çalışması*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Demir, M. (2009). “*Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler*”, *Akademik Bakış Dergisi*, 18(10), 1-10.
- Demircan, E. www.ogire-serhaldan.com (14.01.2014)
- Demircan, E. S. (2003). “*Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi*”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, Temmuz-Aralık, 97-116.
- Devrim, F. (1998), *Kamu Maliyesine Giriş*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Dinçer, B. (2007). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Rekabetçi Piyasalar Üzerine Etkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Doğan, M. (2010). *Türkiye’de Vergi Denetiminin Mükellefler Üzerindeki Etkisi (Manisa İli Vergi Mükelleflerinin Denetime Bakışı Üzerine Bir Anket Çalışması)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- DPT. (1996). *7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No: DPT: 2454 – ÖİK: 510.
- DPT. (2001). *8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, (2001), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No: DPT: 2597, ÖİK: 608.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”, *Maliye Dergisi*, Sayı. 150, 79-89.
- Dursun, G. D. (2008). “1990-2006 Yılları Arası Türkiye’nin Vergi Kapasitesinin Hesaplanmasına Ait Bir Araştırma”, *Maliye Finans Yazıları*, Yıl 22, Sayı 79, Nisan, 45-60.
- Eker, A. ve Meriç, M. (2005). *Devlet Borçları (Kamu Kredisi)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Ekinci, F. (2012). “Gelir Vergisi Tarifesi: Almanya Ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(32). 191-200.
- Eraktan, S. (2008). *Maliye*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Erdal, D. (2011). *Sosyo-Psikolojik Yönden Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Erişir, S. (2012). “Damga Vergisi Kanunundaki İstisna (ve Muafiyet) Hükümleri ve Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel S., 2010, s.231-255.
- Feldstien, M. (2008). “Effects Of Taxes An Economics Behavior,” *Crema Working Paper*, No: 13745, ss. 1-22.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB). (2007). *İkmalen, Re’sen ve İdarece Yapılan Tarhiyatlarda Mükellefin Hakları ve Ödevleri*, Yayın No: 42, www.gib.gov.tr (13.11.2013)
- Gerçek A., Yüce M. (1998). *Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa.
- Gerçek, A. (2004).: “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Açısından Vergi İdaresinin Sorunları ve Yeniden Yapılandırma Önerisi”, *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 10–14 Mayıs, 2004
- Gök, K. (2007). “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt XXII, Sayı 1, 143-163.

- Gökbunar, A. R., Selim, S. ve Yanıkkaya, H. (2007). “Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt: 18, Sayı 63, 69-94.
- Gökçe, C. (2006). *Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Vergi Cennetleriyle Mücadele, Kıyı Bankacılığı ve Türkiye Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Güner, Ü. (2008). *Türkiye’de Vergi Bilinci ve Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gürbüzer, S. (1997).” Enflasyonun Vergi Gelirlerinin Reel Değeri Üzerindeki Etkisi (Tanzi Etkisi)”, *Hazine Dergisi*, Sayı 7, Temmuz, 5-39.
- İlhan, G. (2007). “Vergi Ödemeyi Etkileyen Ekonomik Faktörler”, *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 12, 1-13. <http://www.akademikbakis.org/eskisite/12/makale/VOEF.pdf> (03.02.2014)
- İnaltong, C. (2012). “Vergi Yükü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması”, *Vergi Dünyası*, Sayı 369, Mayıs, 16-30.
- İslamoğlu, A. H. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Beta Yayınları, Ankara
- İzgi, K. (2011). *Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kanlı, M. (2007). *Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kapusuzoğlu, A. (2008). “Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Kaçakçılığının Oluşumundaki Rolü”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Yıl:9, Sayı:16, 124-142.
- Karabulut, T. (2006). “Laffer etkisinin Türkiye uygulaması (1980 – 2003)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:16, 367-377.
- Karaot, A. (2010). *İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinç Düzeyi: İzmir İli Aliğa İlçesi Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Karatoy, B. (2009). *Vergiye Gönüllü Uyum Sağlamaya Hizmet Edecek Vergi Uygulamaları ve Politikaları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kargı, V. ve Cihan, Y. (2010). “Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 54.seri*, 23-44.
- Kaya, A. (2009). *Türkiye’de Bölgesel Net Mali Yansıma*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.

- Kayan, A. (2000). *Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar*, http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/135/AhmetKAYAN.pdf (06.03.2014)
- Kaynar, H. (2010). *Vergi Ahlakı ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kaynar, İ. (2007). *Yükümlülerin Vergiye Yaklaşımları: Çanakkale İlinde Ticari Kazanç Elde Eden Yükümlülere Yönelik Bir Uygulama*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kıldış, Y. (2000). “Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal - Uluslararası Boyutu ve Çözüm Önerileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 182-210.
- Kırbaş, S. (1991 Ocak-Mart). “Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi”, *Maliye Dergisi*, Sayı 3, 3-8.
- Kırcı, N. (2006). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kıvanç, H. (2009). *Düzeltilme, Kanuni Süresinden Sonra ve Pişmanlıkta Verilecek Beyannamelerin Elektronik Ortamda Gönderilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*, https://www.alomaliye.com/2009/hakan_kivanc_duzeltme.htm (17.08.2013)
- Kızılboğa, R. (2012). “Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi”, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 91-109.
- Kitapçıoğlu, T. (2013). Baskı Grupları ve Demokrasi, *TBB Dergisi*, Sayı. 106, 357-392.
- Koç, M. (2010). *Türk Vergi Sisteminde Vergilendirmeye İlişkin Ödevlerin Yerine Getirilmemesine Yol Açan Unsurlar*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Korkusuz, M.(2004). “Ekonomik Sorunların Çözümünde Atılması Gereken İlk Adım: Kapsamlı Bir Gelir Vergisi Reformu”, *Vergide Gündem*, Eylül, 2-5. <http://www.vergidegundem.com/documents/10156/14657/EYLUL2004.pdf> (01.10.2013)
- Kirchler E.,Maciejovsky, B., Schneider, F. (2003). “Everyday Representations of Tax Avoidance, Tax Evasion, and Tax Flight. Do Legal Differences Matter?” *Journal of Economic Psychology*, No:24, 535-553.
- Kukuş, A. B. (2010). *Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Kuş, K. (2008). *Vergi Rekabeti – Vergi Cenneti İlişkisi: Maliye Politikası Üzerine Etkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kürsüz, T. (2010). *Vergilendirmenin Gelir Dağılımına Etkileri ve Türkiye’deki Durumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2008), *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*, <http://www.sgb.gov.tr/Yaynlar/kitap%202008-381.pdf> (01.04.2014)
- Muter, N., Sakınç, S ve Çelebi, K. (1993). *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*, Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Manisa
- Nas, A. (2012). “Vergi Hukukunda Ödeme Zamanları ve Ödeme Zamanlarına Uyulmamasının Hukuki Sonuçları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel S., 2010, 207-229.
- Oktar, A. (1995). “Vergi Usul Hukukunda Vergi Kesenlerin Sorumluluğu ve Müteselsil Sorumluluk Üzerine Düşünceler ”. *Sayıştay Dergisi*, Sayı 25, Nisan-Haziran, 63-105
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ömürbek, N., Çiçek, H.G. ve Çiçek, S. (2007). “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, *Maliye Dergisi*, Sayı 153, Temmuz- Aralık, 102-122.
- Öncel, M., Kumrulu, A. ve Çağan, N. (1985). *Vergi Hukuku*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Öncel, Türkan, (2001). “Vergilendirme Sınırının Makro Ekonomik Değişkenleri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 39.seri*, 17-28.
- Önder, İ. (2000-2001). “Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergileme”, *I.U. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, No: 23-24, 241-254.
- Önder, M. (2012). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Uluslararası Uygulamalar Işığında Çözüm Önerileri*, Mesleki Yeterlilik Tezi, Maliye Bakanlığı, Ankara.
- Öner, E. (1994). “Vergi – Enflasyon İlişkisi ve Enflasyon Vergisi (2)”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 10, sayı 3-4, 103-116. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3333/3216> (16.11.2013)
- Öz, E. (2002). “Türk Gelir Vergisindeki Bazı Vergi Harcamalarının Optimal Vergileme İlkeleri Açısından Analizi”, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 17, Sayı:1, 11-33.
- Öz, G. (2011). *Vergi Kaçırma Eğilimini Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Çalışma*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Özdemir, A. A. www.bilgidenetim.com (06.07.2013)
- Özkara, M. (2005), “Devlet Anlayışında Ortaya Çıkan Değişikliklerin Sonucu Olarak Vergilemeye Yüklenen Fonksiyonlar” http://www.alomaliye.com/mehmet_ozkara_devlet_anlayisinda.htm (19.12.2013)
- Öztürk, İ. ve Ozansoy, A. (Aralık 2011), “ Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 161, 197-214.

- Öztürk, N. A. (2007). *1990 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Kayıt Dışı Ekonomiyi Önleyici Etkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Pedone, A.(2009); “Tax Theory and TaxPractice: The Problems Of Defining, Measuring and Assessing Tax Bases,” *NBER Working Paper*, No: 119, ss. 1-27.
- Samadova, S. (2009). *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Savaş, A. (2009). “Vergi Dışı Piyasa Ekonomisi: Kapsamı, Etkileri ve Öneriler”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.72, 51-66.
- Schaffer, M. E. ve Turley G. (2000); “Effective versus Statutory Taxation: Measuring Effective Tax Administration in Transition Economies,” *NBER WorkingPaper*, No: 347, ss. 1-51.
- Slemrod, J. (1985). “An Empirical Test forTaxEvasion”, *Review of Economics and Statistics*, V:67, 1985, p.232–238.
- Sugözü, İ. H. (2008). *Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemede Vergi Politikaları*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şaan, A. (2008). *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi Denetiminin Etkinliği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Şahin, S. (2009). *Vergiye Direncin Azaltılabilmesi için Kamu Hizmetlerine Yönelik Algılamalar Nasıl İyileştirilebilir?*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa.
- Taşdelen, A. (2007). “Vergi Alacağıının Tahakkuku: Bir Aşama ve Bir İşlem”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 56, Sa. 1, 279-312.
- Taşkın, Y. (2010). “Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 54.seri*, 67-90.
- Tecim, B. A. H. (2008). *Kayıt Dışı Ekonomide Vergi ve Vergi Denetiminin Önemi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tekbaş, A. ve Dökmen, G. (2007). “Türkiye’de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı”, *Maliye Dergisi*, Sayı 153, Temmuz-Aralık, 195-213.
- Tekin, A. (1990). *Vergi Yükü ve Eskişehir’de Gelir Vergisi Açısından Bir Vergi Yükü Araştırması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Torgler B. (2004). “Tax Morale Trust and Corruption: Emprical Evidence from Transition Countries ”, <http://www.crema-research.ch/papers/2004-5.pdf>.
- Torgler, B. (2003). “To Evade Taxes or not To Evade: That is the Question” *Journal of Socio Economics*, Vol:32, 283-302.

- Tosuner, M. ve Arıkan, Z. (2004). *Vergi Usul Hukuku*, DEÜ Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık, İzmir.
- Tuay, E. ve Güvenç, İ. (2007) *Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*, GİB Mükellef Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 51.
- Tunçer, M. (2002). “Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57.Cilt, Sayı 3, 107-128.
- Tüfekçi, A. K. (2010). *Geçmişten Günümüze Kadar Vergiye Karşı Bireysel ve Toplumsal Tepkiler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- User, İ. (1994). “Davranış Araştırmaları Işığında Vergi Kaçakçılığı”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:26, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos, 1-10.
- Uyanık, A. (2008). *Kamu Maliyesi Ders Notları*, Marmara Üniversitesi.
- VUK, 10/01/1961 tarih ve 10703-10705 sayılı R.G.
- WEB_1. <http://www.muhasetr.com/yazarlarimiz/burcin/003/> (13.10.2013)
- WEB_2. <http://www.muhasebedersleri.com/butce-vergi/vergi.html> (13.10.2013)
- WEB_3. http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/duzvergi/anasayfa-duzvergi_1.htm (23.01.2013)
- WEB_4. <http://www.vergidegundem.com/98> (04.06.2013)
- WEB_5.Verginin Tarhı, Tebliği, Tahakkuku ve Tahsili, http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_tebliги_vergi_tarhi_tahakkuku_tahsili.html (05.05.2013)
- WEB_6.http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_2.xls.htm (11.02.2014)
- WEB_7.http://www.gib.gov.tr/fileadmin/HTML/VI/VBKII/30_09_2004_kumulatif.xls.htm (11.02.2014)
- WEB_8. <http://muhasebedr.com/turkiyede-vergi-gelirlerinin-dagilimi/>. (03.02.2014)
- WEB_9.http://www.akademiktisat.net/calisma/tr_iktisat_genel/tr_kdisi_ekonomi_ggonca.htm (22.01.2014)
- WEB_10.http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_66.xls.htm (25.01.2014)
- WEB_11.http://www.gib.gov.tr/fileadmin/HTML/VI/OECD/Tablo_2.xls.htm(12.02.2014)
- WEB_12.<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf> (21.03.2014)
- WEB_13.<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf> (21.03.2014)

- WEB_14. http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_grevi_vergi_reddi_kacak_ciligi.html. (25.01.2014).
- WEB_15. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_18.xls.htm (25.01.2014)
- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışları: İstanbul Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Yıldız, Ş. (2011). *Vergi Yükünün İstihdam Üzerine Etkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, H. (1996). *Türkiye'de Vergi Yapısı ve 1980'den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi*, DPT, Uzmanlık Tezi, Ankara.
19. TÜRKİYE MALİYE SEMPOZYUMU, (2004), Türkiye'de Vergi Kayıpları ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, 10-14 Mayıs, Belek-Antalya.
9. Kalkınma Planı (2007-2013) Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2006). Ankara. http://plan9.dpt.gov.tr/oik09_vergi/vergi.pdf (07.12.2013)

EKLER

EK.1: Anket Formu

ANKET SORU FORMU

Sayın İlgili;

Bu anket formu; Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü Yüksek Lisans bitirme tez çalışmasına destek olması açısından tamamen bilimsel amaç olarak düzenlenmiştir. Yapılan bu çalışma Ağrı ilinde bulunan vergi mükelleflerinin vergi hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla uygulanmaktadır.

Katılımcıların isimlerini bildirmelerine gerek yoktur. Ankette doğru ya da yanlış cevap bulunmamaktadır. Lütfen kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz ve boş bırakmayınız. Anket formunda yer alan sorulara samimi cevaplar vermeniz, yapılacak anket çalışmasının sağlıklı sonuç vermesi açısından önemlidir. Bilimsel bir çalışmaya katkı yaptığınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Yüksek Lisans Öğrencisi

Kutay ŞENEL

- 1) Cinsiyetiniz
a) Kadın   b) Erkek
- 2) Yaşınız
a)18-30   b) 31-40   c) 41-50   d) 51-60   e) 61 ve yukarı
- 3) Medeni Durumunuz
a) Bekar   b) Evli
- 4) Eğitim Durumunuz
a)İlkokul b) Ortaöğrenim (Lise öğrenimi dahil) c) Üniversite d) Yüksek Lisans ve üstü
- 5) Aylık Ortalama Geliriniz
a)0-1000 TL   b)1001-2000 TL   c)2001-3000 TL   d)3001- 4000 TL
e)4000 TL ve üstü
- 6) Ailedeki birey sayınız
a) 1   b)2   c) 3   d) 4   e)5   f) 6 ve üstü

- 7) Aşağıdaki vergilerden hangisinin veya hangilerinin beyannamesini vermekle yükümlüsünüz
 a) Gelir vergisi b) Kurumlar vergisi d) Diğer e) Hiçbiri
- 8) Aşağıdaki kazanç gruplarından hangisine dahilsiniz
 a) Çalışmıyorum
 b) Ticari kazanç (esnaf ,tüccar ,vs.)
 c) Zirai kazanç (çiftçi vs.)
 d) Serbest meslek kazancı (avukat , doktor , mühendis, mimar vs.)
 (Bir işverene tabi olmaksızın , kişilerin ilmi veya mesleki bilgi veya ihtisaslarına dayanan işlerinden elde ettikleri kazançlar)
 e) Ücret
 f) Gayrimenkul sermaye iradı (kira geliri, vs.)
 g) Menkul sermaye iradı (faiz geliri ,vs.)
 h) Diğer kazanç ve iratlar (değer artışı ve arızı kazançlar)
- 9) Ödediğiniz vergilerin yükünü nasıl buluyorsunuz?
 a) Çok ağır b) Ağır c) Normal d) Az
- 10) Sizce vergini tanımını nedir ?
 a)Devletin yapmış olduğu kamu hizmetlerinin bir karşılığıdır
 b)Zorunlu bir ödemedir
 c)Vatandaşlık görevidir
 d)Bir yüküdür
 e)Devlete duyulan bağlılığın bir göstergesidir
- 11) Sizce vergi kaçırınların yakalanma olasılığı nedir ?
 a) Yüksek b) Düşük
- 12) Ödediğiniz vergiler sizce kamu hizmetlerinde etkin bir şekilde kullanılıyor mu?
 a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok
- 13) Kamu harcamalarında savurganlık olduğunu düşünüyor musunuz ?
 a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok
- 14) Sizce Türkiye’de herkes vergisini tam olarak ödüyor mu?
 a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok
- 15) Bazı mükelleflerin vergilerini ödemediklerini düşünmeniz sizleri nasıl etkiliyor ?
 a) Daha çok vergi ödemeye sevk ediyor
 b) Vergi ödeme şevkini kırıyor
 c) Vergi kaçırmaya teşvik ediyor
 d) Herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

16) Ödediğiniz vergiler ile devletten sağladığınız hizmet arasında herhangi bir bağlantı kuruyor musunuz ?

a) Evet   b) Hayır   c) Fikrim yok

17) Kamu harcamalarının yöneldiği alanları ve yapıma şeklini izliyor ve bunları ödediğiniz vergilerle ilişkilendirerek değerlendirmede bulunuyor musunuz ?

a)Yalnızca izliyorum
b)İzliyorum ve kendimce değerlendirmeler yapıyorum
c)İlgileniyorum
d)Fikrim yok

18) Desteklediğiniz siyasal partinin vergi oranlarını arttırması desteğiniz üzerinde olumsuz bir etki yaratır mı?

a) Evet   b) Hayır   c) Fikrim yok

19) Gelir düzeyi yüksek olan mükelleflerden daha yüksek oranda , gelir düzeyi düşük olan mükelleflerden ise daha düşük oranda vergi alındığını düşünüyor musunuz ?

a) Evet   b) Hayır   c) Fikrim yok

20) Ülkemizde vergi bilincinin nasıl arttırılacağını düşünüyorsunuz ?

a) Eğitim ve öğretim
b) Vergi sistemindeki adaletsizliğin giderilmesi
c) Kişi başına düşen gelir düzeyinin arttırılması
d) Vergi oranlarının düşürülmesi
e) Kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması

21) Vergi afları hakkında ne düşünüyorsunuz ?

a) Çok yararlı
b) Dürüst mükellefler cezalandırılıyor
c) Vergi adaletini bozuyor
d) Devlete olan güveni sarsıyor
e) Fikrim yok

22) Daha önce herhangi bir vergi affından yararlandınız mı?

a) Evet   b) Hayır

23) Ülkemizdeki vergi sisteminin adaletli olduğunu düşünüyor musunuz ?

a) Evet   b) Hayır   c) Fikrim yok

24) Ülkemizdeki vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünüyorsanız sizce nedeni nedir ? (Yukarıdaki sorunun cevabını EVET olarak işaretlediyseniz lütfen bu soruyu boş bırakınız)

- a)Vergi kanunlarının yapısı
- b)Vergi idaresinin yaklaşımları
- c)Vergi kaçakçılığının yaygın olması
- d)Devletin vergi toplamadaki yetersizliği

25) Sizce vergi oranlarının azaltılması mükellefler üzerinde ne tür etkiler yaratır ?

- a) Vergi gelirleri artar
- b) Vergi gelirleri azalır
- c) Vergi tabanını genişletir
- d) Vergi kaçakçılığını azaltır

26) Vergi oranlarının arttırılması veya üzerinize düşen vergi yükünü arttıracak bir kanunun çıkması sizi nasıl etkiler ?

- a) Daha fazla vergi ödemem beni daha fazla çalışmaya teşvik eder
- b) Harcamalarımı kısırım
- c) Daha fazla vergi ödemektense işimi bırakırım yada yavaşlatırım
- d) Vergiden kaçınmanın yollarını ararım
- e) Fikrim yok

27) Ülkemizde vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünüyor musunuz ?

- a) Evet
- b) Hayır

28) Sizce vergi kaçıranlara nasıl bir yaptırım uygulanmalıdır ?

- a) Para Cezası
- b) İşyeri kapatma cezası
- c) Teşhir cezası
- d) Hapis cezası
- e) Ticaretten men edilme cezası
- f) Diğer
- g)Herhangi bir ceza verilmemelidir

29) Ülkemizdeki vergi suçları için verilen cezaları yeterli buluyor musunuz ?

- a) Evet
- b) Hayır

- 30) Mükellefiyetiniz süresince işletmeniz kaç kez vergi incelemesi geçirdi?
- a)1 defa
  - b)1-5 arasında
  - c)5 defadan fazla
  - d)Hiçbir inceleme geçirmedi
  - e)İşletmem yok
- 31) Vergi denetimlerinin doğru ve dürüst bir şekilde yapıldığına inanıyor musunuz?
- a) Evet
  - b) Hayır
- 32) Genel olarak vergi idaresinin vergi yükümlülerine karşı davranışlarını nasıl buluyorsunuz?
- a) Olumlu
  - b) Olumsuz
- 33) Vergi kanunlarındaki değişikliklerden genelde nasıl haberiniz oluyor ?
- a) Gazete ,dergi ,radyo-TV veya diğer resmi yayınlardan
  - b Muhasebecim aracılığıyla
  - c) Vergi dairesine danışarak
  - d) İş arkadaşlarım ve çevremdekilerden
  - e) Meslek odalarından
  - f) Takip etmiyorum
- 34) Vergi kaçırın meslektaşınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ?
- a) Tepki gösteririm
  - b) Hoş karşılamam
  - c) Normal bir davranıştır
  - d) Kurnaz bir tacir olarak değerlendiririm
  - e) Zorunluluktan dolayı yaptığını düşünürüm
- 35) Ülkemizde aşağıdakilerden hangisi sizce vergi kaçakçılığının sebebidir ?
- a) Vergi idaresinin ve vergi denetimlerinin yetersiz olması
  - b) Mükelleflerde vergi bilincinin yeterli düzeyde olmaması
  - c) Vergi kanunlarının sık değişmesi
  - d) Kamu harcamalarındaki savurganlık
  - e) Herkes vergi kaçırıyor ben neden vergi kaçırmayayım mantığının yaygın olması
  - f) Vergi kanunlarının vergi kaçırmaya müsait olması
  - g) Vergi oranlarının yüksek olması
  - h) Fikrim yok

36) Günümüz şartlarında vergisini tam olarak ödeyen bir mükellefin durumunu aşağıdakilerden hangisi özetlemektedir ?

- a) Saygınlığı artmaktadır
- b) Vatandaşlık görevini yerine getirmektedir
- c) Birkaç yıl içerisinde iflas eder
- d) Ekonomik gelişimini tamamlayamaz
- e) Önemli bir şey olmaz

37) Geçirdiğiniz vergi denetimlerinden herhangi bir ceza aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Denetim geçirmedi

38) Ekonomik krizler vergi ödemeyi olumsuz etkiler mi ?

- a) Evet
- b) Hayır

39) Sizce hangisi daha fazla önemlidir ?

- a) Vergilerin toplanması
- b) Vergilerin harcanması

40) Aşağıdaki vergi kaçırma yollarından hangisinin daha sık uygulandığını düşünüyorsunuz ?

- a) Gerekli belgelerin yok edilmesi
- b) Sahte evrak kullanarak
- c) Naylon fatura
- d) Vergi doğuracak ticari işlemlerin kayda geçirilmemesi
- e) Diğer

41) Devlet giderek artan harcamalarını sizce nasıl karşılamalıdır ?

- a) Borçlanma yoluyla
- b) Kamu harcamaları kısarak
- c) Vergi türlerini ve oranlarını arttırarak
- d) Vergi denetim ve cezalarını arttırarak
- e) Fikrim yok

42) Vergi kanunları hakkında ne düşünüyorsunuz ?

- a) Basit
- b) Anlaşılabilir
- c) Uygulanması çok zor
- d) Fikrim yok

Ek.2: Ağrı iline İlişkin İstatiksel Bilgi ve Veriler

Genel Bütçe Gelirleri Tahakkuk ve Tahsilat (Son Dört Yıl) (AĞRI)

DÖNEMİ	TAHAKKUK	TAHSİLAT	KARŞ.ORANI %
2009	141.808.777	117.219.147	82,66
2010	155.360.625	124.797.880	80,33
2011	199.285.784	156.287.218	78,42
2012	232.760.990	184.861.073	79,42

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm

2010 Yılı Vergi Müdürlüklerine Göre Mükellef Sayıları

BİRİMİN ADI	GELİR VERGİSİ			KURUMLAR VERGİSİ	STOPAJ GELİR VERGİSİ	KATMA DEĞER VERGİSİ	GENEL TOPLAM	İŞE BAŞLAYAN MÜKELLEF SAYISI	İŞİ BIRAKAN MÜKELLEF SAYISI	RESEN MÜKELLEFİYET TESİSİ
	GERÇEK USUL	BASİT USUL	DİĞER ÜCRETLER							
Ağrı Vergi Dairesi	1.591	1.467	115	545	2.212	2.110	8.040	136	270	300
Doğubayazıt Vergi Dairesi	908	1.237	7	353	1.301	1.259	5.065	64	620	0
Diyadin Malmüdürlüğü	144	431	21	41	195	192	1.024	27	42	0
Eleşkirt Malmüdürlüğü	223	334	55	46	287	283	1.228	18	72	0
Hamur Malmüdürlüğü	15	97	7	2	21	22	164	13	17	0
Patnos Malmüdürlüğü	768	1.026	47	146	826	910	3.723	175	95	0
Taşlıçay Malmüdürlüğü	118	203	64	14	70	134	603	16	20	0
Tutak Malmüdürlüğü	282	236	57	16	71	295	957	12	12	0

TOPLAM	4.049	5.031	373	1.163	4.983	5.205	20.804	461	1.148	300
---------------	--------------	--------------	------------	--------------	--------------	--------------	---------------	------------	--------------	------------

Kaynak: <http://www.agridefterdarligi.gov.tr/istatistikler/gelir>

2010 Aralık Ayına Ait Vergi Türüne Göre Faal Mükellef Sayıları

VERGİNİN TÜRÜ	
	Faal Mükellef Sayısı
I- GELİR VERGİSİ	9190
A - Gerçek Usuldekiler	4049
a - Ticari Kazanç	3599
b - Zirai Kazanç	38
c - Serbest Meslek Kazancı	175
d – Diğerleri	237
B - Basit Usuldekiler	5141
a – Hizmet Erbabı (Ücretliler)	2
b - Serbest Meslek Erbabı	108
c – Ticaret ve Sanat Erbabı	5031
II - KURUMLAR VERGİSİ	1109
A- Sermaye Şirketleri	869
a- Anonim Şirketler	51
b – Limited Şirketler	751
c- Eshamlı Komandit Şirketler	67
B – Kooperatifler	84
C - Kitler	4
D – Darmükellefler	0
E – Diğerleri	152
GENEL TOPLAM	10299

KAYNAK : <http://www.agridefterdarligi.gov.tr/istatistikler/gelir>

Yukarıdaki tabloda 2010 yılı Aralık ayında ait vergi türlerine göre faal mükellef sayıları yer almaktadır.

2013 Aralık ayı verilerine göre; il genelinde gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi faal mükellef sayısı 3971, basit usulde vergilendirilen gelir vergisi faal mükellef sayısı 4441, gelir stopaj vergisi faal mükellef sayısı 5.329, kurumlar vergisi faal mükellef sayısı 1302, G.M.S.İ faal mükellef sayısı 873 ve katma değer vergisi faal mükellef sayısı 5320 'dir (http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/20131.htm)

Ağrı ili 2000-2012 Yılları Beyan Edilen Gelir Vergisi Matrahı ve Tahakkuk Eden Gelir

YILLAR		BEYANNAME SAYISI	BEYAN EDİLEN MATRAH	TAHAKKUK EDEN GELİR VERGİSİ
2000	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2731	3.438.396,45	744.733,52
2001	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2390	4.363.296,69	1.050.871,24
2002	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2349	3.358.686,89	856.249,09
2003	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2847	4.252.951,82	1.015.535,38
2004	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2863	5.095.040,14	1.410.610,07
2005	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2976	8.435.820,63	2.070.762,18
2006	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	3011	11.895.546,91	2.451.644,59
2007	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	2958	12.627.379,92	2.517.592,03
2008	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	3082	13.566.803,00	2.667.296,00
2009	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	3574	17.145.438,76	3.585.008,05
2010	%	0.2	0.1	0.1
	TUTAR	3285	18.655.850,22	3.823.589,88

	TOPLAM	32066	102.835.211,42	22.193.892,02
2011	TUTAR	3.648	21.204.425,32	4.269.007,07
2012	TUTAR	3.273	22.755.349,28	4.766.166,94
	TOPLAM	38987	146.794.986,02	31.229.066,03

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/Karsilastirma_GV.html

Ağrı ilinde 2000 ve 2012 yılları arasında beyan edilen gelir vergisi matrahı ve beyanname sayıları tabloda yer almaktadır. Tablodaki beyanname sayıları incelendiğinde; 2000 yılındaki gelir beyanname sayısı diğer vergi türleri içinde %0.2'lik bir bölümü oluştururken, 2010 yılındaki beyanname sayılarının içinde de aynı şekilde %0.2'lik bir bölümü oluşturmaktadır. Genel anlamda gelir beyanname sayısında fazla artış olmadığı görölmektedir. Ancak beyan edilen matrahın ve tahakkuk eden gelir vergisinin de 2004 yılından itibaren istikrarlı olarak arttığı görölmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

18.07.1987 tarihinde Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde doğdum. Liseyi Gölcük-İhsaniye Anadolu Lisesinde okuduktan sonra 2005-2010 yılları arasında Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü'nü tamamlayarak mezun oldum. Aynı zamanda 2007-2009 yılları arasında Açık Öğretim Fakültesi Dış Ticaret Ön Lisans Programını, 2009-2011 yılları arasında da Açık Öğretim Fakültesi İşletme Bölümünü tamamlayarak mezun oldum. 2011 yılında ise Pamukkale Üniversitesi, Maliye Ana Bilim Dalı, Maliye Tezli Yüksek Lisans Programına kayıt oldum.

Yabancı Dil Eğitimi için 2008 yılında 3 ay Amerika, 2010 yılında 6 ay süre ile Ukrayna' da bulundum. İyi derecede İngilizce ve Rusça bilmekteyim.

Evliyim ve 2012 yılından beri KOSGEB Ağrı Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nde KOBİ Uzman yardımcısı olarak görev yapmaktayım.